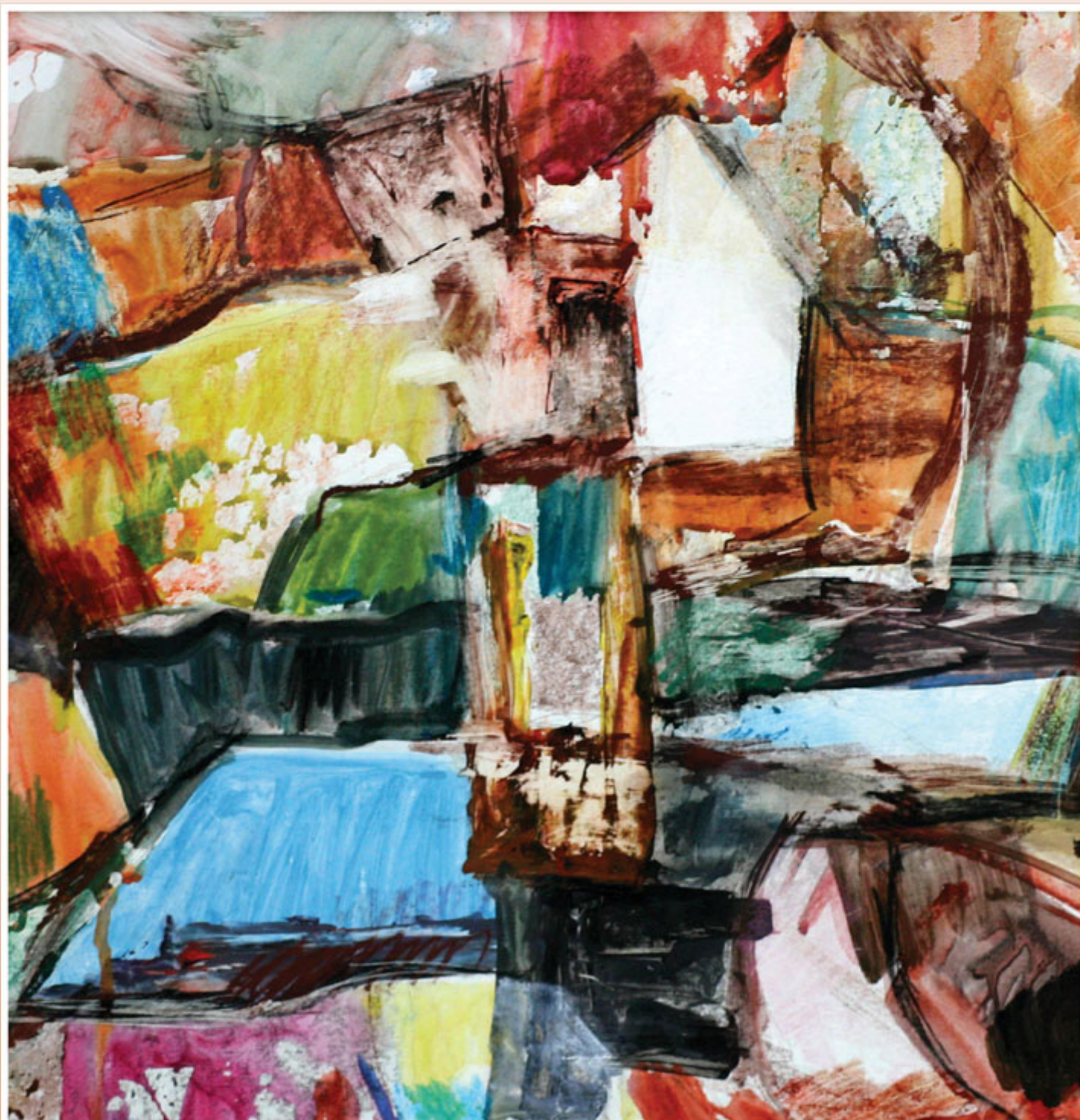

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

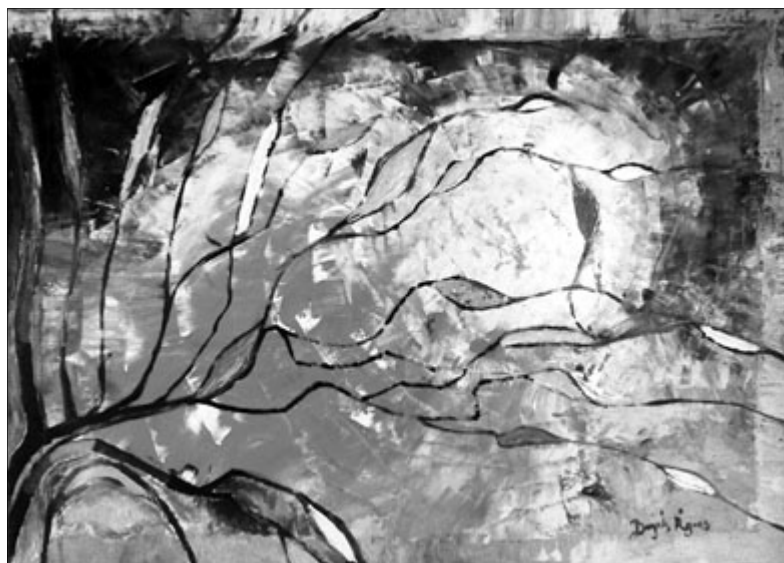
ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • II. Évfolyam 3. Szám

2014/3

Tartalomjegyzék

Körtvélyesi Klaudia: <i>Kör-kép</i>	1
Bárdos István: <i>Bangó Miklós, a művésztanár</i>	2
Horváth Ödön: <i>Fényben</i>	3
<i>Ahol a lét csodás</i>	3
<i>Augusztusi éj</i>	3
<i>Késő őszi panasz</i>	3
Bárdos István: <i>1947 – Morvay László – 2004</i>	4
Wernke Bernát: <i>Nagyfalusi Tibor emlékének</i>	7
Surányi Dezső: <i>Zátonysziget a nagy Duna medrében</i>	8
Horváth Ödön: <i>A vízi tündér</i>	14
<i>Áhítat</i>	14
Szulényi Mária Valéria: <i>A sirály</i>	15
B. Tóth Klára: <i>Egy senki ujjlenyomatai</i>	16
Marosi Károly: <i>Csak túrj még sokáig...</i>	17
Pauló Eszter: <i>A multikulturális filozófia megvalósulásának gyakorlata országhatárokon belül....</i>	18
Horváth Gáborné: <i>Isten Veled, Földim!</i>	22
Marosi Károly: <i>Én, kérem, még itt vagyok...</i>	23
<i>Most dönts el...</i>	23
<i>Megfelelni akartam...</i>	23
Matúš Mészáros: <i>Asztor (Vércse Miklós fordítása)</i>	24
Ruda Gábor: <i>Tűzzománcműhely Szatmárnémetiben</i>	32
Horváth Gáborné: <i>Szilvia</i>	34
Mezey László Miklós: <i>A gyermek születésnapja</i>	36
A. Bak Péter: <i>120 éve született Molnár-C. Pál grafikus, festőművész</i>	41
Czírok Ferenc: <i>Átváltozás</i>	43
Bárdos István: <i>„Ég és Föld között”</i>	47
Szakálos Éva: <i>A pelsőci templom XIV. századi falképei</i>	48
Wernke Bernát: <i>ó, olívia...</i>	56
<i>áprilisi történet</i>	57
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	60

Buják Ágnes: Őszi absztrakt 2.

Kör-kép

Örvendetes, hogy ebben az évben immár harmadik alkalommal kerül az olvasó kezébe az „Esztergom és Vidéke” című folyóirat, amely színes szellemi kalandozást nyújt a különböző műfajok (beszámolók, könyvszemlék, műfordítások, tanulmányok, költemények) között. A lap írásai irodalmi és kulturális értékeket képviselnek. Ezúttal is sikerült a folyóirat köré gyűjteni olyan szerzőket, alkotókat, akik képesek az olvasó részére magas színvonalú művészi élményt nyújtani a társadalmi élet, a helyismeret, a művelődés sokrétű témakörében.

Szeretnénk olyan irodalmi, művészeti irányzatokkal megismertetni az olvasókat, amelyek esetleg eddig nem jutottak el hozzájuk. Gondolok itt például olyan cikkekre, tanulmányokra, irodalmi és művészeti alkotásokra, amelyek sajátos regionális kulturális értékek hordozói.

Mit kínálunk tehát a folyóirat legfrissebb számában?

Folyóiratunk egyfajta kulturális-művelődési tájékoztatóként szolgál. Olvasóink rendszeresen hasznos ismereteket szerezhetnek a helyismereti és a magyar vonatkozású kulturális és közművelődési témakörökben. Többek között megtalálható ebben a lapszámban Bárdos Istvántól és A. Bak Pétertől a képzőművészeti élet jeles képviselői, így Bangó

Miklós, Morvay László (1947–2004), Lábik János és Molnár C. Pál (1894–1981) munkásságának méltatása, Surányi Dezsőnek a Helemba-szigetről szóló helytörténeti írása, Horváth Ödön, Wernke Bernát és Marosi Károly költeményei, valamint Szulényi Mária Valéria, B. Tóth Klára, Mezey László Miklós és Czírok Ferenc elbeszélései. Folyóiratunk ezúttal is színvonalas rajzokkal, monotípiákkal (Bangó Miklós), festményekkel (Buják Ágnes, Lábik János) és fényképfelvételekkel (Horváth Gáborné, Ruda Gábor) van gazdagon díszítve.

A nagyobb terjedelmű írások közül meg kell említeni Pauló Eszter tanulmányát, amelyben a multikulturális filozófia megvalósulásának gyakorlatát taglalja az országhatárokon belül, továbbá Szakálos Éva művészettörténeti elemzését a pelsőci templom XIV. századi falképeiről.

A interkulturális dialógust kívánja elősegíteni Matúš Mészáros elbeszélése Vércse Miklós fordításában.

Érdekes olvasmányt kínál Ruda Gábor interjúja azokkal a magyarországi művészekkel, akik négynapos tűzzománc műhelymunkán vettek részt a szatmárnémeti Elektrolux üzemben.

Horváth Gáborné „Szilvia” című írásában egy Angliába került magyar hölgygel való rendkívüli barátságát írja le regénybe illő módon.

Folyóiratunk záró rovata, a „Konyhakalendárium”, a hazai és a külföldi gasztronómia világából ad ízelítőt.

Kívánjuk, hogy lapunk írásai gazdag szellemi táplálékul szolgáljanak olvasóinknak!

Bangó Miklós: Somoskőújfalui templom (monotípia)

Bangó Miklós, a művész-tanár

Abban, hogy városunk a művészetek és a művészek otthonává vált és válhatott az elmúlt évszázadok, évtizedek során, nagy szerepet játszottak az iskolák, a képzőművész körök és a szabadiskolák. Az esztergomi diákok művészeti nevelésében olyan jeles egyéniségek kaptak helyet, mint Királyfalvi Kraft Károly, a mai Szent Imre Középiscola (az egykori Bencés Gimnázium) freskóinak alkotója, a jeles Bajor Ágost festőművész, a Ferences Gimnázium rajztanára, Heil Huba Ferenc festőművész, gimnáziumi tanár és mások.

Természetesen nem feledkezhetünk meg az utódokról, Kaposi Endréről, Novák Lajosról, Végvári I. Jánosról, Kollár Györgyről és mindazokról, akik az Esztergomi Képzőművész Kör vezetőiként is meghatározó szerepet játszottak és játszanak városunk művészeti életében. Ezt a sort gazdagítja Bangó Miklós, aki pedagógusként és alkotóművészként is a legfontosabb teendői között tartja számon a kezeire bízott gyermekek tehetségének felfedezését, kibontakoztatását.

Bangó Miklós a képzőművészek, a pedagógusok és diákjai körében élvezett elismertségét tehetségével, kitartó munkájával, valamint tanulással érdemelte ki. Művészpályára való felkészülését az esztergomi képzőművész körben kezdte, majd Fenyő A. Endre és Tamás Ervin irányításával, a Dési Huber István Körben és az egri Tanárképző Főiskolán folytatta. Diplomával a zsebében előbb Nyergesújfalun, majd Esztergomban a Tanítóképző Főiskola Gyakorló Iskolájában helyezkedett el. A tanítás mellett szívesen foglalkozott a tehetséges tanulókkal, főiskolai hallgatókkal. Festett, rajztáborokat vezetett. Munkája eredményeként tanítványai közül többen léptek művészpályára. Elegendő, ha a teljesség igénye nélkül csak a Svédországban élő Bende Éva díszlettervező, a fővárosba költözött Kund Eszter textilművész, a dorogi gimnázium rajztanaraként munkálkodó Mayer Eszter vagy a grafikus Varga Zsolt, a képzőművész András Péter vagy a természetfotóiról országosan ismert Galyasi Géza nevét említjük. Esztergom képzőművészeti életében nem csak alkotóművészként, hanem kiállításrendezőként is tevékenykedik. Tíz éven át rendezte a Sziget Galéria kiállításait, és ma is segíti annak működését. Nyaranta résztvevője volt a Mártélyi Képzőművészeti Szabadiskolának, a Szógyéni Nemzetközi Képzőművész-tábornak, a hajdúnánási művésztelepeknek. Amerre jár, keresi és megőrökíti a jellegzetes

házakat, a természet szépségeit. Képeire jellemző a látvány lírai megfogalmazása, de jelentősek elvont, nonfiguratív alkotásai is. Kedvelt technikáinak egyike az akvarell, de kitűnőek tollrajzai, linómetszetei és olajjal, akrillal, pasztellel készült alkotásai is.

Érdemes emlékezetünkbe idézni esztergomi témájú akvarelljeit, amelyeken megőrökíti a Duna-partok őszi ragyogását, a természet mindent elborító buja szín kavalkádját, a mögöttük felsejlő Élmenyfürdőt, a Bazilikát. A ragyogó táj, az örömteli életérzés azonban nem homályosítja el azt az aggodalom szülte felismerést, amely szerint az ember meggondolatlan cselekedeteivel számtalan esetben ejtett és ejt, olykor gyógyíthatatlan vagy csak nehezen gyógyítható sebet a természeti környezeten. Rossz gazdaként, nem műveli, gondozza, őrzi annak minden értékét, szépségét, hanem rablógazdálkodásával kizsákmányolja, tönkreteszi azt. Nem él, hanem sokszor visszaél a rendelkezésére álló eszközökkel. Szennyezi a levegőt és a vizeket, tönkreteszi erdeit, parkjait, sétányait, cselekedeteivel megbontja az ember és a természet harmonikus kapcsolatát. Az utóbbi időben a természet és az ember harmonikus együttélésének megromlása mellett tanúi lehetünk a társadalom és a közösségek, a tárgyi és építészeti kincsek jelene és múltja közötti harmónia megbomlásának is. Bangó Miklós alkotásai gondolkodásra, értékőrző cselekvésre készítetnek bennünket. Felhívják figyelmünket az enyészet martalékává váló, pusztuló épületek romjaikban is lenyűgöző szépségére éppen úgy, mint a jelentős építészeti alkotásokra. Alkotásaival arra készítet bennünket, hogy ne nyugodjunk bele a természeti és társadalmi környezet tönkretételébe. Cselekedjünk a múltban és a napjainkban keletkező értékek, a táj és a természeti környezet harmóniájának megteremtése, megőrzése érdekében.

Bangó Miklós: Repülő madár (monotípiá)

Horváth Ödön

Fényben

Madárrá válni s gondtalan
idők irányába repülni,
s mint akinek tág torka van,
szíved legmélyéből fütyülni.

Hogy ne lehess boldogtalan,
nappal szemben csöndben kiülni
egy kősziklára, mint tavaly,
s megpróbálkozni, hegedülni.

A fényben fürösztelni arcod,
s egyre átszellemültebb szinten
sokkal szebbet, jobbat akarni,

és sorban eljátszani minden
föld feletti és ég alatti,
ősi titkot hordozó hangot.

Ahol a lét csodás

Mindig vonzotta a vízparti rét,
a vadvirággal tarkított vidék,
az időben megszólaló harang,
a sok egymást követő, kusza hang,

a víz felől a hápogó kacsák,
az akácok, a fűzfák, bodzafák
suhogása, a kecses, lágy füvek,
ahogyan a szél karcsú testüket

táncoltatja az árkok szélein,
s végig a mezők végtelenjein.
Mindig csodálta a kéklő eget,

az érkező s távozó fellegek
rajzolatát körbe keringve fent,
s a csillogó víztükröt idelent.

Augusztusi éj

Tenger-sötétben csillagok
fénye a már nem láthatón keresztül
álom-tiszta, felfoghatatlan szeszt szűr
a tényből. Én is meghalok.

Magamba nézve hallgatok.
A csillagpálya végtelenbe ferdül;
azt látom, amit a vakok,
ha lelkük falát tapogatóják. Csend ül

vállaimon; a mindenség beszél csak.
Egyre mélyebbről, egyre közelebbről
arról, amit az évszakok

közül ez a legmisztikusabb évszak
mesél a magát adó Óselemről,
a Titokról: Ó én vagyok.

Késő őszi panasz

Már majdnem itt a semmi. Őszi kertek
haldokló fáí fázna, málladoznak
A színeket eltünteti a holnap,
és a sok drága illat mind-mind ellejt.

Megvénül a nap, a nagy, büszke herceg;
mája beteg, többé nem basáskodhat.
Még van, de lassan szürke ködbe olvad.
Lehullt, puffedt levelek gémbereenek

rőt mocsokká, bokornak csúfolt formák
tövében, a tegnapi esőlében.
Minden ott gubbaszt a homály ölében.

Kimegyek a Dunához; ott a parton
szomorú arcom az ég felé tartom.
Ó nyár, miért vagy ilyen hűtlen hozzánk?

Bárdos István

1947 – Morvay László – 2004

*Emlékező, emlékeztető sorok égi születésének
tizedik évfordulójára*

Morvay László személyében arra a képzőművészre emlékezünk, aki saját szavai szerint „mindig esztergomi”. Tíz évvel halála után ideje, hogy alaposabban megismerjük a pályaképiró Feledy Balázs által találóan Gilbert

Morvay László: Hal-táj 3. (tűzzománc)

Bécaud-hoz hasonló dinamikájú művészek az életét.

Nagyváradi családja előbb Budapestre, majd az 1940-es években Esztergomba költözött. Itt született 1947-ben László, aki a Petőfi Sándor Általános Iskolában folytatott tanulmányai alatt, **Kocsis József** rajztanár növendékeként, eredményesen szerepelt különböző országos rajzversenyeken. A Pannonhalmi Bencés Gimnáziumi érettségijét követően művész pályára készülve, 1966–1970 között **Heil Ferenc** esztergomi képzőművész körét látogatta. A kortárművészettel a család baráti köréhez tartozó **Dévényi Iván** és a Keresztény Múzeumban végzett munka révén került közeli kapcsolatba.

1970-ben sikerrel felvételizett az egri tanárképző főiskola rajz–földrajz szakára, ahol Blaskó János festőművész és a módszertanos Katona Zoltán stúdiukai alapozták meg tudását. Ez utóbbi hatására kezdett foglalkozni saját rajzoktatói módszertanának kidolgozásával. Friss diplomájával, a pesterzsébeti József Attila Általános Iskolában kapott katedrát. 1986-ban, a **Magyar Képzőművészeti Főiskolán** folytatott tanulmányait követően, megszerezte második diplomáját. Mesterei Patay László és Bráda Tibor festőművészek voltak.

Születésnapján, 1974. szeptember 4-én, megalapította a mai Morvay László Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdió Alapítvány jogelődjét, a Gaál Imre Ifjúsági és Gyermek Képzőművészeti Stúdiót. Nyaranta Bajnán, Zebegényben, Belsőbárándon, Abádszalókon és másutt táborozott növendékeivel. Arra törekedett, hogy a kör tagjai széles értelemben vett általános műveltségre, megalapozott művészettörténeti tudásra tegyenek szert, eleven kapcsolatba kerüljenek a kor művészegyéniségeivel.

Elérte, hogy saját alkotásaival együtt, a lehetségesek művei is nyomdafestéket kapjanak különböző országos lapok, folyóiratok hasábjain. Művészetpedagógiai munkája elismeréseként előadásokat tart Japánban, az Egyesült Államokban, Olaszországban és Németországban. A tokiói Kodály Intézet kiadta és évekig használta művészetoktatási módszertani könyvét. Fekete György meghívására 1979–1982 között a Budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanára. 1982–1995 között a pécsi Janus Pannonius Egyetem Szépművészeti Tanszékének egyetemi adjunktusa. Közben néhány szemeszter erejéig speciális kollégiumot tart az ELTE Tanárképző Karán.

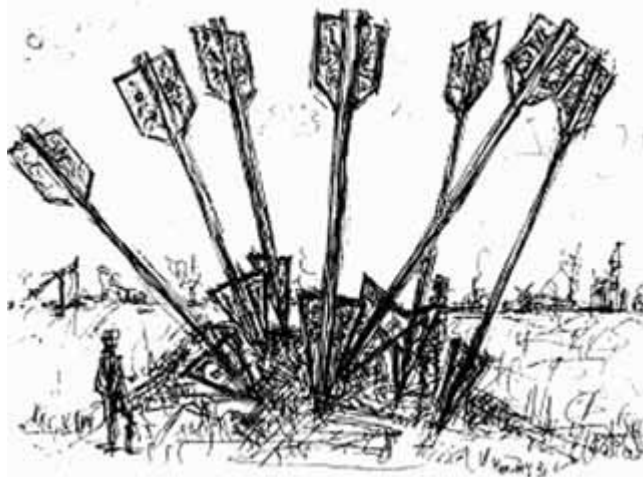
A **tűzzománctechnika** alapvető mesterségbeli tudását Morelli Edittől és Kátay Mihálytól tanulta. Vérbeli homo ludensként kipróbálta, hogy mire jut, ha a grafika néhány klasszikusának alkotását a tűzzománc műfajába transzformálja. E

játszadózás közben ráérezett a műfajban rejlő lehetőségekre, egyre több saját tűzzománcgrafikát készített. Kiállított művei hamar vevőre találtak. Ez is közrejátszhatott abban, hogy minden lehetőséget megragadott annak érdekében, hogy a pécsi egyetem rajz tanszékén bevezessék a tűzzománcoktatást, amit Magyarországon akkor még sehol sem tanítottak. Érdeemes felfigyelnünk arra, hogy ebben az időben hasonlóképp küzdött Rév-Komáromban Kopócs Tibor is, aki a gútai Magyar Tannyelvű Magán Szakközépiskola tanáraként ekkoriban dolgozta ki a tűzzománcozás oktatásának módszertanát.

Folyamatosan jelen volt a hazai, az európai kiállítótermekben. Megismerték műveit az Egyesült Államokban, Algériában és Japánban is. Számos egyéni és olykor növendékeivel is közös tárlata közül most csak az esztergomiakat említem. Ezek közé tartoznak a grafikáit bemutató 1970-es, 1974-es, majd az 1977-es kiállítások.

A legutóbbi katalógusában Gittai István a következőket írja Morvay László művészetéről: „Jelképi kifejező ereje megnőtt ... bátran merít a gyermekrajzok szuggesztív erejű, népmesei világából, magas fokú technikai készségének tudatában most már új grafikai kifejezőmódokat keres. Kérdőjelekkel teli, nyugtalan világra lett, de ez a világ az övé, jelen van. Hozzánk szól, kortársaihoz, tanít minket és tanul tőlünk egyszerre.” A következő, 1991. évi esztergomi bemutatkozásának a Balassa Bálint Múzeum adott otthont. Az Esztergomi Művészek Céhe alapító tagjaként részt vett annak 1994. évi esztergomi, majd ugyanebben az évben Rév-Komáromban rendezett kiállításán. 1996 februárjában az íróbarát Onagy Zoltán nyitotta meg első esztergomi tűzzománc-kiállítását a Petőfi iskola HÍD Galériájában. „Bő egy évvel később, 1997. szeptember 4-én a Bazilika kupolájában láthatták alkotásait az ünneplő barátok. E napon került sor a Várszínház pódiumán a Szivárvány Kiadó ünnepi ajándékként kiadott »És oly ritkán, versek, képek (1972–1997)« című, maga illusztrálta kötet bemutatására. Az 1997-es esztendő más szempontból is mérföldkő az életében. Ekkor alakult meg ugyanis Kecskeméten a Tűzzománcművészek Magyar Társasága, amelynek haláláig volt elnöke.

50. születésnapjára készülve az Esztergom és Vidéke 1997. évi 9. számának Idő–Mű–Hely melléklete II. évfolyama 1. számában a következőket írja magáról „Egyedi grafikák, rézkarcok és litográfiák mellett már 15 éve készítek tűzzománcokat. Műveim figurálisak, klasszikus hagyományt őriznek, reneszánsz ihletésűek, főleg biblikus témájúak, etikai problémákkal és az emberi kapcsolatok ábrázolásával foglalkoznak, nem nélkülözik a humort és a szarkazmust sem.

Morvay László: Magyarok hét nyila (vázlat)

A vonal és a szín harmóniájának megteremtésén és egyénített megjelenítésén túl a különböző képzőművészeti technikák összeépítésével és megújításával foglalkozom.”

Egymás után születnek a **sorozatai**: a „Totemek és idolkok”, „Profán oltárok”, „Hét boszorka van”, a „Huncut táj”. Ezek sorát a 2003-ban készült „Hal-táj” zárja.

Munkásságának másik vonulatát a középületekben, köztereken elhelyezett alkotások sora képezi. Ezek sorát a dobogókői **BM Üdülő** 1988-ban készült falképe nyitja. Ezt követi az édesanyja emlékének ajánlott **Nagyvárad** **Vártemplom** 1992. május 17-én felszentelt oltár képe a versekben megénekelte édesanyjának is emléket állító „Márta mama” oltár, és a 14 nagyméretű zománcokból álló keresztút. 1993. au-

Morvay László: I. Szent István király – Honalapítás (tűzzománc, a harkányi kettős keresztút része)

gusztus 20-án **Harkányban** felszentelik a **ket-tős keresztutat**, amely a templom külső falán elhelyezett Krisztus keresztútja, vele szemben pedig hatalmas termésköveken a magyar történelemé. 1994-ben készült a Budapesti Rendőr Főkapitányság **Falképe**, valamint a **Tóti (Románia)** új építésű Római katolikus temploma számára a **tűzzománc szárnyas oltárkép és a 14 képből álló keresztút**. A sor 1996-ban az **Ópusztaszeren felállított** ötvenhat tűzzománctáblát magába foglaló „**A magyarok hétnyila**” című millicentenáriumi emlékművel folytatódott. A mű vázlatát lokálpatriótaként rövid írás kíséretében teszi közzé 1996-ban az Esztergom és Vidékében:

„A keresztény királyok és a keresztény magyarság első városának is ajánlom művemet, – bár némi szorongással.

Nekem ugyanis a gyermekkor díszletei oly szentek, hogy közéjük, abba a pompás térbe alkotói képzeletem is csak bátortalanul léphet. (Azért a megbízást nem utasítanám vissza...)

Hűtlennek kellett lennem, hogy a »pogány« magyarságnak is mementót állíthassak, a pusztába. Szövetségünk, első országlásunk színhelyére, Ópusztaszerre, amely Esztergom előtt az utolsó állomás!

Szüülőhelyem szellemének nyomata ott van a tűzzománctáblákon, a Keresztény Múzeum fényétől nyilaim is ékesebbek, s a Víziváros sok szerelmes zegzuga, a sziget csobogó csöndje mind-mind beköltöztek a képekbe.” (Idő–Mű–Hely II. évf. 1. sz. I.)

1998-ban születésnapján, szeptember 4-én adta be az esztergomi önkormányzat pályázatára készült, millenniumi emlékmű tervét, amellyel alkotói díjat nyert. 1999-ben, **Hévíz város millenniumi emlékműveként** elkészítette a 6 x 4 méteres 12 táblából álló, Szent Istvánt ikonszerűen ábrázoló tűzzománcképet.

2000-ben áldották meg a nagyváradi Evangélikus Óvoda részére készített tűzzománcképeket. Ez a tíz méter hosszú mű, Mátyás király, János vitéz, Lúdas Matyi és más közismert magyar történelmi és mesefigura révén hozza közel a gyermekekhez a magyar kultúrát. A soroksári Szítás utcai óvoda falán öt kakaduból álló sorozatot helyezett el. E művek után visszatért a bibliai témákhoz. 2000–2001-ben a délvidéki **Szentmármás felújított temploma** számára elkészítette a bejárat fölötti „Feltámadott a Krisztus”-t, a templombelső „Ecce Homo” oltárképét és a Keresztutat.

Élete utolsó éveiben készültek Soroksár főterét ékesítő művei. Három a református templom tornyát, a Címer a zeneiskola homlokzatát díszíti. Utolsó nagy megrendelése az esztergomi Rudnay Sándor Kulturális Városvédő Egyesülettől érke-

zett. Ez Rudnay és Mindszenty bíborosokat, a Szent Koronát, Szent István királyt, valamint Szent Annát ábrázoló öt tűzzománcképből álló mű elkészítéséről szólt. A Mindszenty iskola díszudvarán 2002-ben avatták fel a Szent Annát ábrázoló, 130 x 250 centiméteres, 2003-ban pedig a Szent Istvánt és Szent Imrét ábrázoló tűzzománcképeit. Sajnos már nem készülhetett el a Rudnay és Mindszenty képe és a közöttük elhelyezkedő Szent Korona című alkotás. Az elkészült művekkel azonban teljesült Morvay László vágya, amely szerint „addig nem akarok meghalni, amíg Esztergomban nincs köztéri művem.”

Munkásságát 1978-ban, 1982-ben és 1986-ban Grafikai díjjal; 1981-ben: Budapest XX. kerületei Művészeinek Tavaszi Tárlata grafikai díjjal; 1992-ben: az Algériai Művészeti Fesztivál Sahara Grand Prix-díjával; 1995-ben: a Kecskeméti Nemzetközi Zománcképművészeti Alkotótelep Nagydíjával; 1998-ban: Esztergom város országos pályázata helyi millenniumi emlékmű megalkotására Alkotói-díjával; 2000-ben: a Szent Korona a Kortárs Zománcképművészetben Nagydíjával ismerték el.

Tagjai közé választotta a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, a Magyar Illusztrátorok Társasága, a Magyar Grafikusművészek Szövetsége, az Esztergomi Művészek Céhe. 1997–2004 között tagja és elnöke a Tűzzománcképművészek Magyar Társaságának. Alapítója a Gaál Imre Ifjúsági és Gyermekek Képzőművészeti Stúdiójának.

Méltán sorolhatjuk őt Esztergom olyan számon tartott művészeinek sorába, mint többek között Bajor Ágost, Einczinger Ferenc, Holló Kornél, Pirchala Imre, Scheiber Hugó. Tennünk kell azért, hogy 2017-ben esedékes 70. születésnapján, munkásságához méltó, nagyszabású kiállításal emlékezzen meg róla a város.

Morvay László portré, szoborral

Wernke Bernát

Nagyfalusi Tibor emlékének

talán, majd valamikor az évad
novemberének vége felé, mikor
már alkonyba remegtette sovány
sugaras lejtését az ős,
páraittasuló

leplén... és
nem legeltetik már arcokra a
sövények, lobogtatva langyaikat
lehelő szellőiket,
naplementére,
lelkekbe mélyülő
rezzenetükben... hanem

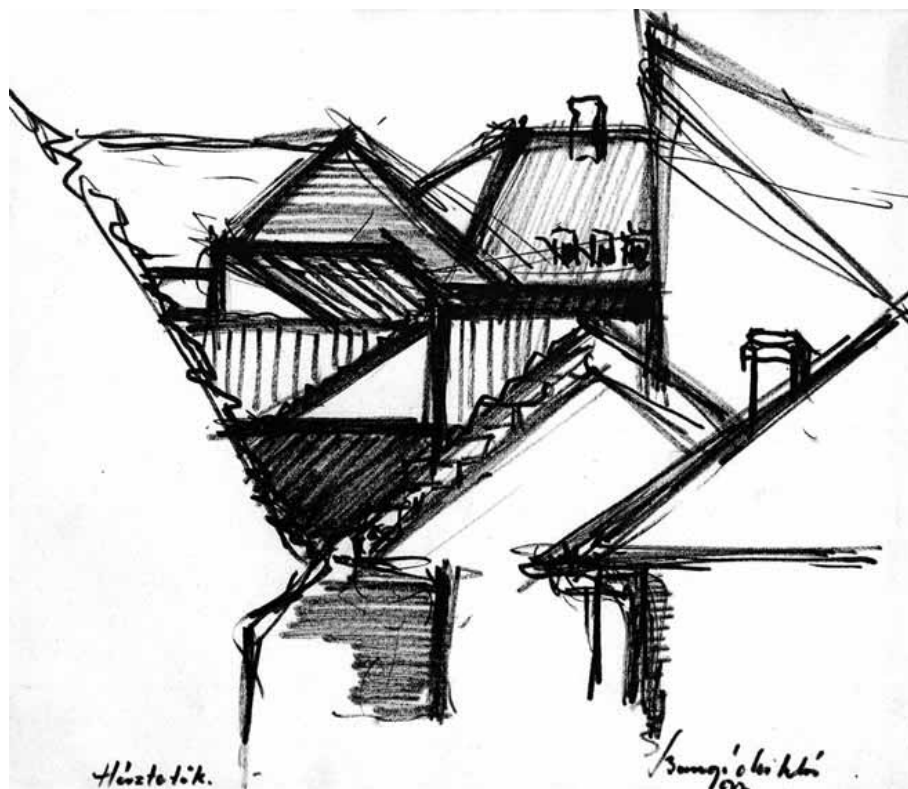
dermetegbe őrzöngenek
ki belőlük görnyetegbe olvadt
leveleik, mik még markolják
őket tartó

gallyaikat, hol
köd terhelte tetők
házai követik, érik utol az
arra kerülők összeszorított
arcalebenyeit... és az
ott várakozók, szállingózón
neszelő homlokán, pillák
harangozóba hasadnak, ömlőbe

forduló suttogásokkal,
odalapultán, kinyílások
apadhatatlan kapuja
ormán...

szürkületre...
cserjésekből kihalványulva –
madárfészkek kihülő
árván, alakjukat vesztetten,
sötétbe
olvadva, szomorúan
várják, sodródó
átkelésessel, a feszesedő
hűvösből való, a majd
szélesdő tavasz,
rájuk
tárulkozását

mikor alábbhagyottan, de azért
utolsót ölel a szél –
délnyugati szegélyén... és
sodorja még elfogyó
szálait az estnek, hol
szomjúzó ütemek
terülnek... csúcsosodó
kibontakozás ez, hívogatón
látjuk újra... felejthetetlen –
könyvtárba ki-be járva...
ahogy örökre visszahull
ránk, délceg tartása, őszes
haja kísérte
ringatásban

Bangó Miklós: Háztetők (filetoll)

Zátonysziget a nagy Duna medrében

Egy középkori gyümölcsös élettörténete

A Garam torkolatánál két – távolabb több sziget is található a Dunában. Helemba szigete a torkolattól kb. 3 km-re található, a 1713–1711 fkm között. 1500 m hosszú, 80-200 m széles zátonysziget, magas vízálláskor kb. 2/3 a víz alá kerül, területe 16,8514 hektár. A nyugati végét szüntelen rombolja a gyors áramlás, ezért sarkantyúzással erősítették meg. A Nagymarosi vízlépcső megépülésével azonban eltűnt volna a sziget, amely a Duna egyetlen szürke gém telepe és bakcsó fészkelő helye is.

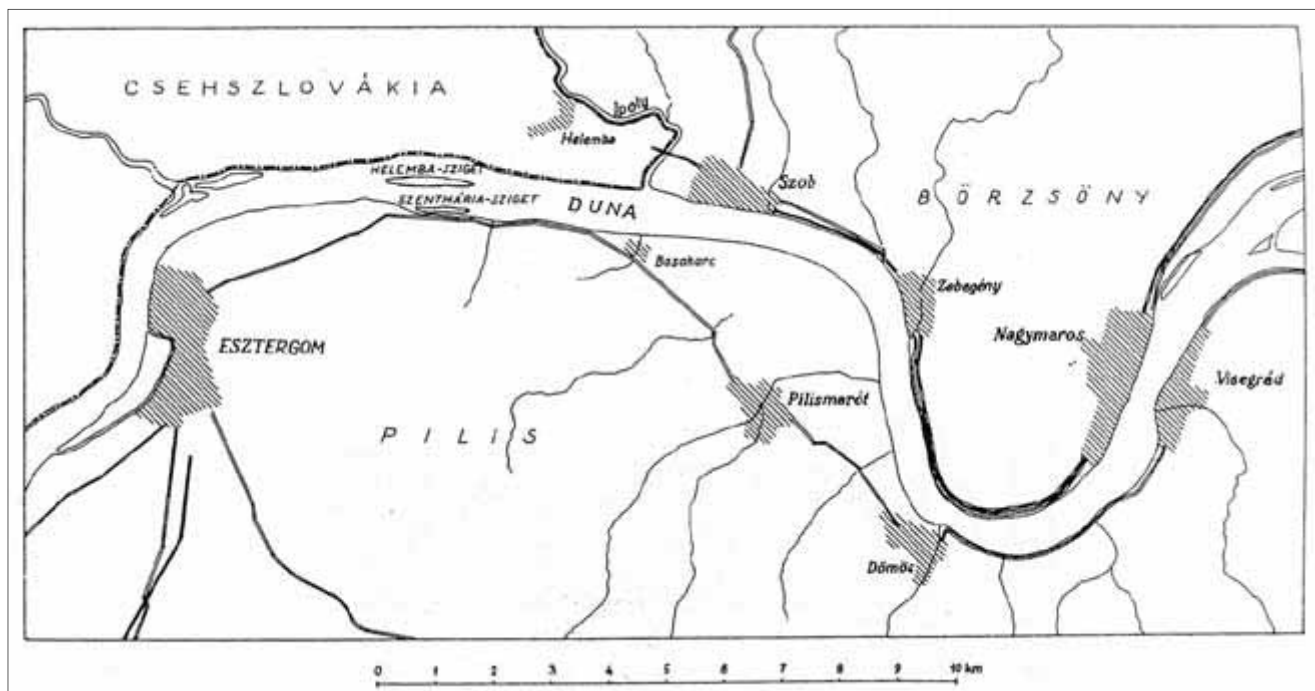
Helemba szigetét így írja le a régész: „Ez a földdarab közigazgatásilag Esztergomhoz tartozik, földrajzilag a Visegrádi-hegység északnyugati nyúlványa (Szamár-hegy) és a Börzsöny Szlovákiába került része (Helembai-, vagy Kovácspataki-hegység, szlovákul Burda) közötti medertárgulatban helyezkedik el, két másik szigettel együtt. A Fogarasi- (Dédai-, vagy Szent Mária-) sziget már részben összenőtt a jobboldali parttal, míg a fiatal Törpe-sziget még alacsony vízállásnál is csak csónakkal közelíthető meg. Helemba-sziget elnevezése a szomszédos falu nevéből származik, az pedig a német Hellenbach (fényes patak) szóból ered.” Helemba valószínű kialakulása és léte

a legutolsó eljegesedést követő évezredre tehető, de a klímaváltozások és a történelem mozgalmas volta ellenére mégis bátorságot adott egy-egy kisebb közösségnek, hogy a folyó nagy halbősége és iszapos talajának gazdagsága miatt megtelepedjen rajta. Helemba története legalább annyira mozgalmas, mint természetétörténete.

*

A Helemba meglehetősen régóta ismert sziget a Dunán, a régészeti emlékek szerint már az őskorban lakott volt! A '20-as években Brenner Ferenc őskori leletekről számolt be, ennek ellenére nem tulajdonítottak nagyobb jelentőséget neki. 1931-ben tisztázatlan körülmények között a szinte tulajdonosként cselekvő bérlő nagy károkat okozott a régészeti emlékekben. 1937-ben Horváth A. János nagymarosi tanító középkori romokra bukkan a sziget keleti végénél. A tanító és a régészek jóvoltából díszes bronzlemezek, freskótöredékek kerültek a Nemzeti Múzeumba; Balogh Albin és Zolnay László ráadásul a történeti források alapján az esztergomi érsek nyaralójáról is hírt adott. A megváltozott országhatárok folytán viszonylag könnyen látogatható lett a sziget a '30-as évek végétől. A Hont vármegyei Helemba település népe bizony a szorgos kártételben nagyon kivette a részét! Nevezett falubeliek kváderköveket, sírokban nyugvó csontvázakat találtak, és ki tudja, milyen mellékleteket vittek el.

1958-ban módszeres régészeti terepbejárás történt a szigeten, és feltárás alkalmával késő neolitikumi, valamint Kr. e. 9. századi, vagyis a hatvani kultúrához tartozó cseréptöredékek, földbe mélyített házhelyek, hulladékgyűrtök

Helemba-sziget földrajzi környezete (Kovalovszki 1993: 273)

A sziget mai képe a déli oldalról
(Selmeczi Kovács Ádám fotója)

és emberi csontok kerültek elő (Trogmayer Ottó 1968, Zolnay 1977 és 1983; valamint Kovalovszki Júlia 1993 munkájának felhasználásával). Később Zolnay László és Kalicz Nándor terepbejárásai során 1959-ben kora vaskori leletek is előkerültek. Ha visszatekintünk a környék klimatikus múltjára, Helemba szigetén szárazabb periódusban keletkeztek e települések, amikor a Duna vízhozama valószínűleg jóval kisebb volt, árvizek is ritkábban fenyegettek, és könnyen lehetett a szigetre eljutni. De csapadékosabb időszakokban, amikor megnőtt a Duna vízhozama, az őskori telepek elnéptelenedtek, vagy el is tűntek a szigeti ártérről (Horváth Anikó 2002).

A történeti-klimatológusok szerint a római jelenléttől a népvándorlás koráig meleg és száraz periódus uralkodott, a római építmények 1-2 m-rel alacsonyabb vízszintet jeleztek ott, ahol napjainkban a medermélyülés ellenére is rendszerek az elöntések. A sziget a Valentinianus-kor határerődítési munkálatai idején szervesen bele-

Helemba szigete Lázár deák térképén (1514 körül).
<http://dunaiszigetek.blogspot.hu/2012/09/robert-ersek-barackfai-globalis.html>

illeszkedett a Római Birodalom pannoniai provinciáinak védelmi rendszerébe (*Ripa Pannonica*). A helembai (talán inkább a község szomszédságában lévő) és szobi őrtornyok fontos figyelőpontok voltak / lehettek a vízi út ellenőrzésére; a régészek római kori leletet ugyanis nem találtak a szigeten. A népvándorlás korától pedig egészen a honfoglalás koráig, hűvösebb és nedvesebb klíma uralkodott, stratégiai szerepe bizonyára lecsökkent.

*

Az 1138. évi okmány nem írt a szigetről, első említése II. András király (1205–1235) okleveléből ismert. Íme a szigorú jogi szankciókat tartalmazó irat vonatkozó részlete. *„Mi András, Isten kegyelméből Magyarország királya tudomására hozzuk mindenkinek ki jelen iratot megtekinti, hogy azok közül bárki, aki a Dunán – akár felfelé, akár lefelé – hajózva Róbert esztergomi*

Ma szinte áthatolhatatlan vadszőlő liános fűz-nyár ligeterdő. <http://www.helemba.hu/>
<http://dunaiszigetek.blogspot.hu/2012/09/robert-ersek-barackfai-globalis.html>

érsek gyümölcsöséből, mely azon szigeten van, ahol az érseki nyári palota található, s melyet Helemba-szigetnek (Helumbazygeth) neveznek, s a másik szigetről, melyet Szent Mária-szigetnek (Scenthmariazzygethe) hívunk, szénát eltulajdonít – és ha rajtakapják őket, mint tolvajok és rablók veszejtsék el életüket. S e dolog egyértelmű és hathatós biztosítékául nehogy valaki a tudatlanságra hivatkozzék, a rendelkezés alól kivonassa magát, a Duna kikötőjében meghatározott helyeken és tereken nyilvánosan ki kívánjuk (rendeletünket) hirdetni. Kelt, Pünkösöd negyedik napján az Úr megtestesülésének MCCXXXIII esztendejében.” (Kovalovszki Júlia 1993 nyomán)

Az 1234. június 18-án kiadott királyi oklevél gyümölcsöséről tesz említést, a Szent Mária-szigeten

Szinte Helemba élni akarását szimbolizálja az öreg fűz.
<http://dunaiszigetek.blogspot.hu/2012/09/robert-ersek-barackfai-globalis.html>

pedig szénatermő rétről tudósított. Az esztergomi érsek birtokai a szigeten szigorú védelmet élveztek – királyi kegyből, sőt Zolnay László és Kovalovszki Júlia egyaránt feltételezte, hogy II. András király után, 1270. július 26-án V. István (1270–1272) is vendégeskedett a szigeten (*in insula Helemba*) az

A nyugati csücsköt kőszórás erősíti.
<http://dunaiszigetek.blogspot.hu/2012/09/robert-ersek-barackfai-globalis.html>

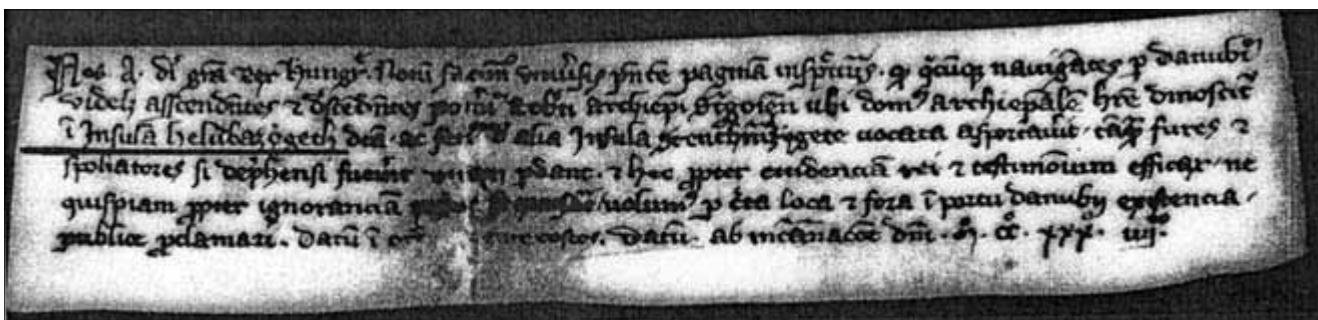
érseknél. A Helemba-szigeti ásatás tulajdonképpen az oklevél hitelesítésére is szolgálhatott volna, bár nem ez volt a munkálatok célja.

Mint már említettük, az 1958. évi terepszemle (amelyben, kiderült, Méri István is részt vett)

után, 1959 augusztusában végezték a feltárásokat, s megtalálták a királyi oklevélben szereplő érseki nyaralót, valamint egy kisebb templom alapfalait. A sziget legmagasabb részén, 1937-ben még látható volt a 4,6 x 4,2 m hajójú és 2,1 x 2,5 m-s szentélyrészéből álló Árpád-kori templom alapfala is. Ezt később a sziget tulajdonosa vagy bérlője (?) elbányászta, mert egy tanyaépülethez használta fel. A régészek 1959-ben mégis egy harangtöredéket és egy körmeneti keresztet találtak a törmelékek alatt. A kis templom körül nagyobb temető helyezkedett el, 146, zömében 13. századi sírral, noha a szigeten nem volt bizonyíthatóan állandó település abból a korból. Gyanítható, hogy ide a szemközti parton lévő Helemba falu lakói vagy az érseki birtok szolganépe is temetkezhetett.

Az alapozásnál épségben megmaradtak az érseki nyári lak 18,5 x 6 m, egyetlen helyiségből álló, de több szintes épület alapfalai. Építési időpontjáról nem maradt semmiféle feljegyzés. Viszont az őskori telepek feltárásakor, a humuszos réteg alatt egymástól 2,5 x 0,8 m-es térállásban beásásokra bukkantak; a gödrök sorokat alkottak, követve az érseki nyaraló falainak nyomvonalát. Trogmayer Ottó régész szerint itt állhatott az Angliából vagy Lüttich-ből (Liège, Belgium) – Limoges-i eredete is felmerült – származó, az oklevélben is említett Róbert érsek (ő 1239-ig élt) gyümölcsöskertje. A talajban kinyert pollenek vizsgálata arra utalt, hogy ott 800 évvel ezelőtt Mihályt Isvanné szerint őszibarackfák állhattak, a vizsgálati eredmények nem teljesen megerősíthetők; valószínűbb, hogy a pollenek a 20. századi gyümölcsösből származhattak. Zolnay László minden, a Helemba-sziget gyümölcsösére vonatkozó írásában almafákról beszél...

A Kárpát-medencében akkoriban nagy ritkaságnak számított a gall barack, mert csak akkortájt indult hódító útjára a francia kolostorkertekből. Igaz, a 13. században viszont már léteztek kereskedelmi faiskolák is (főleg Franciaországban), ahonnan Róbert érsek beszerezte a gyümölcsfákat (őszibarack?). Bátran honosíthatta ezt a gyümölcsfajt, mert igencsak enyhe időjárás uralkodott a Kárpát-medencében – vélték

II. András oklevelének részlete (1234. jún. 18.).
<http://www.szeretgom.hu/content/71143-a-helemba-sziget-első-émlítése>

többen. De talán mégsem az ártéren kezdte az őszibarack a „karrierjét”, inkább az érseknek egy másik, szárazföldi nyaralója, kertje valamelyikében... Még az érsek halála utáni évben is meleg

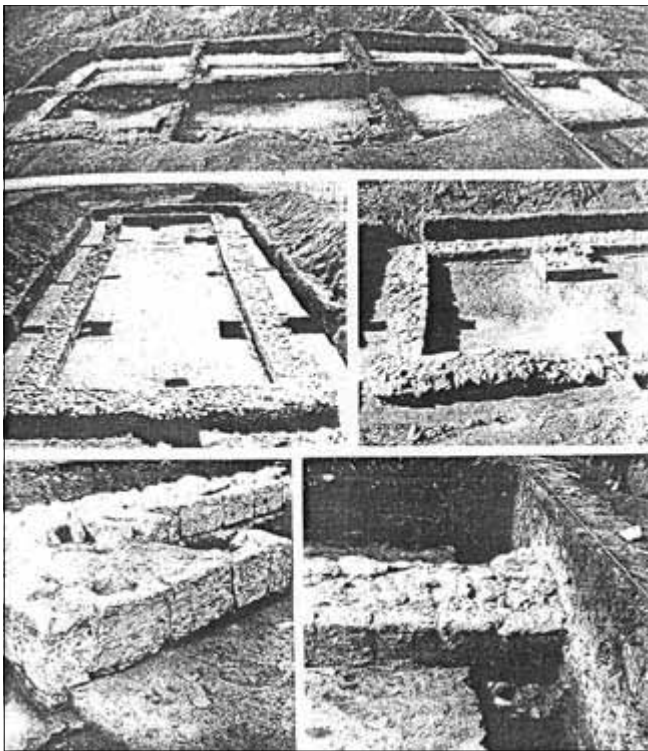

A középkori templom alapozásának árka
(Kovalovszki 1993: 276)

volt a Kárpát-medencében; pl. 1240 telén kivirágzott többfelé a sárgabarack, amely bizonyító erejű adat (SD adatgyűjtése). Az esztergomi érsek Rómában is nagy befolyással rendelkező főpappnak számított, megfordult Kumániában is, Milkóban püspökséget szervezett. Mindez arra utal, hogy kora politikai, gazdasági életében nagy befolyással bírt, így könnyen megtehetette ritka gyümölcsfajták behozatalát is.

*

Viszont a 15. század második felében egyre hevesebb vulkanikus tevékenység kezdődött Izlan-

Róbert érsek nyári lakjának meghagyott tanúfalai
(Kovalovszki 1993: 279)

don; ennek következtében a napsugárzás gyengén érvényesült. Hidegebb, nagy havazásokkal járó és hosszabb telek jellemezték az új korszakot, melyek az évek során novembertől egészen márciusig tartottak. A változások egyik drasztikus bizonyítéka volt a Dunán valaha feljegyzett legnagyobb árvíz is, amely 1501-ben ugyan csak 10 napig pusztított Nagyboldogasszony napja táján, ám bécsi hidrológiai adatok szerint, ez mintegy másfél méterrel haladta meg a 2002. évi nagy árvizet is!

Magától értetődő, hogy az árvizek komoly károkat okoztak jó néhány esetben a szigeten. A feljegyzések szerint 1520–1523 között Tomori Pál (1475 körül–1526) még kertészkedett az érseki kertekben, talán járt a Róbert érsek építtette nyaralóban is, ami ekkor még állhatott. (Itt azért megemlíthetjük, hogy az érsek nem innen indult hadba a török ellen 1526-ban a végzetes mohácsi csatamezőre!) De az érsek kertészkedő passziója, ami abban a korban nem számított ritkaságnak, kutatásaink szerint egészen az Anjou-kortól kezdve nagyon jellemző elfoglaltságnak számított. Szerémi György (1490 körül–1548 után) művében megemlíti (Epistola de perditione Regni Hungarorum): „...Amikor beléptem Esztergomban a kolostorba, ahol ő lakott, kérdezték a testvérek, kihez jöttem. Mondtam: Tomori Pálhoz jöttem... És amidőn beléptem a barátok kertjébe, akkor kapált a hüvelyesek vetésére. Hogy meglátott engem, nyomban eldobta a kapát kezéből és hozzám jött..”

Ebben az időben készült el Lázár deák (életrajzi adatai ismeretlenek) térképe, melyen a sziget is szerepel. Mint érseki titkár – feltételezhető, hogy Bakócz Tamás érsek szűkebb környezetéhez tartozott, és személyesen is bejárhatta a szigetet. A régész-történészek feltételezik, hogy a Helemba-szigeti gyümölcsös, a nyári lak, valamint a templom pusztulása legkésőbb a török hódoltság elejére tehető, de a török háborúk hullámzó frontvonalának közelsége csak az egyik tényező. A másik a klímaváltozás előidézte elvándorlás, amely szintén hozzájárult Helemba elnéptelenedéséhez. A sziget 1599. október 5-én diplomáciai esemény színtere is volt. A magyar királyi követ, Pálffy Miklós esztergomi várkapitány – Kutassy János esztergomi érsek és Petz Bertalan udvari tanácsos részvételével – tárgyalóasztalhoz ült III. Mehmet török szultán alattvalójával, Murat török pasával, a budai beglerbéggel. A Porta különös ajánlatot tett a királyi követnek: „cserélnék el a tavaly (1596) török kézre került Eger várát a pár éve (1595) magyarok elfoglalta Esztergommal!” Talán Esztergom és Buda között a Helemba-szigetet találták a felek kellőképp alkalmasnak és biztonságos helynek. A cseréből aztán nem lett semmi, sőt Esz-

tergom is török kézre került 1605-ben; a Helemba-szigeti kastély ekkortájt leégett. Mint az egyik beszámolóból megtudható, a régészek az üszkös réteg alatt egy hórihorgas, két méternél is magasabb vitéz csontvázát találták, talán ő lehetett a sziget utolsó védője.

*

Állt tehát a szigeten templom, és volt temetője is, a legmagasabb részen feltárták a templom maradványait és az érseki nyaralóházat. De az igazán nagy pusztítás 1938-ban történhetett, mert a nagymarosi tanító és a régészek még mindent rendben találtak, de a Szentévbén (1938-ban!), talán, mert kevés figyelmet kapott a sziget, eljelentéktelenedett. 70-80 cm mély alapon a 80 cm vastag falakat elbontották, a kváderköveket a közöttük lévő téglákkal mind elvitték. A szentélybeli kövek egy részén fekete, kék, barna, zöld és vörös festés nyomai látszottak, és akadtak mívesen faragott kövek is. A temetőt kevésbé dúlták szét, a sírok közötti részek talajában két, 13. századi ezüst dénárt találtak, de ez kevés volt – a bolygatottság miatt nem lehetett meghatározni az első temetkezések időpontját.

A 16. században nemcsak a háborús cselekmények, hanem a bekövetkezett birtokmegosztás miatt a parton lévő falu külön templomot épített magának, s a szigeti templom elveszítette jelentőségét. Helemba falunak a temploma viszont a török időkben mégis elpusztult, és a sziget kis templomának a sorsa teljes egészében ismeretlen. A talált kegytárgyak, bronzlemez töredékek mellett érdekes a halottak csontjainak kor, nem szerinti összetétele is. A koporsós temetés itt általános volt, a tetemek hanyatt fektetve kerültek a koporsóba, a helyzetük a régészek feltételezése szerint arra utal, hogy halászok lehettek. A nagyszámú csontváz között a lelőhely még megégett csontokat, vörösre égetett falú sírgödört és csonkolt testű személyek maradványait tartalmazta – ez éppenséggel az elhunytak halász voltát látszik cáfolni. Háborúkat megjárt emberekre utal számos sír halottja, de beszámoltak a régészek gyermeksírok létezéséről is. Azzal zárható le a kérdés, hogy vegyesen temetkeztek ide: szolganép, szabadok – halászok és katonák, talán családostul. Wenger Sándor pedig elvégezte a csontleletek embertani vizsgálatát, sajnos a mai modern, molekuláris genetikai elemzésekre nem kerülhetett még sor.

Hosszú időre a „feledtetés” nem is volt szükséges, magától értetődően – megszűnt a sziget iránti érdeklődés. 1826-ban a Duna kartográfusai már a sziget nevét is elfelejtették, térképlapjaikra a Duna-sziget elnevezés került. Mindössze egyetlen megjegyzést fűztek mellé: „ganz überschwimmt” – az árvizek rendszeresen elöntik. Ezen nem lehet meglepődni, mert a 18–19.

Talán az árteret tőrő középkori almafajta a Pónyik lehetett

Pónyik almafa (a Bolyaiak sírján, Marosvásárhelyen).
members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/limes/ponyik-alma.html

Gyümölcsei termőfán.

<http://barnaesfiai.hu/noveny/ponyik-alma>

századtól ismét hűvösebb, csapadékosabb és árvizes évtizedek következtek. És sajnos, a nagy vizek azóta is gyakran elöntik. Trianon után pedig azon múlt a hovatarozása, hogy a hajózó útvonal melyik oldalán feküdt. Az 1850 körüli hajózási térkép még mindkét folyóágot hajózhatónak jelölte (ami intenzív mederváltozásokra és a hajók méretének változására egyaránt utalhat), de 1923-ban, amikor a határkijelölők ide is megérkeztek, az északi ág vált főággá, így a sziget Magyarországhoz került.

*

Az érseki nyaraló maradványától nyugat felé, attól kb. 140 m-re az őskori település feltárására kiasott szelvényben, majdnem négyzethálós rendben – egymástól 2,5 m távolságban gödröket talált Trogmayer Ottó és Méri István régész. Ezek a gödrök belevágtak az őskori település rétegeibe. A beszámoló szerint a lekerekített sar-

kú gödrök 50-60 cm mélységben mutatkoztak meg legjobban. A gödrök talaja iszapolódtott volt, ami egyértelműen utalt valaha odaültetett fákra. De találtak sokkal nagyobb sorközű gödröket is, amelyeket 1931-ben áshattak – Horváth A. János jelentése szerint, de nézetünk szerint ezek sokkal későbbiek, és valószínűleg a zavart ez okozta a archeo-palinológiai vizsgálatokban.

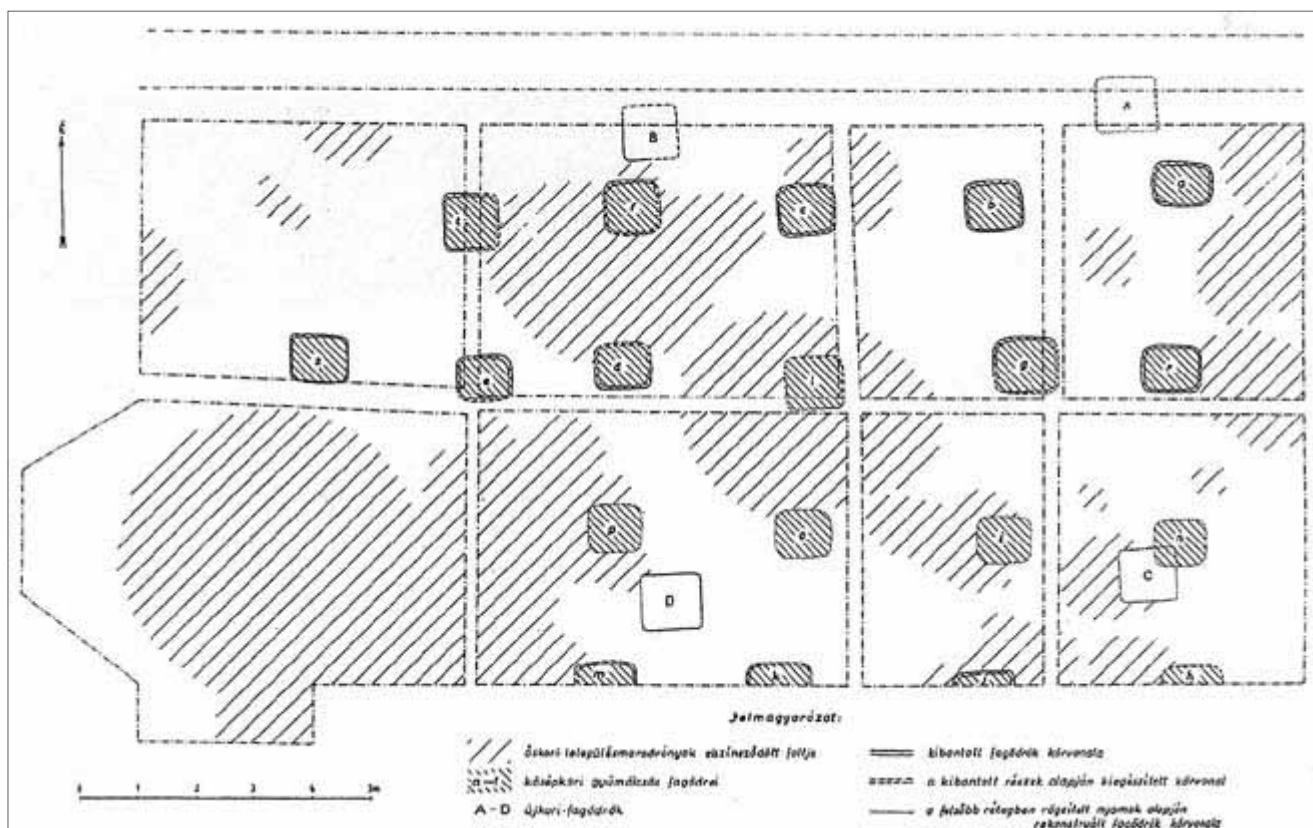
A gyümölcsfák gyökérmaradványai csak nyomokban voltak megfigyelhetők, ami azért meglepő, mert volt olyan híradás más szerzőknél – eltérő, pl. hogy égett, valójában szenesedett fatuskókat is találtak volna, igaz, kormeghatározás nélkül említve. A 12–14. századból már némi információink vannak ugyan az akkori idők gyümölcsstermesztéséről, de xilotómiai és palinológiai adatok és eredmények hiányában csak feltételezéseink lehetnek a gyümölcsös fajáról-fajairól. Valószínűleg az érsek németalföldi származása révén nyugat-európai fajtákat hozhatott a szigetre is. Éppen ezért Helemba adottságai kevésbé lehettek akkor alkalmasak a gall barack termesztésére, sokkal inkább gondolhatunk almára, szilvára, esetleg dióra, körtére – elsősorban a sziget ártéri jellege miatt (vö. a mai napig a Tisza és a Duna ártéri gyümölcsöseivel).

Amennyire örömdetes, hogy a Helemba-sziget megmaradt a 20. században, itt lenne az ideje, hogy botanikai, történeti-ökológiai, történeti forrás és ismételt régészeti kutatások folyjanak ismét a szigeten. Ugyanis a véletlenek kínálta lehetősé-

gek a gyümölesskultúránk középkori helyzetére egyedülállóan értékes adalékokkal szolgálhatnak, ha az említett interdiszciplináris kutatásokban a történelmi viharok dúlásait, a Duna kedvezőtlen vízjárásait, valamint a két világháború közötti és az 1945 utáni kapzsiság következményeit már nem is lehetséges kiküszöbölni.

*

Az Árpád-korban a sziget tájhasználatára gyümölcsösre utalt, majd később – a török időkől kezdve – kaszálóként hasznosították egészen a II. világháborút követő időkig. Mára az ártéri erdővel körülölelt legelőn fél-legálisan nyaralók épültek, mígnem 2009 májusában azokat az Esztergomi Önkormányzat felmondta. Ma a Dunakanyar kapujában a Garam torkolata közeli zátonyból született Helemba-szigeten buja, ártéri erdőség található (Liege-i) Róbert érsek virágzó gyümölcsöse helyén. A közel- és régmúlt nyomai megmaradtak a szigeten, még áll néhány nyaraló maradványa, valamint egy kőkereszt a sziget belsejében, továbbá telekhátárokat jelző táblák, lebontott stégek, valamint az árvíz által partra vetett bóják emlékeztetnek a 20. század második felére. Meg a furcsa „baráti kapcsolat” a magyarok és csehszlovákok között, hiszen külön engedéllyel is csak 50 m-re lehetett a parttól eltávolodni. Helemba szigetén kikötni, horgászni, táborozni is tilos volt, sőt átkiáltani sem lehetett a túlparton élőknek. Bizonyára a '45 utáni kitelepítések

A középkori telepített gyümölcsös alaprajza (Kovalovszki 1993: 286)

emléke élénken élt még az emberekben, de talán a hatóságokban is...

Az ismétlődő árvizek nyomai szürke sávot és a fűzfák törzsén gyökérbajuszt hagytak, de a vastagabb gyökerek sajátos formákat fejlesztettek. Az európai és amerikai vadszőlők, csalános vagy éppen buja gyepek, szürke gém és bakcsó fészkek tömegei uralják ma a szigetet. Vélhetően, ha az árvizek (természeti) és másféle dúlások elkerülték volna a Helemba-szigetet – hosszabb időszak talajmintái inkább vizsgálhatók lennének, és bizonyosan egy vegyes faji állományú régi gyümölcsöst tudtak volna rekonstruálni. A Kovalovszki-féle tanulmány e fajok jelenlétét említi: szilva, alma, körte, őszibarack, szelídgesztenye, pirosribiszke (?) – de inkább feketeribiszke volt jellemző a Duna mentére. Bármilyen álláspontra is helyezkedünk, vitathatatlan, a Helemba-sziget a Nagymarosi vízlépcsőt megúsztta, talán az ember okozta további rongálásokat is – de az még nem világos, hogy a természet miként fogja formálni, átalakítani ezt a zátonyszigetet, amit már Lippay János is említ egyik munkájában.

Kőkereszt (1940 körül) már szőlőindákkal körbefonva.
<https://www.szeretgom.hu/content/71143-a-helemba-sziget-else-emplitese>

Horváth Ödön

A vízi tündér

A holdfényben húz, vonz gyönyörűséged.
Ezüstszerű hálódban foglyul ejtesz;
hínárok közé, kagylóágyra fektetsz.
Merész ajakkal csókolgatsz, én téged;

úgy zuhanunk álomba mind a ketten.
Álmunk elvisz víz-kastélyod kertjébe,
ahol a kristálytisza világ mélye
sarjadó szerelmünk jelképe, testem

buborékokból hímzett sírkamrája,
ahol létünk éteri valósága
boldog virágoktól, halaktól ékes.

Ott lebegsz közöttük; uszonyod fényes
pikkelyein a holdvilág szikrázik.
Nézlek, csodállak hajnal hasadásig.

Áhítat

Titkoktól illatozó erdő mélyén
örök forrásvíz válaszol a csöndnek,
Ott ülök, elábrándozom a földnek
megközelíthetetlen teljességén.

Mindig elámulok a gyönyöröknek
végtelen alakú megjelenésén,
a szépség részleteinek összképén.
Szememből kicsorduló örömkönnyek

jelzik, mit nyújt ma számomra e látvány.
A fény ragyogásától félig kábán
nézek bele a csörgedező vízbe.

Mintha valami elvarázsolt volna,
imába kezdek. Halkan sóhajtozva,
a megfoghatatlanhoz közelítve.

A sirály

Nem, kedves Olvasó, itt nem A. P. Csehov azonos című drámájáról lesz szó, még csak nem is Ady Endréről, aki „Az anyám és én” című megrázó versében pacsirta-álcás sirálynak nevezte magát. Csak egy egyszerű, másfél centiméter nagyságú, fúvott üvegből készült kis madáralakzatról írok, amely merev tekintettel néz rám fekete pont szemével, ha kinyitom könyvszekrényem üvegajtáját, és a lexikonok valamelyik kötete után nyúlok. Egy évvel ezelőtt történt eseményt idéz fel emlékeimben ez a kis dísz tárgy.

Nagyon tudom élvezni a párkányi Simon-Júda vásárt. Főleg a sétálóutca kézműves és iparművészeti kínálatát. Ilyenkor egyedül szeretek nézelődni, rácsodálkozni egy-egy árucikkre, ameddig nekem tetszik. Nem kell alkalmazkodnom barátnőim nógatásához, megjegyzéséhez, hogy:

– Ugyan már, mit tudsz ezen annyit nézni?!

Bámulom az ügyes fadaragót, aki szinte csipkeszerű matyó vagy kalocsai népi motívumokat és a sima deszkalapra, megnézem a nemezkészítő asszonyt, amint a szappanos vízbe mártogatva veregeti a birkagyapjút, csodálatos színű és formájú dolgokat varázsol elő a látszólag egyszerűnek tűnő anyagból. Érdekes, filigrán munka a gyöngyfűzés is, no meg a szalmából fonott kis díszek készítése karácsonyi vagy akár nemzeti motívumokkal. A kukoricacsuhéból készült tárgyak is készítőjük kezűességét dicsérik, és akkor még nem szóltam a sok szép kalotaszegi, sárközi és írásos mintájú hímzéssel készült terítőről, díszpárnáról, amelyeket főleg erdélyi nemzetársaink árulnak. A bőrdíszművesek munkái is dicséretet, elismerést érdemelnek, mégis engem most egészen más ragadott meg. Egy üveg-fúvó fiatal hölgy, aki üvegpálcikát tartott tűz felett, és gyakorlott kezűességgel a legkülönbözőbb formákat hozta létre szemem láttára az üvegmasszából. Volt ott őzike meg elefánt, kis házika meg virág, kosárka meg bohóc, hadd ne soroljam tovább. A kínált áru sorba volt rakva, sőt polcokra is állítva. A legfelső polcon női figurák sorakoztak, mind áttetsző üvegből. Hosszú ruháikban a századforduló divatját idézték. Az egyik figura széles karimájú kalapot viselt, amelyet egy rózsabimbó díszített, ugyanilyen rózsaszínű rózsából csokrot tartott a kezében. A másikban csipke napernyője volt, pórázon kiskutyát vezetett. A többi is hasonló stílusú volt, mígnem megakadt a szemem a legkecsesebben. Ez itt valószínűleg Illényi Katica, mondtam magamban, amint a szobrocskára néztem. Szép, karcsú ter-

metű, hosszú csipkeruhát, mérsékelten dekolált, de sokat sejtető öltözetet viselt. A haja kontyba fésülve és hegedült. Szinte hallottam a Monti csárdást, amelyet egy alkalommal Illényi Katica virtuóz előadásában is élvezhettem a tévé jóvoltából. Addig néztem a kis szobrot és gondolatban átéltem a zenét, míg arra az elhatározásra jutottam, hogy megveszem. Az üveg-fúvó fiatal hölgy mellett a pultnál valószínűleg az édesanyja állhatott, aki az üzletet bonyolította. Rákérdeztem a szobor árára.

– Huszonkét euró – mondta.

Mivel vásárban vagyunk, megkockáztattam a kérdést, nem kaphatnék-e rá engedményt. Első szóra leengedett az árából két eurót, bár így, mondta, nincs rajta semmi nyereség. Így hát átnyújtottam a húszast, mire valami megcsörrent mellettem. Leesett a pultról egy kis üvegpohárka és darabokra tört. Négy euróba került. Szabadkoztam, hogy én nem nyúltam hozzá, de nem állt mellettem a pult előtt senki rajtam kívül, és még csak szellő sem rebtent, ami leverhette volna. Mitől esett hát le? Végül is talán pelerinem bő ujja vagy a vállamra akasztott táská volt az oka? Ma sem tudom. A ködmönt viselő, kimondottan csinos arcú elárusító nem nézett rám haragosan. Megtörténik ilyesmi, mondogatta sajnálkozva. Sokszorosan elnézést kérve távoztam.

Otthon beállítottam pohárszekrényembe „Illényi Katicát”, kicsit még gyönyörködtem benne, majd visszaindultam a városba esti misére. Időből kitelik. Hacsak tehetem, eljárak megköszönni a napot, az örömeiket és kudarcokat, lerakni napom terheit és erőt kérni a holnaphoz. A templomba vezető utam az üveg-fúvós hölgy sátra mellett vezetett el. Egy hirtelen támadt gondolat folytán odamentem a pulthoz és adtam neki két eurót, hogy legalább a felét megtérítsem az okozott kárnak. Az elárusító meglepődött rajta, mert nem kérte, hogy ezt tegyem. Nagyon szépen köszönöm, mondta mosolyogva. A templomban leültem a szokott helyemre, de belülről megszólított egy hang: „Tönkrementél volna tőle, ha az egész árat megfizeted?” Így hát mise végeztével visszamentem a már ismerős hölgyhöz, és odaadtam neki a másik két eurót is, mondván, hogy őrizze meg a párkányiakat szép emlékei között. Erre ő kijött a pult mögül, jobbról-balról megcsókolt és azt mondta:

– Áldja meg az Isten, sokszorosan áldja meg!

Mindkettőnknek könny szökött a szemébe. Végül emlékül egy picike üvegmadárcát nyomott ajándékkul a markomba. Megköszöntem.

Nagyon sirályra emlékeztető formája van, hát elneveztem Sirálynak.

Egy senki ujjlenyomatai

Üldögélek a héven nyakig merülve a könyvembe, utasok szállnak fe-le, ajtók nyitódnak-csukódnak, de én csak falom a fejezeteket egymás után, lábammal a kocsi oldalához szorítva a frissen restaurált festményt. Este lakkoztam, hiába bugyoláltam dupla nejlonba, pillanatok alatt megtölti az étert a penetráns terpentinszag, ami nekem ugyan ínycsiklandó csemege, műteremhangulat, hivatásom ambróziaillata, de az utasok egymásra nézve fintorognak, felemelt szemöldökkel továbbadva a kérdést a nemzetközi jelbeszéd szabályai szerint, majd felém biccentik a fejüket, aztán beindul a láncreakció, és a rögtönítélő bíróság döntési mechanizmusával egy emberként sújtanak le rám a pillantások.

Miután válltáskám apró mérete kizáró oknak ítéltetett, tekintetük a terebélyes csomagomra esik, egyre közelebb hajolnak, megbizonyosodni a bűzforrás felől, röntgenszemükkel mintegy átvilágítva találgatják, milyen káros hatásnak vannak kitéve miattam, hány generáció fog károsodni felelőtlenségem következtében, hogy nem gyalog teszem meg a tizenöt kilométeres utat ezzel a bőröndnyi csomaggal a hatalmas hóesésben.

Én közben nyakig merülve a könyvlapokban próbálom beleélni magam Theophylus presbyter középkori receptjeibe, hogy kell szarvasagancsból, vagy sajtból és mézből enyvvet készíteni, melyik porfestékhez keverünk mézgát és melyikhez tojásfehérjét; remélve, hogy így elkerülöm a lesújtó pillantásokat, bár tartok tőle, az enyvszag így is kiszivárog a veretes szövegből.

A lapozási technikám újfent mély nyomot hagy rögtönzött közönségem lelkében, ugyanis a képtől még reggel lakkos lett a kezem, így körmömmelel piszkálom fel a következő lapot, és egy laza csuklómozdulattal, behajlított ujjperccel lendítem át a másik oldalra, ami nem megy mindig elsöprő sikerrel, de pótcselekvésnek tökéletesen megteszi. A negyven perces út alatt a felém irányuló gyanakvás mennyisége az utóbbi négy évtized detektívállományának is becsületére vált volna.

Mikor végre megérkezem a végállomásra, felnézek a könyvemből, látom, már senki nincs a kocsiiban. Lekászálódok, térdig süppedve a puha hóban sietek a múzeum felé, ahol meghányjuk-vetjük az összes felmerülő kérdést a muzeológussal, de induláskor nem találok sehohly álltáskámat. Átvizsgáljuk az egész épületet, az emberiség hatszázezer éves kultúrájának ásatási leleteit a paleolitikumtól napjainkig, de a ridi-

külnek nyoma sincs. Visszafelé minden kukát, bokrot, útszéli padot, ablakpárkányt és kirakatot átkutatok, egész gyűjteményt találok elveszett holmikból, de egyik sem az enyém.

A héven hagytam volna? Nem, ott körülnéztem, emlékszem, vállamra vettem, utána emeltem hónom alá a becsomagolt képet. Levágták volna a bőrszíjat a vállamról észrevétlenül, hiszen a nagy hó felfogja a léptek zaját, nem hallani, ha szorosan mögém lépnek? Állítólag ez is bevett szokásuk az útszéli tolvajoknak.

Többórás keresés után bemegyek a rendőrségre. Nincst nálam semmi, csak Theophylus presbyter Scehdulája, de sajnos erre a helyzetre nem ad receptet, az ezerszázas években még nem találták ki a személyit, és a pénzt is a derekukra kötött zacskóban hordták.

Röpke kétórás várakozás után behívnak. Az ügyeletes leültet, keze a klaviatúrán, rám se nézve kérdezi:

- Neve? Lakcíme? Foglalkozása?
- Festő-restaurátor – mondom a többi adat után mechanikusan.
- Akkor kérem a szakmunkásbizonyítványát.
- Nincs szakmunkásbizonyítványom.
- Hogyhogy nincs?
- Nem vagyok szakmunkás.
- Most mondta, hogy festő.
- Igen, festő-restaurátor.
- Az nem szobafestő?
- Nem, festő-restaurátor művész, és nem szakmunkásigazolványom van, hanem egyetemi diplomám, a Képzőművészeti Egyetemen végeztem.

– Akkor azt adja ide. És minden iratot, amivel igazolni tudja magát.

– De hiszen épp most jelentettem be, hogy ellopták a táskámat a személyimmal, pénzzemmel és minden iratommal. A diplomám szerencsére nem volt benne, otthon van Budapesten, utólag be tudom mutatni.

Ezek után talán bosszúból, hogy így beégett, töviről-hegyire kifaggat életem minden apró eseményéről, folyamatosan lebegtetve, hogy bármit mondok, ők már rég tudják.

Átfut rajtam, hogy mit erőlködöm, ha nem tudom igazolni, hogy valaki vagyok, akkor nem vagyok senki, így ez a hivatalnok sem tehet semmit egy nem létező személy ellen.

Amennyi bizonyíték maradt utánam, az csak a néhány, lakkos ujjlenyomat Theophylus presbyter lapjain, de ezt gondosan titokban tartom.

Marosi Károly

Csak tőrj még sokáig,

rendesen,
hisz átvágtak téged kedvesem,
ígértek mindent,
fűt, fát, bogarat,
ígértek csöndet,
ígértek nyugalmat,
ígértek rendet,
s te elhitted mindet,
tőrj, hisz te akartad,
hát maradj csendben!
Hogy ez, meg az
nem volt benne,
mit sajnálsz,
miért nem gondoltál előre,
miért hiszel még, te dőre?
Felnőttél már,
vége a meséknek,
szomorú valóság,
hogymost érzed,
átvágtak rendesen,
hogymost szabad volt,
most már nem az,
hogymost neked jogaid vannak,
mára elfogytak,
hogymost a törvény az alap,
mimost naponta változhat?
A garas, mitem éveket óta
fogadhoz versz, kevesebbet ér,
hogymost naponta kisebb lett a kenyér,
mimost kuporgattál
szádtól megvonva falatot,
mimost gazdagít,
hogymost munkád nem lesz,
csak éveket múlva,
hahamost milliókkal együtt
felvesz valaki!
Te hitted, hogymost jobb lesz,
nem fog becsapni,
nem láttad a csapdát:
ahamost madzag volt nagyon mézes,
s te ráragadtál, kedves,
mimost légy a papírra,
gondolatod nem volt,
csak ahimost,
mimost mára szertefoszlott,
s mitemost büszke voltál,
ahamost gerinced,
mimost mára megtörve,
hiteled sincs már,
ahamost banknak fizeted
szinte eddigi életed!

Örülj, hogymost élsz,
hogymost most még van mitemost enned,
de holnap mitemost lesz,
nemost gondolj velemost,
csak fizess,
mimost a köles!
Örülj, hogymost vénségedre
eltarthatod felnőttemost gyereked,
örülj, hogymost célpont vagy
annak, kimagost kirabol,
és örülj annak, te kimagost dőre,
hogymost helyetted van
kimagost gondol a jövőre!
Te csak válaszd azt az egyet,
mimost régen volt,
és tapsolj,
hahamost még hozzá kedved,
zakatolj, és szavazz,
válaszd őket,
kik magost helyetted
elszúrják jövődet!

Bangó Miklós: Szentendre (filetoll)

A multikulturális filozófia megvalósulásának gyakorlata országhatárokon belül

A *multikulturalizmus* filozófia, amely méltányolja az etnikai sokszínűséget, támogatja a kulturális pluralizmust adott társadalmon belül – olvasható a multikulturalizmus ezen, illetve ehhez hasonló meghatározásai a releváns kötetekben, cikkekben. A multikulturalizmus mint témakör s mint fogalom új keletűnek tűnhet. Jelen korunkban egyre többet találkozzunk írásokkal, amelyek a különböző kultúrák és etnikumok országhatárokon belüli megjelenéséről és keveredéséről szólnak. Csakhogy az elmúlt évszázadok közösségeinek „multikulturális” alakulása mindig is létező és állandó folyamatként mutatkozott meg. Elegendő országunkat alapul vennünk, amelynek történelme az idők során szorosan összefonódott a Kárpát-medence területén élő számos etnikai, kulturális, illetve vallási háttérrel rendelkező csoport életével. Mindennek egyik legcsodálatosabb bizonyítéka az a tizenhárom, a magyar állam által hivatalosan elismert nemzeti-csoport, amely tagjaival ma együtt alkotjuk társadalmunkat. Az idők során számos írásos emlék maradt fenn, amely a társadalmon belüli kulturális diverzitást méltatja. *„Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokról jöttek a vendégek, úgy különb-különb nyelveket és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoztak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egy nyelvű és szokású ország gyenge és esendő”*.¹ I. Szent István királyunk ezekkel a szavakkal méltatta a sokszínűséget Magyarországon.

Feltehetően nincs olyan állam a világon, amelynek belpolitikai ügyei között ne szerepelne az etnikumok közötti békés együttélés, a migránsok letelepedésének és munkavállalásának, a különböző kultúrák országhatárokon belüli szerveződésének kérdése. Így mára az egyik legjelentősebb kihívást az államok kormányai, illetve a nemzetközi szervezetek számára a multikulturalizmus tárgyköre jelentheti. Nélkülözhetetlen téma mindennek értelmében a multikulturális közösségek megfelelő mértékű és módú támogatása, az egyes nemzetiségi csoportok tagjaival való kiegyensúlyozott kapcsolat kialakítása és ápolása adott országon belül, illetve a harmónia megőrzése befogadó és anyaország között.

Az Európai Unió számos szabályozást fogantatósít a társadalmi integráció jegyében, melynek bevezetését és megtartását kötelezi a tagállamok részére. Gyakorta azonban – ahogyan azt láthatjuk az európai politikai események sorában – az egyes tagállamok neves politikai szereplői intéznek negatív hozzászólásokat a bevándorló személyek társadalmi ügyével, annak elfogadásával, illetve befogadásával kapcsolatban. Sajnálatos módon számos régióban, államban nem megfelelően, vagy egyáltalán nem működnek a toleráns társadalom megvalósulását célzó multikulturális politikák, melynek a hiányából fakadó, az „ismeretlentől” való félelem a helyi lakosság ellenszenvét fokozza, s a helybeliek, illetve a bevándorlói csoportok összetűzéseikhez vezethetnek. Ezért is nagyon fontos korunkban azon megfelelő szintű multikulturális politika kidolgozása és megvalósítása, amely képes választ adni, s legfőképpen megoldást nyújtani a különböző kultúrákat, etnikumokat, nemzetiségeket, vallásokat érintő kihívásokra, a harmonikus együttélést támogatja, felfedezi és kihasználja a társadalmat gazdagító, a diverzitásból fakadó multikulturális értékeket. Nyilvánvalóan ez nem egy rövidtávú, s azonnali, átfogó eredményekkel járó út. A különféle etnikai, kulturális, vallási háttérrel rendelkező egyének adott országon belül eltérő egyéni, illetve csoportos igényeket támasztanak a kormányzattal szemben. Az emberi jogok minden egyes személyre kiterjedő, teljes mértékű megvalósulását szem előtt tartani igen komoly kihívást jelent.

Tehát hogyan is valósulhat meg egy eredményesen működő multikulturális stratégia, amennyiben a különféle szükségleteket nélkülözhetetlen figyelembe venni úgy, hogy mindközben a multikulturális közösségek közötti harmónia is fenntarthatóvá váljék?

Számos kitűnő választ találunk erre a kérdésre szerte a világban, ahol a multikulturális politika modelljei sikeresen valósulnak meg és szövik át az érintett társadalmakat az egyes közösségi értékek megőrzésének jegyében. A változatos példák sokszínű útmutatást nyújthatnak azon országok és régiók részére, amelyek közigazgatási rendszerében és társadalmában az említett folyamatok kezdetlegesnek mondhatóak. Értelemszerűen az eltérő társadalmi-gazdasági felépítés, közigazgatási struktúra, s számos egyéb tényező mellett a multikulturalizmus tárgyát tekintve sem kezelhetőek az országok ugyanazon módon, ugyanazon keretek között. A különböző, máshol eredményesen működő modellek egyes részeit, programjait azonban célravezető lehet áthatóan tanulmányozni, egyúttal kivitelezni, amelyek a gyakorlatban alkalmazhatóak volnának saját társadalmunkon belül. Mindezek

ugyanis hozzájárulhatnak azon folyamatokhoz, melyek hatására egy befogadói környezet nyílik meg az egyes csoportok számára, akik egyenlő és teljes jogú tagokként vehetnek részt a közösség életében. Képességeik, illetve hozott kultúrájuk által közreműködhetnek a társadalom fejlődésében, egyúttal a multikulturalizmus virágzásában.

Jelen írásban az általam szakdolgozati témaként korábban vizsgált ausztrál New South Wales államának multikulturális politikáját emelném ki. Az ausztrál államban egy, a kormány által létrehozott, az érintett csoportokat és szervezeteket átfogó, a felelős állami szervek és közösségek közötti kapcsolatot fenntartó, a multikulturális ügyek szervezését lebonyolító és felügyelő, komplex intézményrendszer valósul meg a multikulturalizmus szolgálatában. Ez a központi irányító testület 2001 óta működik **Community Relations Commission for a Multicultural New South Wales** (Közösségi Kapcsolatok Bizottsága egy Multikulturális New South Walesért, a továbbiakban: **Bizottság**) néven, amely egyik fő alapelveként tekinti a társadalom minden egyes szekciójának gazdagítását a kulturális diverzitás előnyeinek kihasználásával.² A Bizottság fő küldetése tehát a különböző multikulturális csoportok sokszínűségéből fakadó értékek felismerése és teljes körű támogatása. Központi szervezet lévén felügyelete alatt összpontosulhatnak a multikulturális jellegű feladatkörök, amely ezen felül jogszabályok véleményezésére és kezdeményezésére jogosult. A multikulturális politikák hatékonyságának alakításában, javításában ezáltal jut kiemelt szerephez az intézmény. Az ausztrál állam régióira kiterjedő, azokat összefogó testület az egyes adminisztratív tevékenységektől kezdve a különböző programok, projektek szervezésén, az egyes közösségekkel való kapcsolatok kialakításán és ezen csoportok bevonásán át a polgárok felé irányuló kommunikációig irányítja, s támogatja mindazon területeket, amelyek a multikulturalizmushoz kötődnek.

A Bizottság által irányított multikulturális feladatok és fejlesztések nem csupán az államok és területek szövetségi kormányzati szintjén, hanem regionális-lokális szinten is megjelennek. Az intézményrendszer rendkívül fontos elemét alkotják a lakossági igények, a helyi szükségletek kielégítésére irányuló törekvések, amelyek a multikulturális tevékenységek eredményességéhez járulhatnak hozzá. Az érintett politikákhoz fűződő javaslatok, mint például a migránsok letelepedésével, munkavállalásával kapcsolatos ajánlások a helyi lakosok bevonásával készíthetők el, melyeket a Bizottság azt követően megküld a kormány részére. Az egyes közösségek így bekapcsolódhatnak a multikulturális tevékeny-

ségek, politikák, jogszabályok alakításába. Az etnikai, kulturális, vallási közösségekkel való kapcsolatépítés, kapcsolattartás fontossága, a csoportok közötti kommunikációs hálózatok kialakítása és fenntartása mindezen folyamatokban igen meghatározó, alapvető szerepet játszik. A civilekkel, szervezetekkel létrehozott kapcsolatok ápolása a különböző ülések, fórumok, találkozók, helyi programok formájában valósul meg szerte az állam területén. Az efféle események mind alkalmat kínálnak arra, hogy a lakosság tagjaival történő kommunikáció által a szervezet naprakész információkra tehessen szert lokális ügyekben. A szervezet kiemelt küldetéseként definiálható a személyközi kapcsolatok erősítése, miközben a lakosok közvetlenül szerezhetnek ismereteket egymásról, egymás kulturális értékeiről. A kapcsolatok kialakítása és gondozása mellett erősödhet az egyének körében a multikulturalizmus iránti pozitív elköteleződés, illetve az érintett folyamatokban való aktív részvétel igénye. A különféle internetes fórumokon, blog és közösségi oldalakon továbbá sor kerülhet az online kommunikációra, véleménynyilvánításra, tapasztalok megosztására. Számos program, internetes oldal a fiatalok elérését célozza, amellyel így a felnövekvő generáció figyelmét is felhívhatja a multikulturális ügyek fontosságára, hangsúlyosabb szerephez juttatva őket a multikulturalizmus útjának alakulásában.

A Bizottság együttműködik az államban működő szervezetekkel, akik részére tájékoztatást nyújt a multikulturális jogszabályok intézményekre vonatkozó részeinek betartására vonatkozóan (jogszabályra példa: „*Minden egyes intézmény New South Wales államában felismeri a nyelvi és kulturális előnyöket New South Wales népességében, mint értékes erőforrást és támogatja ezen erőforrást az állam fejlődésének maximalizálása érdekében*”).³ A multikulturalizmushoz kötődő információkat és híreket a testület folyamatosan böngészi, s a különféle kommunikációs csatornák útján tájékoztatja azokról a lakosokat és szervezeteket. Az érintett kiadványokat, cikkeket folyamatosan digitalizálják, s weboldalukon közzéteszik, így a szervezet honlapján rendszeres az aktuális információk közzélése.

A szervezet működésének vizsgálatából fakadóan az egyik legfontosabb megállapításként kijelenthető, hogy egy átfogóan felépített intézményi struktúra mellett a proaktív magatartásmód, valamint a folyamatos és közvetlen, hatékonyan működő kommunikáció az eredményesen működtethető multikulturális politika alapvető eleme. Meghatározó mindemellett a multikulturalizmusban rejlő lehetőségek kimunkálása és kihasználása, illetve a problémák megoldásá-

ra irányuló erőfeszítések jelenléte. Ausztrália sem volt kezdetektől fogva befogadó ország – elég csupán a *White Australian Policy*-t, azaz a *Fehér Ausztrál Politikát* megemlítenünk, amely megszorításokat eszközölt a különböző európai, valamint ázsiai migránsok, azok leszármazottjainak bevándorlását és letelepedését illetően. A nacionalista, migráns-ellenes személelmóddal szembeni növekvő ellenállás terelte Ausztráliát első ízben a multikulturalizmus útjára.

A legfőbb küldetés tehát a multikulturális csoportok sokszínűségéből fakadó értékek és előnyök felismerése, azok teljes körű támogatása. Nélkülözhetetlen a kormányzat felelősségének fenntartása multikulturális ügyekben, illetve a közvetlen kommunikáció lehetőségének megteremtése, mely során a közösségek ismertethetik helyzetüket, álláspontjukat a döntéshozók irányában. A lakosság fokozottabb részvétele így fontos szerepet kap a multikulturalizmust érintő politikai folyamatok pozitív irányú alakulásában. Meghatározó a közösségek eltérő igényeinek szem előtt tartása, s leginkább annak felismerése, hogy minden egyes egyén hozzájárulhat értékeivel, tudásával, képességeivel a társadalom kedvező alakulásához. Mindemellett szükséges a problémák célzott azonosítása, a szőnyeg alá söprés taktikájának elvetése. A lehetőségek mellett kellő hangsúllyal érdemes egyeztetni a problémákról, a lehetséges megoldások, választási opciók kutatásának folyamatos vizsgálatáról, illetve azok megvalósításáról állami és regionális-lokális szinten.

Hazánk kivételes helyet foglal el a multikulturalizmus színterén: ki kell emelnünk az országunk társadalmát évszázadok óta gazdagító tizenhárom, az állam által hivatalosan elismert nemzetiségi csoportot, amelyek tagjai „*által létrehozott kulturális értékek Magyarország kulturális örökségének szerves részei*”.⁴ Ezen közösségek mellett azonban hazánk részét képezi azon kulturálisan, etnikailag sokszínű bevándorló réteg, amely ügyeinek kezelése kevésbé jut kiemelt szerephez. A Magyarországon huzamosabb tartózkodásra jogosító, illetve letelepedési engedéllyel rendelkező, valamint a magyar állampolgárságot nyert migránsok aránya azonban egyre inkább meghatározó. 2002 és 2012 között például a hatszorosára nőtt az állampolgári státuszban részesülő személyek száma. Mivel ezen polgárok többsége fővárosunkban telepedik le, ezért Budapestet kiemelten érintik a multikulturalizmussal kapcsolatos lehetőségek, valamint kihívások, melyekkel foglalkozni érdemes és szükséges napjainkban. A multikulturális háttérrel rendelkező réteg különleges helyzetben van az országban. Ahogyan arra a „*Bevándorlók – mellettünk*” című Unió kampány egyik megje-

lent írása is felhívja a figyelmet, Magyarországon közel sem él annyi migráns személy, mint más nyugat-európai országban, mely igen fontos lehetőséget teremt: még idejében megkezdhető ugyanis azon társadalmi folyamatok támogatása, melyek hatására az ország felkészülhet a jövőben esetleg nagyobb számban érkező bevándorlóakra, s amely egy nyílt és befogadó közeget eredményezhet hazánkban.⁵

Természetesen hazánkban is akadnak törekvések sokszínű programok, projektek formájában, melyek fő célja a toleráns társadalom felé vezető út kikövezése. Mindemellett azonban az etnikailag, kulturálisan különböző bevándorlókat, letelepült személyeket, nemzetiségieket, valamint szervezeteket felölelő országos hatáskörű szervezet, melynek fő célja a velük kapcsolatos igények, szükségletek kielégítése volna, jelenleg hiányzik Magyarországon. Ezen kívül elenyészőnek, sokszor nem egészen hatékonynak mondható azon programok száma, melyek küldetése a társadalom tagjainak tudatos formálása, nevelése az elfogadás irányában. Mivel egyes elemzők szerint a nagyfokú elutasítás fő oka az ismeretlenről való félelem, így ez a tény még inkább indokoltá teszi a multikulturalizmus elfogadottságára irányuló mozgalmak elindítását és kiépítését az országban.⁶

Magyarország a tizenhárom nemzetiség ügyében rendkívül pozitív irányú nemzetiségpolitikát folytatott az elmúlt időszakban. Ma már kiépített nemzetiségi önkormányzat segíti a nemzetiségi csoportokat az egyes településeken. A nemzetiségi oktatásnak köszönhetően a 2011/2012-es tanévben 273 nemzetiségi óvoda, 348 nemzetiségi általános iskola, valamint 29 nemzetiségi gimnázium működött az ország területén.⁷ A nemzetiségi média keretén belül a közszolgálati műsorszolgáltatók a tizenhárom nemzetiség részére biztosítják azok anyanyelvén történő rádió- és televíziós műsorok szolgáltatását. Az egyes jogszabályok, programok és intézmények működésének segítségével feltehetően a jövőben is ez az irányvonal lesz meghatározó. A nemzetiségi csoportok saját kulturális autonómiájuk, hagyományaik megőrzésében biztosítottak, mely hozzájárulhat identitásuk, valamint közösségeik megtartásához. Az egyes nemzetiségek támogatása igen termékeny talajt képezi az elfogadó társadalomhoz vezető folyamatoknak. Mindezen programok, tervezetek a toleráns szemléletmód iránti pozitív társadalmi elköteleződést erősíthetik a magyar társadalomban. Az egyes tevékenységek, melyek a magyar lakosok részére nyújtanak tájékoztatást a nemzetiségi csoportok életvitelével és hagyományaival kapcsolatban, hozzájárulnak ahhoz, hogy Magyarországon minél több állampolgár megértse és elfogadjja a külön-

bőző kulturális, vallási vagy etnikai háttérrel rendelkező egyéneket, közösségeket. Ezen folyamatok végeredményben tehát a toleráns és elfogadó társadalom megvalósulását nagymértékben előmozdíthatják.

Ahogy azt az ausztrál állam sikeres modellje bizonyítja, megfontolandó egy átfogó és a multikulturalizmus elvei iránt elkötelezett intézményrendszer felállítása, mely központilag felügyelni képes az adott országban zajló multikulturális folyamatokat, szervezeteket, közösségeket, képviselheti a lakosság érdekeit. A megvalósítható multikulturális modell egyik legjelentősebb része az érintettekkel fenntartott folyamatos kommunikáció és kapcsolattartás, mely összpontosulhat ezen intézmény kezében.

Magyarországon van talaja a multikulturális folyamatok szélesebb körű szintéren való kiépülésének. A megfelelő és átfogó módon, közigazgatási szinten, minden egyes régióra kiépülő multikulturális intézményrendszer annak nélkülözhetetlensége révén járul hozzá az egyes multikulturális tevékenységek, programok, jogszabályok sikeréhez és hatékonyságához, mely növeli a multikulturalizmus irányában történő elégedettséget, erősíti annak társadalmi elfogadását. A lakosok elkötelezettségének növelésével pedig minden egyén aktív résztvevőként járulhat hozzá az egyes közösségek, s ezáltal a multikulturális modell sikeréhez.

„Amikor megértjük a kulturális és nyelvi különbségeket multikulturális társadalmunkon belül, akkor sokkal inkább képesek leszünk tervezni és hozzáférést biztosítani, s egy minőségileg magas szintű kulturális érzékenységet és inkluzív szolgáltatásokat fenntartani. Akkor majd nagyobb valószínűséggel alakítunk ki olyan környezetet és a hozzá kapcsolódó lehetőségeket, amelyek biztosítják az egészséget és a jólétet, a közösségi életben való részvétet, az elköteleződést és a gyümölcsöző közösségeket...”⁸

Felhasznált irodalom

- Community Relations Commission For a Multicultural NSW: Annual Report 2012 / 2013; 2013, Sydney
- Emberi Erőforrások Minisztériuma: Nemzetiségek Magyarországon 2011–2013; 2014, Budapest; 187–193. o.
- James Jupp: From White Australia to Woomera: The story of Australian Immigration, Cambridge University Press, 2007, Nagy-Britannia; 99. o.
- Joint Standing Committee on Migration: Inquiry into Migration and Multiculturalism in Australia, Ausztrál Nemzetközösségi Parlament; 2013, Canberra; 6. fejezet, 104–105. o.

Grace Cheng – Nationalism and Human Rights: In Theory and Practice in the Middle East, Central Europe, and the Asia-Pacific, 3. fejezet: Troy Whitford: All in the name of Human Rights: A Historical Case Study on Australian Nationalism and Multiculturalism, 1980–1990; 2012. február, Palgrave Macmillan, New York, USA; – 47–68. o.

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény, bekezdés

Pauló Eszter: Multikulturalizmus gyakorlata az ausztrál New South Wales államában és Magyarországon

New South Wales Consolidated Acts : Community Relations Commission and Principles of Multiculturalism Act 2000; 1/3, 3/12

Száray Miklós: Történelem II, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006, Budapest; 80. o.

Internetes forrás:

http://kitekinto.hu/eia/2011/01/15/bevandoelok_-_mellertunk/#.U1lPePl_v9M (letöltés dátuma: 2014. 04. 15.)

<http://www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/magyarorszag-a-legalutasitobb-allam-kelet-kozep-europaban-327433> (letöltés dátuma: 2014. 04. 14.)

Jegyzetek

¹ Száray Miklós: Történelem II, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006, Budapest; 80. o.

² New South Wales Consolidated Acts: Community Relations Commission and Principles of Multiculturalism Act 2000, 3/12– nem hivatalos, saját fordítás

³ New South Wales Consolidated Acts : Community Relations Commission and Principles of Multiculturalism Act 2000; 1/3 – nem hivatalos, saját fordítás

⁴ A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény, bevezető

⁵ http://kitekinto.hu/eia/2011/01/15/bevandoelok_-_mellertunk/#.U1lPePl_v9M (letöltés dátuma: 2014. 04. 15.)

⁶ <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/magyarorszag-a-legalutasitobb-allam-kelet-kozep-europaban-327433> (letöltés dátuma: 2014. 04. 14.)

⁷ Emberi Erőforrások Minisztériuma: Nemzetiségek Magyarországon 2011–2013; 2014, Budapest; 187–193. o.

⁸ Joint Standing Committee on Migration: Inquiry into Migration and Multiculturalism in Australia, Ausztrál Nemzetközösségi Parlament; 2013, Canberra; 6. fejezet, 104–105. o. – nem hivatalos, saját fordítás

Horváth Gáborné

Isten Veled, Földim!

Emléksorok Pribojszky Mátyásért

Olvasóink csupán a közelmúltban ismerkedtek meg személyesen Matyi bácsival. Utolsó két prózakötetét ugyanis a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület adta ki: az *Ide-át* címűt 2013-ban – az Észak-Kelet Régió Alapítvánnyal közösen – és a *Menedéket* idén. Nekem ő viszont nemcsak új irodalmi ismerősöm, hanem földim is! Mindketten Békésből származunk, a múlt század harmincas éveiből. Nincs is jogom ahhoz, hogy bácsinak szólítsam, hiszen kortársak vagyunk.

Ezt éreztem akkor is, amikor a tiszakécskei citeraiskolája világhíressé vált, s beiratkozásra jelentkeztem. Hogy miért éppen a citera érdekelt? Mert a háború, a menekülés és az iskola-váltások miatt a zenetanulás kimaradt a diákéletemből. Másrészt, mert tanyasi gazda nagyszüleim kotta nélkül is játszottak a citerájukon a maguk és a szomszédok kedvére. Célt tűzve magam elé, írásban jelentkeztem, érdeklődtem. Hamarosan megérkezett a válasz: barátsággal, meghívással, dús programmal.

Az életút azonban sohasem egyenes: azon a nevezetes nyáron családomnak étellel-halállal kellett megküzdenie. Édesanyám átadta életét az első unokámnak. Hirtelen jött betegségem pedig tízezres ritkaságú százalékéval mégis életben hagyott. A citera ma is ott van, ahová akkor tettem. Teljes feledésbe merült. Talán mégis le kellene porolnom, és szép emlékezetül pengessem meg?

Jelenbéli, tavalyi, személyes emlékeimet pedig földim írói mivoltához kötöm. Ő is, én is nyugdí-

jas korunkban fogtunk az íráshoz. Példa lehet ez a minket követő nemzedéknek. Ki kell töltenünk hátralévő időnket azzal az alkotásmóddal, amit eddig magunkban hordoztunk. A költők szerint nehezebb is prózát írni, mint verset. A prózaírás világához nemcsak talentum kell, hanem az eddig rejtőzködő, indító okok valóságosan megélt életünkéből. Íróknál pl. a következők: a tipikusan békési tanya eperfáival, a tanyasi parasztgazda, a dél-magyarországi kubikosok sorsa, a kalákás építkezések, a szegényember citerazenés vigasza. Másfélék: a háború, az elcserélt ember / asszony, a csodatevő lények szépirodalmi motívumai, az erkölcsi jellemváltozások. Valós, történelmi tények, események: a mexikói gabonakörök és az ottani földi-nagyrajzok, nálunk a lágerek, a temp-lomtornyok és a hitélet.

Ezek a belső indítékok, mint pici atommagok, szerzőnk prózájában sorra felrobbannak. Írói fantáziájából eredően terjednek és kiszélesednek, majd a csodás elemektől eltekintve hús-vér embertörténetekké válnak. Hiába erősíti fiktív mivoltukat az író, valós tükörképeket és korrajzokat látunk.

A *Két történet* alcímet viselő *Ide-át* egyrészt egy földi, de égi vonatkozásokat is tartalmazó részből, másrészt pedig egy túlvilági, „Odaát”-ra tett „kirándulásból” áll. A kötet 2013-ban felkerült a Márai listára. A *Menedék* című kötetben öt hosszabb-rövidebb elbeszélést olvashatunk.

Végül még ennyit mondhatok: Matyi bácsi személyében az ezredforduló és a XXI. századelő tehetséges és fantáziadús prózaírójától búcsúzunk: KÁLVÁRIÁD és tisztítótüzed most már ne legyen, találj magadnak égi MENEDÉKet és legyen könnyű az álmod ODAÁT! A siratókat pedig kísérje áldás, békesség idelent!

Horváth Gáborné felvétele

Én, kérem, még itt vagyok,

mert a sors itt hagyott,
nem mentem, mikor tilos volt mennem,
most mehetnék, de nincs már kedvem,
maradtam, mert vonzott a gondolati mélység,
de taszított a végtelen kétség!
És ezért haragszom a sorsra, hogy itt hagyott,
és ezért még mindig itt vagyok!
Mennék én, hisz nagy a világ,
befogadná egy kis nemzet fiát,
volna kocsim, palotám, de nyelvemmel
együtt elveszne az érzélem,
megtanulhatok bármilyen nyelven,
kifejezhetem magam, megértenek,
de szívem dobbanását, csak én érzékelem.
Engem a sors, kérem, itt hagyott,
nem élek jól, de boldog vagyok,
nem megyek már messze,
de néha, gondolatban,
máshol vagyok, persze,
hol nincs ekkora nyomor,
hol nem fogadja el a gyomor,
mit lenyomnak a torkon!
Itt vagyok még, és itt is maradok,
utolsóként egy régi nemzedékből,
kik kiharcolták, hogy elnyomják őket végül!

Most dönts el,

hol vagy,
itt,
vagy máshol,
tested itt van,
látom,
lelked,
mint egy álom,
csapong,
szerte, hét határon.
Ha itt vagy,
hát tégy,
vagy szólj,
halkan,
de ne menj el!
S ha nem,
az egészet
bátran feledd el!

Megfelelni akartam, tenni a dolgomat,

elvelyültem, éltem mindennapjaimat.
Egy voltam a tömeg között, mégis egy akartam lenni,
egyedüli, akire a többi fel tud majd nézni.
Vagyok, aki vagyok, egy egyszerű teremtés,
meghatódom, ha látok egy temetést,
másként látok, és én is érzek,
mozgásom egy kicsit félszeg,
megváltozott világ, megváltozott minden,
megváltoztam én is, valami elpattant bennem.
Elfelelték tán, hogy embernek születtem?
Nem vagyok más, csak egy rabszolga?
Negyven év munka, amit letettem,
ennyi csekély semmi volna?
Kilógsz a sorból? Magasabb vagy másnál?
Másként öltözöl, ezekért ráfáznál!
Ha nem pont ezért, hát bórszínedért,
vagy talán metszett farkadért!
Ezért, ha lehet, vegyülj el, ember! Légy a tömeg, arc-nélküli,
legyél átlag, hordj farmert, és fontos: légy munkanélküli!
Nem ismer senki, vagy még rosszabb, lát mindenki,
bátor leszel ismét, nagyhangú, gigerli!
Elveszel, és beolvadsz, nem vesz észre senki,
ez volna a végcél? Tömeggé válni? Nem egyedi lenni?

Asztor

A napok legszebb időszaka a reggel. Mindig valami újnak a kezdete. Ezt ismételtetem rendszerint mindig, ha felébredek. S időnként lenyúlok balkézrel az ágydeszkám mellett abban a reményben, hogy sűrű bundádban akad meg a kezem. De hát te már nem vagy ott. Hiányzik nekem ez az érintés, hiányzik a reggeli társaságod.

És ma erről az érintésről álmodtam, az ujjaim puha érzéséről. Felébredtem, s míg a múltban ez a bizonyosság és biztonság érzetét keltette, ma bosszús lettem, amikor a kezem ehelyett súlyosan koppant a hideg padlón. Főleg, hogy menyire képes az ilyesmi mindent szétrombolni egy pillanat alatt. Feküdtem az ágyon, nem volt kedvem fölkelni, kissé patetikusan arra gondoltam, hogy nincs is kiért. S mindez csupán a bizonyos érintés hiánya miatt. Elképzeltem, hogy simogatlak, a forró tested – keménynek tűnik, mégis bizonyos vagyok a törékenységében – kis ideig morzsolgatom a bundád, a hosszú szőrszálak a mutatóujjam köré csavarodnak, ahogy mindig szokásom volt, és azt hittem, hogy neked is tetszik ez az érzés; aztán azzal a gondolattal játszadoztam, ugyan melyik testrészedet simogatom – hol a fejed és hol a bozontos farkad. Felültem s megpillantottam elnyúlt testedet az ágyam mellett. Néha felemeltem a fejed, és rám néztél, csóváltad a farkad, hogy bizonyos legyen benne, őszinte tekinteted örömmel veted rám. Néha meg rám sem hederítettél elkábulva saját lustaságotodtól és csak mozdulatlanul figyeltél.

Tudhattam én akkor, amikor még abban a boldogságban részesülhettem, és ez az érintés kísérőm volt minden reggel, tudtam volna akkor értékelni ezt a boldog érzést? Igen, tán igen, de bizonyos, hogy nem ily mértékben. Milyen nehéz most emlékezni ezekre az apróságokra. Milyen távolinak és valótlanoknak tűnnek. Belepte a por, ráhordva milliónyi semmiséget. Ahogy reggel felkelek az ágyból, nem jut eszembe semmi abból, s így nem is tudatosítom, hogy hiányzik. Teljesen elfelejtettem, hogy a nap kezdődhet találgatással, milyen helyzetben fekszel, és nem csak erőgyűjtéssel arra a meggyőződésre, hogy képes leszek megélni a mai napot. Az életem egyszerűen olyan egzisztenciális megterhelésbe került, hogy szinte lehetetlen még elképzelni is a kötelező mindennapi sétákat. Már nincs lehetőségem, nincs alkalmam azt találgatni, melyik testrészedet simogatom, és hogy napjaim első gondolata az legyen... És csak úgy feküdni és tudatosítani, mennyire lényeges ez.

Kár, hogy sosem tudom meg, hogy reggelente csupán emiatt az érintés miatt feküdtél-e az ágyam mellett. Most könyvek hevernek ott – mintha igyekeznék kitölteni azt az ürességet – s mily kevés való életet rejtenek magukban hozzád képest! Mily hamisak, csalókák, kétszínűek. Mily lényegtelenek, fölöslegesek azon a helyen. Teljesen mindegy, melyik könyvet érintem meg. A könyveknek mindegy, megérintjük-e őket. A könyveket nem érdekli a mi érintésünk.

Mi történne, ha egy reggel megérinteném kezemmel a te forrón emelkedő mellkasod? Már nem csinálom, elszoktam az ilyen dolgoktól, de mi lenne, ha egyik reggelen a kezem véletlenül lecsúszna az ágyról a testedre? Tán félnék is kinyitni a szemem, s ha kinyitnám, megállapítanám, hogy kint bizonyára fényes nap virrad. A szobába gyönyörű világosság ömlik, és különös csend telepedne mindenre. A mutatóujjamra csavarnám fekete szőröd és találgatnám, hol a fejed, hogy onnan kezdve simogathassalak. Még ha tévednék is, mi sem történne. Frissen felkelnék, s te az új napon őszinte, tiszta tekintettel üdvözlönlél. Minek a szavak, minek az elnyűtt frázisok, ha tekintettel ki lehet fejezni mindent.

Csupán egyetlen nap. Mit nem adnék egynapi társaságodért. Csak az ostoba, csak a tudatlan állítja, hogy egyetlen nap kevés, még ha benne van is az örökkévalóság, a halhatatlanság.

Gyönyörű nyári reggel van. Nyújtózkodom az ablak előtt, és a lágy fény elönti az arcom. A sarokban ülsz, és feltűnés nélkül figyelsz. A szemed nevet, csóválod a farkad. Követed, ahogy nézek ki az ablakon, és a tested feszül, mint a húr. Tudom, elég mondanom egyetlen egy szót, s te egyszerűen abbahagyod a nyugalom színlelését, és már ugrasz is a bemelegített helyedről. Kicsit várok, nyújtom az időt, de aztán én sem bírom tovább. „Megyünk?” – kérdelem olyan hangsúllyal, amit nyomban felismersz. Szinte repülsz, sugárzol. Veszem a nyakörvet, megcsörrentem, és ez számodra már egyértelmű jelzés. Megyünk ki a csendes korai reggelbe. Nem sietünk sehová.

A folyosót az álmos nap fénye világítja, ami szinte nem melegít. A nap még erőtlen, s az árnyak félelmetesen hosszúak. Csend van, az élet még nem indult be. Ez egy gyönyörű nyári reggel. Mindent magunk mögött hagyunk. Szándékosan szagatjuk kötelekeinket, amik ehhez a helyhez kötnek. Szeretnék így élni, s te is, és te is... Előttünk még az egész nap, érintetlen, teljes egészében a miénk. A friss reggeli levegő az arcunkba csap. Érzed? Pontosan ez a mi időnk. Remeget az izgalomtól, mi minden szép vár ránk.

Arra gondolok, hogy is léptél az életembe. Kóbor kutyaként talált rád anyám. Meglátogattunk a menhelyen. Nem éppen csábító hely az, elvitünk sétálni. Szörnyen rángattál, feszült a poráz a szabadság utáni vágytól. Nem voltál nekem szimpatikus, nem nagyon tetszettél, és nem akartalak. Ennek ellenére végül mégis nálunk kötöttél ki.

Ahogy elhoztunk a menhelyről, sok új dolgot kellett megszoknod. A sarokban tükör áll, amit megugattál. Kénytelenek voltunk letakarni lepedővel, mert szörnyű ugatásba kezdte, ahogy megláttad magad benne. Fokozatosan aztán megszoktad a képmásod. Vajon tudtad, hogy a tükörben magad látod? Nem éreztél irántunk ellenszenvet, hogy egy másik kutya is van a családban? Kár, hogy ezt már sosem tudom meg, mint ahogy sok más egyéb dolgot sem. S miért borzadtál annyira az esernyőtől? Mi történt veled, hogy behúzott farkkal elmenekültél előle? Egyszer eltökéltem, hogy megszabadítalak ettől a rettegéstől. Becsuktalak a szobába, és ropiból kígyót formáltam a földön. A végén elhelyeztem egy széket, és beledugtam az esernyőt. Kiengedtelek, és te nyomban nekiláttál a ropinak, ropogtattad fáradhatatlanul, és lassan haladtál két helyiségen át a bizonyos szélig. Csakhogy amint megláttad az esernyőt, behúztad a farkad, füttyültél a nagy rakás ropira a szék alján és eliszkoltál. Mi lehetett az az emlék, amely annyi félelmet keltett benned? Ezt már sosem tudom meg. Lehet, hogy jobb is. A tudat, hogy kiskutyaként ütöttek agyba-főbe ernyővel, számomra gyötrelmes.

Túlságosan is beleéltem magam a te helyzetbe. Még azon is eltűnődtem, hogy nem unalmas-e számodra az ilyen élet. Mondogattam neked – hogy lehetsz ennyire elégedett? Hogy lehet, hogy neked a boldogsághoz ilyen kevés is elég? Ha elképzelted, hogy nekem is ilyen életem lenne, elszörnyedtem. Állandóan ugyanaz – ugyanaz az élettér, háromszor szükséglet napon-ta és túlnyomó részt ugyanazokon a helyeken. Úgy gondoltam, hogy bizonyára szükséged lenne változásra. Időnként hosszabb sétára vittelek, általában ezek a péntek délelőttök voltak. Igen, a pénteketek a miénk voltak. Az erdei tóhoz jártunk. Hajdan sok időt töltöttünk ott. Azokat a helyeket jártuk keresztül-kasul, bármilyen idő volt is. A forró nyári délelőttökön, amikor bolondul vetted magad a vízbe, kemény téli napokon is, amikor boldogan hemperegtél a hóban. Gyakran itt én is úgy éreztem magam, mint egy taknyos kölyök. Beszórtalak a hulló hóval, ingereltelek a tekintetemmel, aztán hagyttalak, hogy kergessél. S mikor beértél, gyöngéd szeretettel harapdáltál, elkaptalak, és együtt hemperegtünk a hóban. Mi lett ezekből a pénteki napokból? Nem is volt ez

olyan régen. A kérlelhetetlen idő meglepett bennünket. Egyre lassúbb és fáradtabb lettél, s aztán már arra gondoltam, hogy hosszabb sétákra nem is lennél képes.

Kezdtém mérlegelni, mit is jelentettek nekem ezek a közös séták. Nem volt ez kötelesség, vagy legalábbis később már nemcsak kötelesség volt. Amikor gyakran olyan állapotban voltam, hogy társaság után vágytam, és mégsem akartam magyarázni rossz hangulatomat, itt voltál te. Lehet, hogy az együvé tartozás művészete ugyanolyan nagy, mint a másik meghallgatásának művészete. Csupán szó nélkül tudtára adni a másiknak, hogy itt vagyok, kész hallgatni, nyílt egyszerűséggel létezni, lenni. Erre itt voltál te. Soha nem kérdeztél semmit, de itt voltál velem. Éreztem a jelenléted.

Vissza-visszatérek azokra a helyekre, hogy erre emlékezzem. Visszatérek oda, hogy emlékezzem az értékre, annak fontosságára, amit jelentettél nekem. Az ember túl gyakran és túl gyorsan felejt. És én nem akarok ebből elfeledni semmit.

Kullogsz mellettem, rövid idő alatt átvágunk a ligetfalui lakótelepen, amely még nem hevült át a forróságtól, és hamarosan eljutunk a két hatalmas gesztenyefa alatt álló erdészházig. A nap magasabbra hág, de még mindig elég hűvös van. A frissen zöldellő fű szálain harmatcseppek ringanak. Ez olyan gyönyörű és kellemes, szinte átérzem ezt a gyöngyözést, s az út kitárul a szemünk előtt. Az árnyak absztrakt darabkáiban hullanak szét az aszfalton, és nincs senki, aki akadályozná bejutásunkat ebbe a birodalomba.

A jól ismert erdőben találjuk magunkat. A puha talajon lépdelünk, te kissé előttem szaladgálsz mélyen lógó fejjel és orral a fekete talajt szimatolva. Elemedben vagy. Kellemes sétálni ezeken a helyeken, de nem állunk meg. Folytatjuk utunkat az ismeretlenbe új helyeket keresni. Felfedezők vagyunk. Haladunk előre, semmi sem állja utunkat, semmi terv, semmi kötelesség. Csupán mi vagyunk és ez a nap.

Időnként arra is gondoltam, hogy nem kedvelsz. Azt sem tudom, miért. Nem én voltam az, aki minden este eléd tette a vacsorát? Néha kényeztettelek, de időnként túl szigorú voltam veled. Nem voltam következetes és egyforma. Meg is ütöttelek, néha keményen. Ha elgondolom, milyen gyakran emeltem rád kezem... Nem is kevés-szer. És nem is voltak ezek amolyan ártatlan legyintések, hanem rendes ütlegek. Hisz ki szeretné az erőszakosat? Miért kellene szeretned? Néha ez nem is volt számomra fontos. Nekem az volt a lényeg, hogy fogadj szót és respektálj. Tán

később is, amikor csak kényeztettelek, és tán próbáltam részben jóvátenni – ahogy hittem – az erőszakos nevelési módszerem, te még mindig emlékeztél az én kegyetlenkedéseimre, és sok esetben minden zúgolódás nélkül szót fogadtál, s nekem ilyenkor fájt az a tudat, hogy benned állandó gyökeret vert az irgalmatlan kezemtől való félelem.

De hát én csupán a te tényleges gazdád akartam lenni. Azt a vonzalmat igyekeztem elérni, azt az erős kapcsolatot, amiről oly gyakran hallottam és olvastam. Tetszett az a tudat, hogy bizonyára szembeszálltál volna a medvével is, csakhogy megvédj. Nem is tudom, mit is akartam akkor. Azt akartam, hogy engedelmes légy, és kerestem a módját, hogy kényszerítsek rá. De hát akkor a te gazdád voltam én? Hát aligha.

Egy borongós délután a párkányi Dunaparton sétáltam veled. Szaladgáltál a part mentén, állandóan csóváltad a farkad, és megmégmártóztál a hideg Dunában, hisz késő őszi járt az idő. Egyébként nagyon kellemes nap volt. Nyáron tele van heverésző néppel, így ez a hely olyankor elveszíti meghittségét, de akkor egy fia lélek sem volt ott. Legalábbis azt hittem. Te egyszerűen megdermedtél, mert a bokrok közül előbukkant egy hatalmas kutya, amolyan Rex felügyelő és a farkas sikertelen keveréke. Ahogy megpillantott téged a távolból, megállt. Hosszú, csapzott okkerszínű szőrzete úgy lógott róla, mint valami öreg, szakadt függöny rongya. A szeme vészt jóslóan villogott. Mire tudatosíthattam az új lény jelenlétét a festői, melankolikus dunai színtéren, feléd rontott és rávetette magát megdermedt testedre. Rémisztő látvány volt. Menekültél előle behúzott farokkal, ahogy csak bírtál, és az a nagy dög ugrált rád vérszomjas pofával. Mindez olyan gyorsan történt, hogy mire észbe kaptam, a támadó elszaladt. Aggódva futottam hozzád, és néztem, nem sebesültél-e meg. Az ölemben megnyugodva viselkedtél, és enyhén csóváltad a farkad, amíg én törölgettem rólad annak a bestiának a nyálát. Egy perc sem telt bele, a kutya visszatért, újabb támadásra készült. Ösztönösen védelmezően álltam eléd. Különös helyzet volt ez, mintegy harminckilós kutya készült rám támadni, és én egyáltalán nem féltem, tán sejtettem, hogy nem én vagyok az elsődleges célpont. Meg akart kerülni, s én abban a gyors helyzetben hasba rúgtam. Nem úgy tűnt, mintha ez különösebben nyugtalanította volna, csupán néhány méternyire kibillentette helyzetéből. És már újra rontott rád. Emlékszem, hogy elsötétült az agyam, és tán először előtört belőlem az állati védekezési ösztön. Valahogy így kellett éreznie az őskori embernek is; nem éreztem félelmet, inkább eltökéltséget, védekezni mindenáron. Ilyenkor nem is szabad

fontolgatni. Felmarkoltam a földről egy követ, nehezet és jókorát, hogy alig bírtam a kezembe fogni. Láttam, miként veti magát rád, szinte láttam mancsának éles karmait, ahogy igyekezik szétszaggatni a hasad. Abban a pillanatban az én állati ösztönöm tetőzött. Ráordítottam szörnyen szitkozódva, és ahogy egy pillanatra kiszabadultál szorításából, és a dög egymagában állt, hozzávágtam a követ. Ha a fejét találom el, biztos vagyok benne, hogy aligha éli túl. Elborult aggyal jócskán mellétaláltam, csupán a mancsait érték a szétfröccsenő kavicsok. Aztán megragadtam egy jó darabnyi uszadék fát, ami a lábamnál feküdt, hogy széttöröm rajta. Biztos vagyok benne, hogy megtettem volna. Ott, a vízpatron szintre az ősemberi szintre süllyedtem vissza. A kutya szerencsére elszaladt, és vissza sem tért. Máig sem tudom, hogy miattam-e, vagy tán meghalotta a távolból a gazdája hívását.

Kis idő múltával lecsillapodtam. Nagyon felindult voltam, ám belül valamiféle hősiesség érzése fogott el és elégedettség önmagammal, hogy képes voltam megvédeni téged; hogy igazi gazdaként viselkedtem, hogy teljesítettem gazdai kötelességemet. Szentül hiszem, hogy ez még jobban egybeforrasztotta kapcsolatunkat. Megalapozott hierarchikus kapcsolat jött létre közöttünk. Neked szót kellett fogadnod hálából, hogy megmentettem az életed, nekem meg jobban kellett gondoskodnom rólad és védelmezni téged.

Valami hasonlót éreztem, amikor az állatorvoshoz vittelek. Biztosan nem szíveltél, hogy kényszerítetek oda. De tudtam, hogy a te érdekedben teszem. Képes voltam elviselni a gyűlöletet, képes voltam ezzel a tudattal élni, mert tudtam, hogy ezt csak én engedhetem meg magamnak. Úgy tartottalak, mint valami satuban, ahogy szúrták beléd a tűket, és te meg szívet szaggatóan vinnogtál, kapálóztál az életért, és próbáltad megharapni a kezem. Nem törtem meg, kérlelhetetlen voltam, mert bennem is hasonló állati ösztön, hasonló erő volt. Senki más nem akart odavinni, mert nem akarták látni a fájdalmad és kínodat. Ez érthető, senki épeszű emberfia nem kívánhat ilyent. Tudom pontosan, milyen ez. Én is magadra hagytalak a fájdalommal, másként értelmeztem, könnyen vettem... Úgy gondoltam, nincs erőm megosztani veled nyomorúságodat. Így is átjárta minden porcikámat. Az az egész kezelés, az egész végtelen közös kínlás jobban összekötött bennünket, mint azelőtt bármi.

Az erdő egyre gyérebb, itt-ott a fűből vékonyka jegenyék nőnek, meg terebélyes fűzfák. A kitaposott mezei ösvényen haladunk, körülöttünk narancssárga száraz fű, telve zsongó bogárral. Imádod a vizet, tudom, ezért a folyónak vesszük

az irányt. A nap már magasra kúszott az égbolton, és egyre melegebben tűz. Lógó nyelvvel lihegsz, ennek ellenére szinte az egész tested nevet. Egyre boldogabbnak látszol, öröm sugárzik izmaid minden rezdüléséből. A megvalósult, megtestesült boldogság árad belőled. Ahogy elnézlek, nem győzők ámuldozni energiádon, erődön, érdeklődéseden minden iránt, ami csak mozog körülötted. Ha méhecskét vagy darazsat látsz feléd repülni, utána kapsz, csak úgy csattannak a fogaid. Ha nyulat látsz, utána veted magad olyan lendülettel, hogy negyed óráig is kereshetlek és hívhatlak.

S ahogy végre a Dunához érünk, olyan állhatatossággal veted magad bele, mintha itt minden a te kedvedért lenne teremtvé. Ahogy kilépsz a vízből, egyszeriben olyan sovány letél, olyan nevetséges, hogy a tested ilyen vékonyka lábacskákon áll. Megrázod magad, egy pillanatig sem nyughatsz, vizslatod a környéket. Szaladgálsz erre-arra, belegabalyodsz az ágak szövevényébe, s amikor kiszaladsz a sűrűségből az útra, a szád körül földes nyál csurog, s a lábaidon bogáncsok csimbókjai csüngenek. Leülünk a fák alá, és te nyugodtam mellém fekszel. Pihenünk a különös csöndben, távol minden rossztól, betegségtől és fájdalomtól. A város légüres terét kitöltötte a természet kellemes zsongása.

Furcsa, hogy akkor kezdtünk összebb tartozni, amikor láthatóan kezdtél öregedni. Különös, hogy a fájdalom és gyötrelmen keresztül vezetett ide az út. Sosem kérdeztem, miért van ez így, nem is tudom, hogy ezt tudatosítottam-e. Ki hitte volna, hogy egy ilyen életerős lény egyszer tehetetlenné válik?

Egy augusztusi koraestén történt. Aggódva emésztési problémáid miatt vittelek ki sétálni. A tájra lassacskán rátelepedett az est varázsa. És mégsem tudtam igazán élvezni, ezek a napok az elmúlás jegyében teltek, aminek köszönhetően már az elképzelésétől is hányingerem támadt. Lehasaltál a fűbe, és nem akartál tovább menni, alig távolodtunk el a bejárattól. Ez már rosszat sejtetett. Azt hittem, majd elmúlik, hogy idővel jobb lesz, de ahogy megláttam a végbeled – hatalmas, dagadt, rózsaszínű – ettől a látványtól sokkot kaptam, úgy hiszem, ezt a látványt nem felejttem el halálom napjáig. Elképesztően természetellenes volt. A testiség sosem volt számomra annyira valóságos, tapintható és amellet torz és képtelen. Még azon az estén elvittelek az állatorvoshoz, az ügyeletre. A doktor alaposan megvizsgált, miközben én lefogtalak, nehogy fetrengj a fájdalomtól. Közben figyeltem az orvos arcának minden rezdülését. Ahogy levette a kesztyűjét, olyan arcot vágott, ami nem sok jóval kecsgete-

tett. Daganatról kezdett beszélni. Csak akkor értettem meg, hogy az ember milyen passzívan képes fogadni ilyen tájékoztatást. Bólintottam. Annak ellenére, hogy világosan értettem, amit mondott, a fejemben valahogy mégsem állt össze.

Ahogy kijöttünk, mintha a gondtalan fiatalság töredéke villant volna fel benned, örültél, hogy elhagytuk azt a nyomasztó, steril környezetet, csupa élet voltál. És éppen ekkor tudatosult bennem az egész, összeállt a kép. Az életnek ez a ki-sugárzása, ami benned egy pillanatra feltört, az utolsó egyike volt.

Talán dél lehet. De mit számít az nekünk, fekszünk a terebélyes fűzfa alatt a fűben, és a kék eget bámuljuk. Az az érzésem, hogy a világon semmi sem ronthatja el ezt az idillt; te mellett fekszel szorosan a földre lapulva, mintha a valódba merülnél. És én is ugyanezt teszem. Levetem magamról azt a hordalékot, ami más emberré tesz. Néha irigyelem a hosszú szőrzedet, amire soha hasonló piszkos hordalék nem tapad. Fekszel mellettem, a jobb kezemmel magamhoz szorítalak, nem adlak senkinek. Érzem, ahogy ütemesen lélegzel, mintha valami átszállna rám is ebből a nyugalomból. Néha úgy érzem, hogy ezeket a lényeket a felső hatalom küldte nekünk, hogy ne érezzük magunkat olyan magányosnak, elhagyatottnak.

Ahogy nézel rám, szinte látom a hallgatásban rejlő bölcsességet és az összetartozás nagy-nagy képességét. Hiszek benne, hogy te különleges vagy – mint ahogy hiszik a többi kutyatulajdonosok is az ő kedvenceikről. Annak ellenére, hogy nem tudhatsz velem gyümölcsöző eszmecserét folytatni irodalomról vagy zenéről, gyakran előnyben részesítettelek azokkal szemben, akik képesek lettek volna arra. Néha beszélek is hozzád. Lehet, hogy csak szívesen hallgatom, de ez semmivel sem nagyobb túlzás, mint az imádság. De hát mi az, amiért a körülöttünk lévő embereket tiszteljük, miért szeretjük őket? Ez csupán intelligencia kérdése? Nem, mindig olyan lénynek tartottalak, akiből szinte árad a természetes kutyai bölcsesség. És most tudom, hogy ez nem kis dolog. És ahogy így fekszünk a fűben, és mellettem pihensz, élvezzük az élet ízét.

Az ágyam mellett feküdtél. Éjszaka volt? Vagy reggel? Nem is tudom, állandóan egy helyzetben pihentél. Rendszeresen lenyúltam balkézzel az ágyból a forró tested tapintására és ellenőriztem, lélegzel-e. Nehezen szedted a levegőt, mozdulatlanul feküdtél. Néhány nappal ezelőtt még fájdalommal nem tudtál ülni maradni, állandóan hanykolódtál, és én sem aludtam veled egész éjjel. Nem kellett az étel, nem akartál inni. Amikor

kényszeríteni próbáltalak, hogy igyál legalább néhány korty vizet, kis idő múlva kihánytad gyomorsavval vegyesen, és az még jobban kimerített. Törtem a fejem, miként enyhíthetnék fájdalmadon. Néha megfordult a fejemben a kimúlás gondolata is. Kívántam neked, hogy könnyítsen fájdalmadon. Igen, gondolatban el is hantoltalak.

Tapogattalak és tudatosítottam testi állapotodat. Hogy tested hús és csont, hogy élő lény vagy, amely most fokozatosan pusztul. Ehhez a tudathoz társult annak megértése, hogy egyszer mindennek vége, az élet behatárolt. Megigézett az a bomlási folyamat, amely benned lejátszódott. Nem vinnyogtál, nem is tudtad, hogy szenvedsz, de már nem voltál igazán te. Elpárolgott a személyiséged. Sosem feküdtél tehetetlenül, sosem utasítottad vissza az ételt, a vizet. Már nem voltál a régi, nem kellett az élelem, nem kellett ürítened, nem mozgottál, csak feküdtél kihunyó tekintettel – ez volt egyedüli kapcsolatod a világgal.

Az orvos vastag tűt nyomott beléd, azon át pumpálta a sötétvörös vért – meglepett telt színe. Mintha kimeríthetetlen életerőt tartalmazott volna. Egy ampulla, másik ampulla... mennyi még? Aztán infúzióra kötött. A folyadék lassacskán csöpögött az eredbe, s nekem nem maradt más, csak várni. Csak feküdtél az asztalon, mialatt a betegség vágóhidat csinált a bensődből. Tulajdonképpen mi ellen is harcolunk? Mi rejtőzik a testedben? Röntgen, ultrahang nem mutatott ki semmit, csupán fekete-fehér foltokat, amelyekben tán még az egészséges részek is betegnek, roncsolódottnak tűntek. Az orvosok sem voltak biztosak benne. Abszurd módon azt hittem, hogy mi vagyunk a hét, vagy tán a hónap különleges esete. Az egész személyzet szinte együtt élt veled, fáradhatatlanul igyekeztek megállapítani, mi lett veled. Senki sem szerette volna már látni a fájdalomcsillapító és érzéstelenítő szerektől agyonszurkált bőrödöt, a megalázóan kiborotvált hasad, a végbélvizsgálatokat... Az orvosok már meg sem fizettettek minden beavatkozást.

Kint tetőzött a nyár, nem tudom, érzékelted-e. Már a járás is gondot okozott, haza már csak bicegve értünk. Otthon meg csak elnyúltál, és így töltötted utolsó napjaid. Haldokoltál, mint ahogy a nagy személyiségek – úgy gondoltam – békésen, csendben, fölösleges panasz nélkül. Mintha nem akartál volna ezzel a terhünkre lenni.

Másnapra voltál berendelve műtetre. Péntek volt. Péntek volt mindig a mi napunk, emlékszel? Pontosan ott feküdtél, ahol tegnap lepihentél. Fogtam a nyakörvet, és megcsörgettem a szemed előtt. Már napok óta nem reagáltál erre a hangra. Elnyomtam magamban a kellemetlen érzést, tudtam, hogy ez nagyon rossz jel. Nagy nehezen fel-

emeltelek és lábra állítottalak, nem segítettél, nem volt rá elég erőd. A hátsó lábaid csúszkáltak a padlón, nem bírták tartani a tested. Ez volt a Golgotára vezető út. Nagy nehezen kívánszorogtunk. Mintegy a fele úton lefeküdtél a föbe, és nem voltál hajlandó tovább mozdulni. Ott ültem veled a föben egy közönséges nyári reggelen, és a fejed simogattam. Különös, pofádon nyugalom látszott, úgy tűnt, mintha mosolyognál. Mintha minden úgy lenne, mint azelőtt. Kis ideig ott heverésztünk, mintha mi sem történt volna. Na de aztán mennünk kellett. De te már nem bírtál. Fel kellett téged vennem az ölembe, s vittelek azon a darabon, azon a kis időn át, amit soha el nem felejték, mert a végzetbe vittelek. Nehéz voltál, mintha a betegségéd súlya is nyomta volna a tested a szó szoros értelmében. Az a pillanat, ahogy vittelek, szorosabbá fűzte viszonyunkat, mint bármi más. Sosem éreztem magam jobban a gazdádnak. Minden körülmény ellenére – vagy inkább ennek köszönhetően – ez volt a csúcsa barátságunknak, együvé tartozásunknak.

A nap sugarai áttörtek a fa ágain, és mellettünk hömpölygött a Duna. Feküdtünk egymás mellett, és hallgattuk a körülöttünk zajló életet. Mire gondolkodok? Azt hiszem arra, ahogy a hóban hemperegsz. Úgy hittem, a telet szereted leginkább. Emlékszem, ahogy egy téli napon anyámmal együtt sétálni mentünk. Nem emlékszem pontosan a részletekre, csupán egy kitörölhetetlen érzés, egy feledhetetlen mozzanat maradt meg az emlékezetemben. A nap alacsonyán járt, volt a levegőben valami kellemetlen. Foga volt, vagy inkább csípett. A nap sugarai nem melegítettek, hanem szűrtak. Csípték a szemet. Ott függtek a levegőben, és kellemes színárnyalatokra festették a levegőt. Az embernek az volt az érzése, hogy egész nap alkonyodik. Hideg volt, a föld keményre fagyott, a pocsoltyák is teljesen befagytak. A száraz fű mintha égne, narancsszínűn, mint a kései szeptemberi hőségben. A tiszta és mozdulatlan hideg léghen reszkettek a fekete növények. Te a száraz bokrok közt bók-lásztál, törött ágacskák lógtak a füleidből és a melled bolyhos szőrzetéből. Nem is tudom, hogy az a nap miért kötődik olyan lényegesen hozzád. Azt sem tudom, pontosan mit idéz föl bennem. Szomorúságot, mélabút, de örömet is, valamiféle összetartozás érzetét. Abban az egy pillanatban, ahogy gondtalanul ballagtál a keményre fagyott talajon és fogaiddal igyekezted kiszedegetni bundádból a bogáncsokat, számomra halhatatlan lettél.

– Nem operálhatjuk – jelentette be az orvos, ahogy ment ki rágyújtani – nem jó a vérképe, 800 µmol/l a keratinin, ilyen még nálunk nem volt...

Mintha tudnám, mi az a keratinin és hogy a 800 µmol/l tényleg annyira drámai-e. De felháborított közönye, ahogy ezt közölte, csak úgy, mellékesen, a váróteremben. Aztán ismét felfektettek a már jól ismert asztalra, körülvéve szekrényekkel, amelyek az életben tartásodhoz szükséges folyadékokat tartalmazták. Bejött a doktor, és bővebben ismertetni kezdte vércépedet. Meg hogy nem működnek a vesék. Ez többé-kevésbé világos volt, hiszen nem vizeltél már néhány napja. A műtét kizárt.

– Különös eset ez a maguk kutyája – mondta az orvos és eltűnődve csóválta a fejét – nem emlékszem, hogy valaha is mértünk volna ilyen magas keratinin értéket.

Fanyarul gondoltam rá, milyen dicsó csillag lettél, hogy megdöntötted ennek a rendelőnek a rekordját, és így beírtad magad ennek történelmébe. Ismét bekötötték az infúziót, de alighanem csak olyan hatása volt már, mintha olajat csepegtettek volna az elromlott motorba. Fogtam a mancsod, és vártam anyát meg a bátyámat. Közben azon tűnődtem, vajon érzed-e közelségem, jelenlétem. Hogy egy kis megkönnyebbülés-e számodra, hogy nem vagy itt egyedül. Vagy gyűlölsz, mert mindezek a kegyetlen procedúrák velem kapcsolatosak? Apatikusnak tűntél, agóniában voltál, s a tudatodat elnyomta a betegség. De hiszem, hogy legalább egy icipicit tudatodnál voltál. Nem gondoltam a múltra, a jövőre gondoltam, arra, hogy már soha nem megyünk sehová.

Aztán jött a doktor az injekcióval, benne át látszó folyadék. Maga előtt tartotta, mintha sav lett volna benne. Elképzelttem, miként adnak neki utat, miként térnek ki útjából az emberek, mintha maga lenne a megtestesült halál, egy csontváz, a kezében kaszával. Hozzád lépett és minden teketória nélkül beléd szúrta, minden figyelmeztetés nélkül. Vártam, hogy majd lassan fogsz kimúlni. Te meg hirtelen felemelted a fejed, iparkodtál megakadályozni őt, tán még meg is harapni, de még mielőtt beléd nyomta volna a fecskendő tartalmát, a fejed lehanyatlott és a nyelved furán kiöltötted. Gyorsan történt, egyszerűen és visszavonhatatlanul. A halál nem teketóriázik, az végleges.

– Különös eset ez a maguk kutyája – jegyezte meg a doktor.

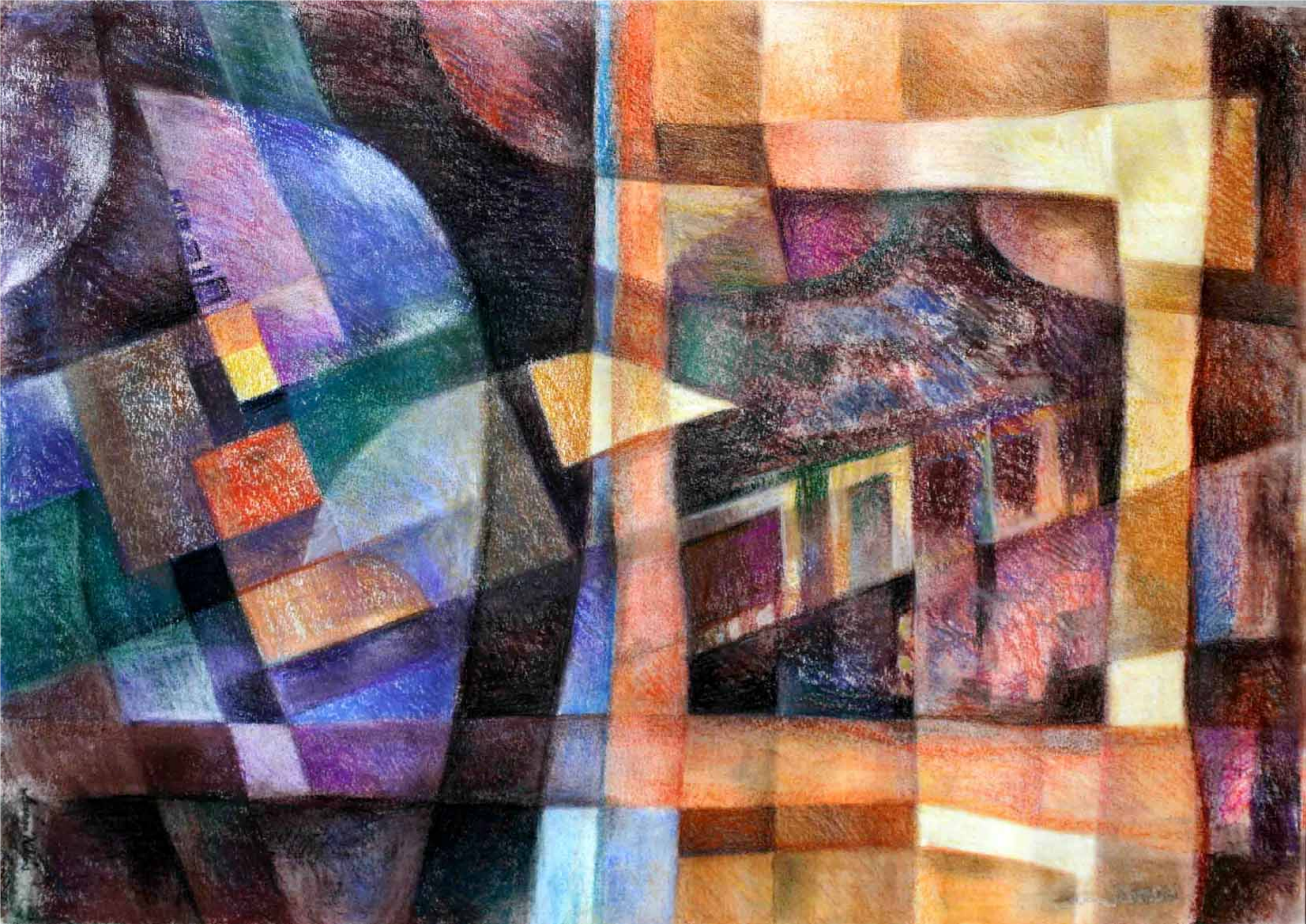
– Igen! – nyögtem ki válaszul. De egészen másként gondoltam.

Mindenütt nyugalom van. A nap szünet nélkül süt, és körülöttünk csend honol. A kavicsos parton haladunk, időnként homokkal keveredik, és a talpunk alatt ropognak a meszesedett kagylóhéjak. A óra emlékeztet. Nyugaton színesednek a felhők. A Duna kissé sötétebb lesz. A jegenyék és a füzek lengedeznek az enyhe alkonyati szélben. A folyó kellemesen susog. Asztor kergeti a hullámokat.

(Vércse Miklós fordítása)

Bangó Miklós: Mártélyi fák (tusrajz)

Ruda Gábor

Tűzzománcműhely Szatmárnémetiben

Beszélgetés a résztvevő művészekkel

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE) 2008 óta szervez csoportos tűzzománckiallításokat Ausztriában, Horvátországban, Magyarországon, Romániában, Szlovákiában és Szlovéniában. Az első romániai kiállítás 2012-ben valósult meg Szatmárnémetiben, a Szatmár Megyei Múzeumban. A másodikat – székelyudvarhelyi helyszínnel – 2014. október 13. és november 6. között rendeztük meg. A lenti film az MBKKE tavaszi tűzzománckiallítását mutatja be a komáromi (Szlovákia) Duna Menti Múzeumban. <http://www.hircity.hu/regio/k/del-szlovakia/a-kortars-magyar-tuzzomancmuveszet-video>

Az MBKKE első nemzetközi tűzzománcműhelye 2014 augusztusában a szatmárnémeti Electrolux üzemben valósult meg magyarországi és erdélyi művészek részvételével, a Hans Lindner Alapítvány támogatásával.

A szatmárnémeti Hans Lindner Alapítvány 1997 márciusában jött létre a németországi vállalkozó, Hans Lindner és családja kezdeményezéséből. Tagja az Arnstorfban székelő Hans Lindner Alapítvány-csoportnak <http://www.hans-lindner-institut.de> és nagyrészt a Lindner család anyagi támogatásával valósítja meg programjait. Az alapítvány főként Szatmár megyében tevékenykedik, de gyakran más megyékből érkező kérelmek esetén is segít, biztos partner mind nemzeti, mind nemzetközi szinten. Az Alapítvány igazgatója Koczinger Tibor. (<http://fundatihanslindner.ro/index.php/hu/rolunk>)

Az alábbiakban a műhely résztvevői nyilatkoznak az üzemben szerzett tapasztalataikról és általában a műhelymunka egészéről.

R. G.: Mikor jött az ötlet, hogy tűzzománcműhely lehetne szervezni a szatmárnémeti üzemben? Hogyan sikerült megoldani a műhely létrehozását?

Gergely Judit: Az ötlet: Az MBKKE 2012. évi szatmárnémeti kiállítása alatt, a megnyitóra sok régi munkatársam jött el. Ott egyeztettem a kollégákkal a lehetőségét annak, hogy bemutassam a gyárat, mint régi tűzzománcozással foglalkozó ipari létesítményt, ahol én kezdtem a pályámat. és kaptam arra lehetőséget, hogy a kiállító alkotóművészekkel egy gyári látogatást tegyünk. Fogadtott minket az akkori cég vezetőség és a zománccüze mi vezetőség is. Elviekben rég szeret-

tem volna a saját zománcc ALMA MATER-ben egy alkotó művészetet pártoló tevékenységet is létrehozni, hasonló módon, mint a budafoki cégben tettem, a Lampartban, több mint 10 éven keresztül. Ez a folyamat számunkra 2010-ben megszűnt, amikor a cég felszámolás alá került.

A nagyméretű tűzzománcc alkotások sajátosan nagyméretű berendezésekben égethetők ki, ezért a lehetőségek igen korlátozottak.

A szórástechnikai lehetőségeket sem lehet minden nehézségi fok nélkül pótolni, a zománcciszapok szórásos eljárással történő alkalmazását is a tűzzománccművészek már Budafokon elsajátították és azóta is alkalmazzák alkotásaikhoz. Ezek azok a műszaki jellemzők, ami miatt a nagyobb terjedelmű művek alkotó színtere a tűzzománcc gyárakban jöhet létre.

Ez a legfőbb motivációja a gyári műhelytelepnek.

Hogyan sikerült?

Kitartással, sok levelezéssel és megfelelő kapcsolatokkal.

A gyárban dolgozó vezetők számára is ismeretlen volt ez a művészeti alkotási mód, nagy idegenkedéssel volt kezelve az első körben, hiszen az ehhez laikus műszaki vezetés el sem tudta képzelni, milyen jellegűek lesznek a műalkotások, milyen eljárással tud dolgozni egy nem aktív zománccgyári „művészdolgozó” az ipari körülmények között. Nagyon nagy meglepetéssel és rácsodálkozással fogadtak minden szórást, takarást, kikaparást, összeszórást, átfedést. Eszközök, sajátos tárgyak illesztése és alkalmazása alakította az alkotásokat.

Kíváncsi zsűrizők lettek, akik végigszurkolták a négy nap fáradhatatlan munkáját, és bátran véleményeztek.

R. G.: Hogy érezted magad Szatmárnémetiben? Arányban volt-e egymással a gyári alkotómunka és a szabadidő?

Bessenyei Valéria: Nagyon örültem, hogy ismét gyári körülmények között, nagyméretű lemezekre dolgozhattam. Ez rendkívül inspiráló számomra, lendületet ad az alkotómunkához. Igyekeztem a rendelkezésre álló időt minél jobban kihasználni. A nagy meleg és a saját magam által diktált fokozott munkatempó hatására estenként mindig nagyon fáradtan, de jóleső érzéssel tértem nyugovóra. Ez a négy nap elsősorban a gyári alkotómunkáról szólt. Az esti borozgatás, beszélgetés pedig méltó megkoronázása volt a telepen töltött közös napoknak.

R. G.: Találkozott-e elvárásaiddal az alkotási lehetőség? Mik a benyomásaid a környezetről? Értem ezalatt a műhelynek otthont adó gyárat és a várost is.

Czóbel Marianna: A nagyméretű zománcok létrehozásának egyetlen módja, ha valamelyik gyár „befogad” bennünket. Köszönet és hála érte, hogy ők ezt megtették. A lehetőségekhez képest megpróbálták mindent előteremteni számunkra. Ami nehézséget okozott, az a harmadik emeleti „műterem”, ugyanis képtelenség annyiszor lemenni a szórópisztolyokhoz, kemencéhez ahányszor kellene. A munkák közben beszáradnak, nem tudunk időben dolgozni rajtuk stb. De ez mind részletkérdés, a lehetőség nagyszerű volt.

A város kedves, fekvése szép, a Szamos gyönyörű. Sajnos, rövid idő állt rendelkezésünkre, hogy a város nevezetességeit megismerjük.

A gyári környezet rendkívül rendezett, praktikus, esztétikus. Ennél nem is kell több.

R. G.: Milyenek találtad a légkört az alkotómunkához egyrészt a többi résztvevő, másrészt a gyár dolgozói részéről? Sikert-e megvalósítani a betervezett alkotásokat?

Hernádi Paula: Az alkotómunkához rendkívüli, kimagaslóan jó körülmények voltak. Mi szinte mindannyian dolgoztunk már a Budafoki Lampart gyárban, ezért nem volt ismeretlen számunkra a gyári helyzet. A Lampart megszűnése óta azonban a vágyunk a nagy méretek iránt rendkívül felerősödött.

Az új lehetőség a munkára az adrenalin szintünket is felnyomta. Ráadásul csak néhány napot tölthettünk itt, ami rövidnek tűnt ahhoz, hogy eredményesen dolgozhassunk, ezért nagy vehemenciával kezdtük a munkát. Jó anyagokat és alapozott lemezeket kaptunk. Két munkát sikerült befejeznem és néhányat még folytatnom kell. A gyári munkára hosszabb idő lenne szükséges, mert folyamatos fejlesztéssel készülnek a művek. Felfigyeltünk arra, hogy a gyár dolgozói nagy fegyellemmel és tisztasággal dolgoztak, egymás közti hangnem is más volt, mint amit itthon látunk. Hozzánk különösen figyelmesek voltak, minden kérésünket igyekeztek teljesíteni. Nagyon szeretnénk, ha folytatható lenne ez a kapcsolat és keressük azokat a lehetőségeket, ahol egymás segítségére lehetünk.

R. G.: Jelentett-e Neked szakmai előrelépést a tűzzománcműhely?

Soltész Melinda: Igen, hosszú évek után ez volt az első lehetőség, hogy gyári körülmények között dolgozzunk. Hála Gergely Juditnak és a többi szervezőnek, aki felismerte, hogy nagyméretű, egyedi technikájú zománcképek alkotásához elengedhetetlenek a zománcgyári technikai feltételek (nagyméretű kemence, nagyméretű lemezek, speciális égetés, szórópisztoly használata...).

Szakmai munkámban jelentős segítség volt az egyhetes műhelymunka Szatmárnémetiben. Jó néhány év kihagyás után új alkotásokat tudtam létrehozni „Terra nostra” sorozatomban, valamint egy másik irányba is tovább tudtam lépni, ahol a vékony rétegeké a főszerep (sfumato technika) – velencei témájú „Aqua alta” című sorozatomat is elkezdhettem.

További szakmai előrelépésként könyvelem el, hogy az „Aqua alta” témájú munkák szeptemberben ki lesznek állítva csoportos kortárs képzőművészeti kiállításon, a nemrég átadott, igényesen újjáépített Pestszentimrei Községi Ház galériájában, valamint a „Terra nostra” sorozatom új darabjai pedig az MBKKE által szervezett erdélyi kiállításon szerepelnek majd.

R. G.: Mi volt az összbenyomásod a műhelyről, a gyárról és általában a városról?

Soltész Melinda: A műhelyhez minden szükséges felszerelés rendelkezésre állt, a munkatársak segítőkészek voltak, a gyár vezetése támogatja a jövőben is a hasonló jellegű kortárs zománcművészeti műhelyek lebonyolítását. A magyar és román nemzetiségű lakosság viszonylag problémamentesen él együtt a városban, amely több száz éves, tradicionális értékeket hordoz és őriz a mai napig. A századfordulós magyar-szecessziós építészeti emlékek meglete jelentősen emeli a város architektúráis összképét. A Szamos-folyó tovább gazdagítja a helyi értékeket, nem értem, hogy a helyi lakosság miért nem használja ki (akár turizmus révén) a folyó szépségében rejlő vonzerőt.

R. G.: Milyen új tapasztalatokat szerezte a gyári körülmények között végzett alkotómunka során?

Végh Éva: Én első alkalommal voltam részese egy ilyen lehetőségnek és mondhatom nagyon inspiráló együtt dolgozni, úgy alkotni, hogy egy ilyen komoly technika van mögöttem. Kipróbálni magam ipari körülmények között és nagy méretben megvalósítani az elképzeléseimet fantasztikus dolog, azon túl, hogy új tapasztalatok szerzésre technikai tudásom bővítésére is lehetőséget ad.

R. G.: Konkrétan mire gondolsz? Elsősorban mit említenél meg a technika terén?

Végh Éva: Számomra új volt, hogy alagútke-mencében égtek ki a munkáim, bár a festékszórást már alkalmaztam mint technikát, de pisztollyal még nem fújtam, annak is megvan a maga varázsa, technikája, hogy hogyan irányítod a zománcot, milyen fortélyt alkalmazol a színek keverésénél. Arról nem is beszélve, hogy két szórópisztollyal hogyan lehet dolgozni. Megismerten új anyagokat is, ilyen volt a gyöngyházzománc, vagy a majolika. Teljesen másképp élnek a felületen, mint a hagyományos iszapzománcok.

Szilvia

Fiatal angol író első regénye jelent meg nálunk 2013 tavaszán, a Nemzetközi Könyvfesztiválon. A Köszönetnyilvánításban a szerző az édesanyját nevezte meg fő ihletőjének, aki „Magyarország iránti szenvedélyével” biztatta és segítette őt az alkotómunkában. Nos, ki lehet Ő és merre van hazája? – Erre adok most választ Neked, kedves olvasóm, mert örök barátságról, tartós szeretetről és igen egyszerűen, de nagyon állhatatosan megélt magyarságtudatról szől.

Pár évtizeddel ezelőtt a Magyar Nemzet „...a dolgot őt magát nézzük...” rovatában megrázó levél jelent meg. Angliából, Devon megyéből

Horváth Gáborné felvétele

küldte egy fiatalasszony, Szilvia. Szülei magyarok voltak, de gyermeküket angolnak nevelték jövőbeni érvényesülése okán. (Nahát, mily' régről származik ez az életfelfogás!) Amikor Szilvia felnőtt lett és önálló, szorgosan tájékozódott a régi hazájáról, s elhatározta, megtanul magyarul. Visszaszerzi az anyanyelvét. Akkor még senki sem volt segítségére, csupán egy József Attila- és

Petőfi-verseskötet, meg egy szótár. Lassan haladt a tanulásban és mindenféle visszajelzés nélkül, ezért fordult írásával a sajtón át egész Magyarországhoz. Segítségért. A jajkiáltásra sokan válaszoltunk. Irodalmi érdeklődéséhez ajánlottam és megküldtem neki Keresztúry Dezső A magyar irodalom képeskönyve c. albumomat, amely gazdag képanyagával és rövid, tömör megfogalmazású ismertetőivel áttekintést nyújthat irodalmunkról. Levelezésünk is megindult. Az írások, javítások, magyarázatok jöttek-mentek és Szilvia furcsa, ómagyarosan kreált, de igen logikusan szerkesztett ragozásai egyre ritkultak, el-eltünedeztek. (Furcsa volt így tanítani a magyar szakomat, de erre illet legjobban az eddig másféle értelemben megnevezett ún. levelező oktatás). A küldemények ajándékokkal, tan- és szakácskönyvekkel, kivágott újságcikkkel bővültek. Közben egymás családját és hétköznapi életünket is egyre jobban megismertük. Szilvia kettős, magyar családneve, ahogy sejtettem, nemesi származásra utalt. Utána kerestem: családját 1468-tól jegyzik az okiratok. Vezeték- és előnevüket a Máramaros vármegyei Szaplontza helységnévről kapták, melynek környékén (és részben Ugocsában) birtokaik feküdtek. Előkelő nemesekként folyamatosan viseltek megyei hivatalokat: első és második alispáni, aljegyzői, esküdti, al- és főszolgabírói és királyi tanácsosi tisztségeket töltötték be. (A falu ma arról nevezetes, hogy vidám temetője világörökség lett).

A család leszármazottja a XX. század negyvenes éveinek első felében fiatal katonatiszt volt. 1945-ben hagyta el Magyarországot. Szándékosan tette, mert nagyon jól tudta, mi vár itthon az ún. horthysta tisztokra. Angliában telepedett le. Nem könnyen, mert pásztorkodással kezdte az új életet. Kinn élő magyar lányt vett feleségül. Leányukról, Szilviáról, pedig már az előzőekből tudunk. A kilencvenes években pedig beköszöntött az idő, amikor Szilvia a családjával, férjével és két leánykájával, Emesével és Mimivel, útra kelt a kontinensre. Többszöri, nyarankénti utazással ismerkedett hazája tájvidékeivel, városaival, a Balatonnal és levelezőpartner barátaival.

Aztán, egyszer csak megérkezett a régóta várt értesítés: „ekkor és ekkor, vasárnap tíz órától szeretnénk megnézni az esztergomi bazilikát!” – „Jó, utána gyertek hozzánk ebédelni” – és a válaszevélben megküldtem a magam által rajzolt térképet a Bazilikától a kapunkig.

Hítvesem kissé szörnyülködött: két vadidegen család hogyan érti majd meg egymást egy asztalnál? Később kiderült, hogy a bábelinek tűnő hangzavar vonalai pillanatok alatt rendeződtek: férj a férjjel angolul és németül beszélgetett, Szilviával magyarul, jómagam a férjjel oroszul, a lányok tolmácsa pedig Szilvia volt. A „terülj-

terülj, asztalkám” fogásait jókor és időben bebiztosítottam: igazi magyaros lakomát illett varázsolnom békési nagyanyám receptjeiből s még-még valami erdélyies étékfogást. A végleges menü így alakult: tárkonyos vaddisznófejleves, nagy fokhagymás- zöldbelpaprikás-vöröshagymás, boros őzcomb-pecsenyéje. Köretnek pirított, „orosházi kézműves-remek” tarhonya, kiskerti sajáthordós savanyúság és kompót (ki mit szeret, arra néz!), diós-mákos rétes, szódavíz és több liter házilag készült rostos gyümölcsle, bodzaszörp.

Azon a vendégfogadó napon izgalommal várunk férjemmel a déli harangszót. Kész volt az ebéd. Az erkélyről szemlélődve láttuk, hogy a közeli, ferdére sikerült szökőkútnál megállt egy turistacsalád. Papa, mama, kamaszlányok. Papírlapot forgattak, majd irányba álltak, mifelénk. Meglett az úti cél. Örvedetesen kedves, rokonságos összejövettelé vált az ebéd, a furán várva-várt találkozás. Hosszas beszéd tárgy volt környezetünk szépsége és városunk történelmi léte. Csupán évtizedekkel később derült ki, hogy milyen irodalmi alapélménnyé válhat az emlékezés.

Éltük tovább az életünket, leveleztünk Szilviával. Az ünnepeken köszöntöttük egymást és aszszonylétünkbe belefért a vetőmag-küldés és a politizálás is. Gyermekeink felnőttek lettek, mi magunk pedig nyugdíjasok. Az ajándék-küldözgetést is kölcsönösen abbahagytuk. Aztán 2013 tavaszán mégis hozzám talált egy könyv, angol nyelven. A könyvesboltban pedig a magyar nyelvű kiadás: Emylia Hall Nyarak könyve c. regénye. Az angol-magyar témájú könyv fülszövege ez: „Emyilia Hall

1978-ban született Devonban, egy angol és egy magyar képzőművész lányaként. A York University és Lausanne-ban tanult, majd évekig egy reklámügynökségnek dolgozott. Néhány éve a francia Alpokba költözött, ott kezdett el írni. A Nyarak Könyve az első regénye.” Férje is író. A szülők tehát: a rajztanár-festőművész Hall úr és felesége, Szilvia. A foltvarró-művész, aki a magyar kékfestő-anyagokból szabta-varrta remek terítőit, amelyeket az itthoni pályázatokon nagydíjjal jutalmaztak. Legyünk büszkék rá, mert elgondolkodtató: hányféle módon lehet szeretni a hazát, megtartani és folytatni az egyre fogyatkozó hagyományokat. Csak zárójeliesen kérdezem: ki visel mostanában hölgyek közt, nyári forró napokon szépséges, kékfestő ruhát?

Emyilia családragénye izgalmas fordulatokkal köti magához a magyar olvasót, de talán helybéli polgárainkat is. Az egyik színhely ugyanis, a város, mint olyan maga, Esztergom. Mondhatni tehát, ahogy mostanában divatos: a könyv esztergomi vonatkozású! Az egyik női főhős pedig e sorok írójának becenevét viseli.

No, lám! Így jutunk el a hétköznapi életünkben a csillagokhoz!

Az életünk pedig telik-múlik tovább. Leveleztünk Szilviával. Emese az exeteri egyetemen tanít és építgeti saját családját. Mimi várja a Nyarak könyve német kiadását és a berlini bemutatkozást. A második könyvét is hamarosan befejezi, közben – ahogy angolul mondják, fogadta a gólya látogatását. Szilviával pedig új témánk született: a boldogságos nagymamaság!

Horváth Gáborné felvétele

A gyermek születésnapja

Illésben hetek óta érlelődött a gondolat, kisfiuk születésnapját vendéglőben ünneplik meg. Amikor először ötlött föl benne, azonnal elhessegette ötletét: – Hiszen nincs nekünk erre pénzünk – feleselt magával. Kis ideig eszébe sem jutott a vendéglő. Azután egyszer, amikor egy étterem mellett vitt el az útja, és nyálcsorgató ételszag felhőjén lépdelt át, újra eszébe villant az ötlet: – Mégis, mi lenne, ha rászánnánk azt a pár ezer forintot?

Napokig forgatta magában a gondolatot, osztott és szorzott, próbálta kiszámolni, hogy takarékos rendelés mellett nagyjából mennyibe is kerülne ez a kiruccanás. Munkából hazajövet megállt egy-egy étterem bejárata mellett, és fűrészte a kihelyezett árlapokat. Mérlegelte a lehetőségeket.

Egyelőre a feleségének sem szólt, előbb alaposan meg akarta tervezni a májusi családi költségvetést, hogy a rezsiszámlák befizetése, a nélkülözhetetlen kiadások mellett jut-e, marad-e vendéglőre valamennyi. Hiszen évek óta nem ültek be sehová, egy cukrászdába sem, már nem is emlékezett rá, mikor voltak utoljára étteremben. Annak sem tudta idejét, mikor tért be kollégáival egy-két fröccsre valami útba eső talponállóba. Addig számolgatott, addig-addig farigcsálta a májusi költségeket, míg nagy nehezen – legalábbis papíron – megvolt az éttermi számlára való. Most már csak a feleségét kellett meggyőznie ötlete megvalósíthatóságáról. Számított az asszony erős ellenállására, szinte hallotta kifogásait: – Már hat éve ugyanabban a tavaszi cipőben járok... – Jánoskának kéne venni egy új overált... – Neked is kifeslett a farmernadrágod ülepe... – hallotta felesége súlyos ellenérveit. És akkor még nem említette a távfűtés sárgacsekkjét. Ezek az érvek kétségtelenül igazak és cáfolhatatlanok voltak, de mégis... Mégis, Jánoska hat éves lesz, nem sokára iskolába megy, talán ennyit megengedhetnének maguknak ez egyszer. A vendéglői születésnap terve mind határozottabb lett, miközben a várható ellenérvekre csak azt tudta volna a feleségének felelni: – Nézd, szívem, tíz éve nem voltunk étteremben, most az egyszer, Jánoska születésnapja alkalmából mégis csak elmehetnénk. Spóroltunk eleget, egy évtizedben egyszer kiruccanhatnánk... Majd hónap végén kicsit jobban összehúzzuk magunkat.

Egy este, amikor Jánoska már rég aludt, maguk is lefekvéshez készülődtek, bátorságot gyűjtött és előhozakodott tervével az asszonynak. – Mit szólnál, szívem, ha Jánoska születésnapját egy vendéglőben ünnepelnénk meg?

Az asszony meglepetésében először meg sem szólalt. Illés figyelte a feleségét, hogyan reagál. A nő sokáig hallgatott, lapogatta a párnákat, megigazgatta a takarót, és csak azután szólalt meg: – Nincs nekünk erre pénzünk.

Illés éppen erre a válaszra számított, tehát csak elő kellett húznia sokszor átgondolt mondatait: – Tudom én, szívem, de hát már nem is emlékszem, mikor voltunk utoljára valahol, és most, hogy Jánoska hatéves lesz, gondoltam, elmehetnénk...

Az asszony befejezte az ágyazást, visszafordult a férje felé és megismételte iménti mondatát: – Nincs nekünk erre pénzünk... – és kezdte sorolni, hogy májusban a kötelező fizetnivalókon kívül mi mindenre kéne még költenie.

Illés úgy gondolta, nem replikázik azonnal, nem kezd gyorsan válaszolgatni, ellenérveket sorolni, inkább hagyja, hogy az asszony kibeszélje magát. Mondja el a magáét, de a bogarat úgyis a fülébe tette. Így aztán némán hallgatta felesége hosszúra nyúló monológját, mi mindenre kell a pénz májusban.

Ezért egy ideig nem válaszolt, némán nézett maga elé, miközben pizsamáját gombolgatta. Felesége még mindig sorolta, hogy az iskolai ebédbefizetés, a bérlet, az éppen májusban esedékes víz- és csatornadíj meg a távfűtés... És persze előkerült a tavaszi cipő, Jánoska overálja meg az ő rojtosodó farmernadrágja. Illés nem szólt. Szomorkás képet vágott, és úgy tett, mint aki nagyon erősen mérlegeli felesége érveit. Még bólogatott is hozzá: – Tudom, szívem...

Arra gondolt, ma este már nem is forszírozza a témát. Hadd rágódjon rajta az asszony. Komoly képpel körbejárta a lakást, leoltották-e mindenütt a villanyt, nem csöpög-e a csap, bezárták-e biztonsági láncsal is az ajtót. Majd sóhajtván a paplan alá bújt. Hanyatt feküdt, karját a párnája alá tette, elnyújtózott, nyögött is közben egyet, de persze az agya járt, mégis hogyan győzhetné meg az asszonyt ötlete realitásáról.

A felesége is hanyatt feküdt, és folytatta az érvelést, mi mindenre nem futja a fizetésükből, és akkor az ő meggondolatlan párja ilyen vendéglői ötletekkel áll elő. Illés még mindig nem szólt, nyitott szemmel feküdt, nézte a sötét mennyezetet, amelyet az utcai lámpa fénye tett derengősen kékké, és arra gondolt, melyik lélektani pillanat volna a legalkalmasabb arra, hogy előhúzza egyetlen komoly érvét: – Jánoska mennyire élvezné a vendéglőt...

De egyelőre nem szólt, inkább fészkelődött, nyújtózkodott, jólesően nyögdécselt, mint aki most, ezekben a percekben piheni ki a nap minden fáradságát, munkahelyi gyűrődését. Amikor az asszony elhallgatott, halkán, mintegy mellékesen odavetette: – Igazad van, tudom én ezeket

mind, de Jánoska mennyire örülne, ha elmen-nénk egy vendéglőbe... Szándékosan vendéglőt és nem éttermet mondott. Az étterem szó némi előkelőséggel párosult a tudatában, következképp nyilván a drágasággal is asszociálhat a felesége fejében. A vendéglő hétköznapiabb kifejezés, tehát olcsóbb dolog lehet – morfondírozott.

Az asszony hallgatott. Mintha kicsit meglepődött volna magán: lám, a nagy költségvetési számítgatásban meg is feledkezett arról, hogy a kishia talán valóban örülne az ötletnek. Jánoska soha életében nem volt vendéglőben, biztosan emlékezetes születésnap lenne számára.

Illés hagyta, hadd gondolkodják az asszony, rájja csak meg a „Jánoska mennyire örülne” gondolatot. Nem szólt többet, nagyot sóhajtott, megcsókolta az asszonyt és a fal felé fordult. – Alakul... – somolygott magában.

Borongós, esőre hajló, de langyos tavaszi vasárnap délelőtt volt. A család jókedvűen öltözött. Illés elővette régi öltönyét, a nyakkendőjével bajlódott, a felesége is ünneplő ruhájába bújt, miután Jánoskát rávette, hogy rendesen fölöltözzék, és ne a kinyúlt, megfakult kapucnis pulóverét vegye föl. A borús idő ellenére derűsen indultak el a vendéglő felé, amit Illés már jó előre kinézett maguknak. Jártában-keltében többször is átböngészte a bejárata mellé kifüggesztett étel- és italapot, és az árakat egészen elfogadhatónak ítélte.

Természetesen a felesége már napokkal előbb és többször figyelmeztette:– Nehogy aperitifet kérj! Levest nem eszünk, csak második fogást. Nekem elég lesz az ásványvíz, magadnak meg csak két deci bort kérjél... – Illés később kialakulta a három deci vörösbor. – Desszertet sem rendelünk, legföljebb, ha Jánoska kér egy csokis palacsintát... Én esetleg egy kávé iszom még – tette hozzá engedékenyen az asszony.

Illés a tükör előtt újra nekifogott a nyakkendőjét megkötni. Nem volt meglegedve a csomó formájával, elszokott már a nyakkendőttől. Felesége pedig Jánoskát fegyelmezte, aki épp most az ünneplő ruhájában akart az ágy alá bemászni valamelyik elgurult játékáért.

Amikor kiléptek a kapun, Illésnek vissza kellett mennie ernyőért, mert éppen szemerkélni kezdett az eső. Maguk közé fogták az ugrabugráló Jánoskát, és fejüket összehajtva, az ernyő alatt elindultak a férfi által kiszemelt vendéglő felé. Mivel esett az eső, úgy döntöttek nem gyalognak, inkább villamosra szállnak. Persze, ahogyan lenni szokott, a villamos az orruk előtt ment el, Jánoskával és ebben a vizes időben semmiképp sem futottak a villamos után. A következőre meg – vasárnap lévén – vagy tíz percet kellett várniuk. A megállóban összebújtak az ernyő alatt, és próbálták féken tartani a viháncoló fiúcskát, aki

boldogan ismételte: – Vendéglőbe megyünk, vendéglőbe megyünk! – Azután gyerekes kérdéseket tett föl, hogy például a pincér biztosan olyan ételt hoz-e, amelyet rendeltek, meg hogy adnak-e szívószálat az üdítőhöz?

Végre valahára befutott a villamos, és negyed óra múlva Illés az étterem bejáratánál rázogatta a vizes ernyőt, a felesége Jánoskát hámozta ki az esőkabátból, ő maga pedig a sálját rendezte attraktív ráncokkal a nyaka köré.

Vasárnap dél volt, alig néhány vendég üldögélt a piros kockás abroszos asztaloknál. Ez a hely valóban inkább vendéglő volt, semmint étterem. Négy személyes asztalok álltak körben, rajtuk karcsú vázák egy-egy szál művirággal, mellettük a szokásos sótartó és borsszóró meg fogpiszkáló. A konyha felől ínycsiklandó illatok szálltak, amelyet Illés hamar analizált: fokhagymás cigánypecsenye sült, az étolaj sercegeése is kiszűrődött a csapóajtón.

Illés, miután elemezte az illatokat, elhelyezte volna valahová a vizes ernyőt, de nem volt hová. Ott rázogatta az ajtóban és toporogva keresett valami esernyőtartót, vagy legalább egy olyan helyet, ahová letámaszthatja. Végül a falnak döntötte az ernyőt, amely persze azonnal eldőlt. Jánoska fölkapta, ő is a falnak támasztotta, de az ernyő ezúttal is hangos csattanással eldőlt. – Hagyd a csudába, Jánoska – mondta az apja, és az ernyő kampós nyelét egy üres szék támlájára akasztotta.

Helyet foglaltak. Illyés összedörzsölte a tenyerét, és kíváncsian nézett szét a helyiségben. A nem éppen frissen festett falak sárgásan homálylottak a borongós idő miatti szűrt fényben. Most az asszony nem tudta a retiküljét hová tenni, de Illés megoldotta a problémát: – Tedd oda arra a székre, ahol az ernyőnk van. – Amikor mindenki elhelyezkedett, egymásra mosolyogtak.

– Na, Jánoska, most megünnepeljük a születésnapodat! – mondta a férfi, és újra összedörzsölte a nedves ernyőtől vizes tenyerét. Az asszony is körbenézett, még soha nem jártak ezen a helyen. Jánoska a lábát lógázza forgolódott, és örült, hiszen tudta, hogy ez az ő napja, az ő születésnapját ünneplik a vendéglőben.

A férfi újra körülhordozta tekintetét a termen, szemügyre vette a falakra aggatott képeket, a megsárgult fotográfiákat. Nézte a falikarokat, amelyeket a félhomály ellenére sem kapcsoltak föl, és várták a pincért. Jánoska megtapogatta az asztalon a művirágot, és nagyon csodálkozott, amikor megtudta, hogy nem igazi virág ez, hanem műanyagból van. – Látod, – mondta oktatólag Illés – nincs is víz a vázában. Művirágnak nem kell víz. – Közben örült is, hogy a vázában nincs víz, mert Jánoska még fölborítaná.

Egy távolabbi asztalnál két férfi összehajolva beszélgetett, miközben sört kortyolgattak. Illés nagyot nyelt, eszébe jutott, mégis csak kéne innia egy aperitifet. Hogy is hozza szóba? Hiszen otthon megbeszélték, nem kérnek aperitifet. De most nagyon jól esett volna egy pohár vodka vagy pláne pálinka. Szinte érezte, ahogy a torkát jólesően, bizsergetően égeti a szesz. Mégiscsak kéne innom egyet – gondolta. Azon törte a fejét, melyik lenne a jobb megoldás: még a pincér megérkezése előtt megbeszélni a feleségével az aperitif lehetőségét, vagy ne szóljon előre, csak a pincértől, a felesége számára váratlanul kérjen egy vodkát, és akkor az asszony már úgysem szólhat semmit. Nem tudta eldönteni, melyik a célravezetőbb. Ha az előbbit választja, a felesége úgyis tiltakozni fog, és a vodkából nem lesz semmi; ha az utóbbi mellett dönt, akkor ugyan iszik, viszont utólag lesz ribillió. Ámbár, ha kellemesen telik a vendéglőben, a felesége is engedékenyebb lesz, utólag talán már nem csap patáliát. Döntött, a váratlan bejelentést választotta.

Jött is a pincér, egy nagyon fiatal, pattanásos arcú, kakastaréj frizurás fiatal fiú, kigombolt fehér ingben, kezében üres tálcát és egy felíró tömböt egyensúlyozva. Illés barátságosan nézett rá, és villámgyorsan végleg eldöntötte: iszik egy vodkát. De előbb még így szólt: – Étlapot kérünk.

A pincér bólintott, majd megkérdezte: – Italt hozhatok?

– Igen – mondta lassan Illés – hozzon egy üveg buborékos ásványvizet – nézett a feleségére, aki alig észrevehetően bólintott –, aztán hozzon egy narancslevet, én pedig... ő... ő... kérek egy féldeci vodkát – vágta ki, és közben nem nézett az asszonyra. A pincérfiú felírta a rendeltést. Illésnek vágott az esze, ragyogó ötlete támadt, hirtelen az asszonyra nézett: – Szívem, te nem

Buják Ágnes: Amikor a nap felkel

innál aperitifet? Valami édeset? – kérdezte mosolyogva. A felesége nem szólt semmit, csak a fejét rázta. – Rossz jel – gondolta Illés, de elheszentesítette a kellemetlen érzést, mert már csak arra tudott gondolni, milyen jól fog esni az a vodka.

Amikor a pincér eltávolodott, az asszony sziszegő hangon odasúgta: – Nem megbeszéltük, hogy nem kérünk aperitifet?! Illés a fejét rázva mosolygott – De szívem, hiszen Jánoska születésnapja van, egyszer jövünk el a vendéglőbe. Ezen már igazán nem múlik semmi – próbálta halkán és kedélyeskedve bagatellizálni a dolgot.

– De megbeszéltük... – mondta a nő halkán és ugyanolyan szigorúan, mint az előbb. Jánoska nem értette pontosan, miről van szó, önfeledten lógázta a lábát és várta az üdítőt.

A pincér térült-fordult, hozta az innivalókat meg az étlapokat. Mindenki elé letett egy-egy műbőrbe kötött, súlyos étlapot, elhelyezte a poharakat és elsietett. A távoli asztalnál ülő két férfi újabb korsó söroket rendelt. Jánoska a nagyméretű étlappal ügyetlenkedett, próbálta lapozni, de addig tologatta, amíg majdnem kiborította a narancslevet. – Vigyázz, te! – sziszegett az anyja, és az asztal közepére tolt a poharat, a művirág mellé. – Kérem az üdítőt! – nyafogta a gyerek. Az asszony odatette elé a poharat, és amikor Jánoska ivott, ismét a váza mellé helyezte, távolabb a veszélyesen kalimpáló gyerektől.

– Nézzük csak, mit eszünk! – próbált kedélyes maradni a férfi, miközben legszívesebben azonnal fölhajtotta volna az italát. Lapozgatta az étlapot. Átugrotta az előételeket és a leveseket, azután a készételeket, és a frissen sült rovatba mélyedt. – Lássuk, lássuk – dünnyögte, közben fél szemét a harmatosan párálló vodkás poháron tartotta. Részben azért, mert már erősen ihatnékja volt, részben azért, hogy időben elkaphassa, ha Jánoska a súlyos étlappal a pohár felé kalimpálna. Úgy tett, mintha elmélyülten tanulmányozná a sárga oldalakat, közben a megfelelő pillanatot várta, amikor a pohara felé nyúlhat.

A hagymás rostélyos mellett kötött ki, marhahúst nagyon rég evett.

– Ti mit esztek? – nézett föl az étlapból. – Én nem tudom – vágta rá Jánoska. A felesége föl sem nézett, csöndben lapozgatta tovább a vaskos mappát. Nézte az asszony lehajtott fejét, és hirtelen megsajnálta. Egy munkában megtört, gondoktól gyötört arcot látott félig lehunytt szempillákkal. Mint a fájdalmas madonna – gondolta. Szinte elérékenyült. Aztán hamar visszatért a valóságba: nem tudta eldönteni, mikor ihatja meg végre a vodkáját.

– No, válasszatok valamit! – biztatta a családját. – Van itt minden, mi szem, száznak ingere... – kedélyeskedett. Majd hirtelen megfogta a párálló hideg poharat: – Isten, isten! – és a szájá-

hoz emelte. Nem csalódott. Úgy égette végig a torkát és a nyelöcsövét, ahogyan legszebb emlékeiben élt ez az érzés.

Az asszony fölolvasta a kisfiúnak az étlapot. Jánoska pacalpörköltet akart enni, de a nő lebeszélte volna róla. Főleg azért, mert a gyerek biztosan összefröcsköli szafttal az ünneplő fehér ingét. Meg azért is, mert Jánoska aligha evett életében pacalt, és mi lesz, ha nem fog ízleni neki. – Egyél rántott húst – ajánlotta az anyja. – Neeem... pacalpörköltet akarok! – dacoskodott a gyerek.

– Kisfiam – mondta Illés nagyon lágyan, a jó apa megértő hanghordozásával –, sosem ettél még pacalt, és mi lesz, ha nem fogod szeretni – kérdezte. – De fogom szeretni! – jelentette ki a fiú és dacosan nézett szembe vele.

– Jánoska, miért nem eszel rántott húst? – kérdezte az asszony a férjéhez hasonló anygali türelemmel.

– Pacalpörköltet akarok! – dacoskodott. – Kérek! – mondta az apja lágyan. – Nem akarok, hanem kérek, úgy mondjuk helyesen – oktatta gyermekét, miközben még mindig érezte a kellemes bizsergést a torkában.

A pincér újra ott állt az asztaluknál és várta a rendelést.

– Én hagymás rostélyost kérek – mondta a férfi, majd kérdően nézett a feleségére, aki némi gondolkodás után bakonyi sertésbordát rendelt, mert nagyon szerette a gombás ételeket. Jánoska pedig kívágta: – Pacalpörkölt!

– Jaj, dehogyis! Nem pacalpörköltet kérsz, hanem rántott húst – mondta az anyja. Jánoska nem hagyta annyiban: – De én pacalpörköltet kérek!

A pincér tanácstalanul álldogált a felírótümbbel a kezében, és a családfőre nézett, döntsön ő. Illés tanácstalan volt. Nem akart sem a fiával, sem a feleségével ellenkezni. Mit is tegyen? Elvégre mégis csak a gyerek születésnapját ünneplik, hadd egyen Jánoska azt, amit akar.

– Hadd egyen pacalt, ha annyira akarja – mondta megint a jó atya megértő hangján.

– De nem fogja szeretni – replikázott az anyja.

– De fogom szeretni! – felelt a gyerek.

– Legyen pacal – döntötte el a férfi. Elvégre ő itt a családfő. Ő mondja ki az utolsó szót, ő dönt a vitában. – Ja, és még hozzon egy vodkát! – szólt a pincér után.

Egy ideig nem nézett a feleségére. Elképzelte, milyen arcot vág az asszony.

– Nahát! – csak ennyit hallott, miközben maga elé nézett. Közben az is eszébe jutott, elfelejtett bort rendelni. – Húha, az asszony keresztben lenyel... – dűnnyögte magában. – Két vodka, plusz három deci vörösbor! Lesz nemulass... – mosolyodott el. Valahogy ellágyult, engedékeny hangulat-

ba került. – Egye fene! Egyszer jövünk el a vendéglőbe. Születésnapot ünneplünk elvégre.

A kakastarélyos pincérfiú hamar meghozta a második vodkát. Illés tanácstalanul nézte a deres felületű poharat. Iszonyúan kívánta az italt, de egyelőre nem nyúlt érte. Még mindig a borrendelésen gondolkodott, hogyan is oldja meg, hogy elkerülje a túlzott italozás látszatát.

– Na, Jánoska, Isten éltesse! – jutott eszébe a „megoldás”, és fölhajtotta a második pohár vodkát. Jánoska mindenáron koccintani akart az apjával. Illés az üres poharát odakoccantotta a gyerek narancsleves poharához. Összenevettek.

Buják Ágnes: Szieszta

Illés jól érezte magát. – Majd megbékél az asszony – gondolta. Két féldeci után általában ellágyult – legalábbis így emlékezett most erre az érzésre.

A felesége megint lehajtotta a fejét, és Illésnek megint a fájdalmas madonna jutott eszébe. – Na jó, csak két deci bort rendelek – gondolta, és azon tűnődött, ez vajon elégséges jóvátétel-e a két aperitifért. Aztán csönd telepedett rájuk. Jó ideig egyikük sem szólalt meg. Csak Jánoska dudorászott, és közben a szálanként becsomagolt fogpiszkálót rendezte halomba, majd átrakta másik kupacba.

A pincér eléjük helyezte a tányérokat. Illés hatalmas sült hagymapúpos tálat kapott, a felesége gombás szafttal sertésbordát, a gyerek pedig pacalpörköltet. A kenyeres kosárnak alig maradt hely az asztalon. – Hozzon még két deci száraz vörösbor – szólalt meg Illés, jól megnyomva a „két decit”. Csak észreveszi az asszony, milyen mértéktartó vagyok – mosolyodott el. Villájával kissé félrehúzta a sült hagyma kúpot, hogy meg-

nézze, mekkora marhaszelet lapul alatta. Elégedett volt. – Emberes adag – dünnyögte.

Nekiláttak. Ízletes volt a hasáburgonya, kelően szaftos a marha, és ropogós a sült hagyma. Meg is éheztek már jócskán, hiszen odahaza csak a gyerek reggelizett. – Majd jóllakunk a vendéglőben! – mondták egymásnak vidáman öltözködés közben. Jánoska kanalazni kezdte a pacalt. Az első falat után elfintorogta magát: – Nem finom. Csípős, zsíros – nyafogta.

– Ugye megmondtam – szólalt meg az asszony – ugye megmondtam! – ismételte. Illés hallgatott. Mit mondjon? Végül is ő döntötte el, ha Jánoska pacalt kér, egyen azt. Most mit mondjon? Megint ő lesz a hibás: miért engedte, hogy a gyerek pacalt kérjen?

– Nagyon csípős? – tudakolta Illés, miközben pontosan tudta a választ. – Nagyon – felelte a gyerek.

– Hm, hm – morgott a férfi. Mi a fenét csináljon?

– Olyat akarok, amelyet apa eszik!

– Jól van Jánoska, akkor cseréljünk – mondta az apja, és áttette a fia elé a hagymás rostélyost.

Jánoska, mielőtt még az anyja segíthetett volna, megragadta a pacalpörkölttel teli mélytányért és az apja felé tolta, amikor a forró tányér megbillent, és egy adag szaft Jánoska ölébe folyt, az ünneplő nadrágjára.

Illés oda se nézett, csak az asszony sziszegését hallotta: – Tudtam, tudtam, hogy összekened magad! Biztos voltam benne! Most nézd meg a nadrágodat! Hogy nézel ki?

Illés szó nélkül papírszalvétával kezdte fölitatni a vörös szaftot a sötétkék nadrágról. Elégé hiábavalónak látszott a buzgalma.

– Törölgethed! Az úgysem jön ki – legyintett az asszony.

– Jól van, no – csitította Illés a feleségét, és tovább súrolgatta a gombóccá gyúrt szalvétával az ünneplő ruha nadrágját.

– Ez igen! – méltatlankodott a felesége. – A gyerek magára önti a pacalt, az apja meg leissza magát... ez igen!

– Nincs nagy baj – mondta békülékeny hangon a férfi, és még mindig törölgette a gyerek ruháját.

– Neked nem nagy baj! De én hogy tisztítom ki?!

– Kijön az a folt valahogy.

– Nincs valahogy – zárta le a vitát az asszony, és újra enni kezdett.

Jánoska buzgón ette a sült hagymát és a kést marokra fogva erőlködve vágta a marhaszeletet, a felesége a gombás szaftos bakonyi bordát fogyasztotta, Illés meg nagy falat kenyereket törve kanalazta a hűlni kezdő pacalpörköltet, amely mellé köménymagos főtt krumplit adtak, amely szintén kisére meredt volt már. Nem szóltak, némán, nagy figyelemmel ettek. Jánoska arra gondolt, mégis igazuk volt a szüleinek, nem pacalt kellett volna választania. De olyan érdekes neve volt: pacal..., pacal. Az asszony evés közben azt mérlegelte, mennyibe fog ez kerülni, és ő mennyiből állította volna elő a vasárnapi ebédet, ha rántott húst süt, amit Jánoska úgy szeret. Illés meg azt találgatta, vajon nagyon haragszik-e az asszony a két aperitif miatt.

Csöndben ballagtak hazafelé. Az eső elállt, nem volt szükségük ernyőre. Illés bele akart karolni hitvesébe, de az durcásan elvonta a karját. Jánoska vidám kiscsikóként ugrándozott előttük foltos nadrágjában. Nem szálltak villamosra. A koradélutáni derengésben mintha a Nap is kikandikált volna a felhők mögül. Halvány fénye visszatükröződött a nedvesen csillogó aszfalton. Csak a fák leveleiről csepegett valami maradék eső a nyakukba.

Buják Ágnes: Konyhai csendélet

A. Bak Péter

120 éve született Molnár-C. Pál grafikus, festőművész

(Battonya-Tompapuszta, 1894. április 28–
Budapest, 1981. július 11.)

Ebből az alkalomból „Téli táj a Tavaszban” címmel emlékkiállítás nyílt 2014. szeptember 19-én a Molnár-C. Pál Múterem-Múzeumban (Budapest, XI. kerület, Ménesi út 65.). A tárlatot az egyházművészet kiváló ismerője, Prokopp Mária művészettörténész nyitotta meg. A kiállítás kronológiai sorrendben mutatja be azt a rendkívül gazdag életművet, amelyben kiemelkedő szerephez jut az egyházművészet, a Mária-ábrázolások és a Szent Ferenchez kapcsolódó művek. A tárlat a művész egykori műtermében, és a család egykori lakásából kialakított Tavasz Teremben tekinthető meg az év végéig.

„Nos emberke, két dolog közt választhatsz: vagy álmaidat éled, vagy pedig életedet álmoldod.” Az 1894-ben született, Csanád megyei uradalomban felcseperedő Molnár Pál az utóbbit választotta. Életútja habár kalandos, mégis inkább az önerőből feltörekvő tehetségről, a szépség melletti végtelen kitartásról, a világ sajátosan bölcs érzékelésének egyedi stílusú, páratlan kifejezőerejű művészetéről szól.

1915–18 között a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakán képezi magát. 1918-ban Svájcba utazott, ahol önképzéssel fejlesztette tudását. 1921–22-ben Párizsban, a Louvre-ban festményeket másolt. 1923-ban állított ki először hazatérése után a Belvedere-ben. 1924-től a KUT rendszeres kiállítója. Az Est lapok illusztrátora. Újságrajzai a kor divatos kubisztikus-art decós stílusában készültek, és a nagyvárosi polgárság életét örökítették meg. 1929-ben a veronai Mondadori kiadó illusztrációs pályázatát nyerte meg. Jelentősek a fametszetei. Számos díjat nyert Edmond Rostand Cyrano de Bergerac-jához 1932–33-ban készített fametszet albumával. Plakátokat is tervezett. Az 1930-as évektől előtérbe kerül festészete. Az úgynevezett *római iskola* egyik meghatározó személyisége. Az olasz mesterek hatására kidolgozta egyéni technikáját. Képein jelentkezik a szurrealista és a metafizikus festészet hatása. A fantasztikumot a realitással ötvözi. 1934-ben az Ernst Múzeumban rendezte nagy kiállítását. Ebben az évben nyeri a Szinyei Társaság festészeti nagydíját, és a Főváros Ferenc József koronázási jubileumi díját. 1928–42 között részt vett a Velencei Bien-

Molnár-C. Pál: Önarckép palettán

nálékon. 1929–37 között a Nemzetközi Iparművészeti Kiállítások aranyérmét kapja. 1934–38 között Varsóban grafikai, festészeti különdíjakat nyer el. 1937-ben a Párizsi Világkiállítás grafikai nagydíját és díszoklevelét, valamint festészeti aranyérmét kapja. Alapítója és állandó kiállítója volt az 1945-ben alakult Budai Művészek Egyesületének.

Művészeti nézeteit jól jellemzi egyik korabeli nyilatkozata, amely szerint az izmusok zűrzavarán túltekintve a művészek a keresztény tradícióval találják szemben magukat. 1947–70 között folyamatosan kapta az egyházi megbízásokat, nemegyszer párhuzamosan több munkát végzett. 1946-ban Nancy városában átveszi a *Diplome d'Honneur* kitüntetését. Az idő előrehaladtával stílusa megváltozott, ez táblaképein is megfigyelhető. A lány, tiszta színeket tartalmazó kompozíciókat drámaibb hangvétel váltotta fel. Színei sötétebbek lettek és jobban érvényesülni engedte az ecsetkezelést. Az egyházi művészet mellett részt vett a nagy országos kiállításokon és pályázatokon is, pl. III. Magyar Képzőművészeti Kiállítás (1952, Műcsarnok). Az 50-es évektől több művésztelepen is megfordult, ahol természet utáni tanulmányokat készített. Munkái egy részét „tájmonográfiának” nevezte. Környezetként vagy fő témaként megjelentetett tájképein hazai, itáliai, alpesi élményeit szintetizálta. Témaköre sokrétű volt: bibliai jelek, önarcképek, női aktok, mitológiai és irodalmi kompozíciók. Néhány absztrakt képet is fes-

tett. Illusztrátori tevékenységének elismerését az újra kiadott Benvenuto Cellini mester élete, új illusztrációkkal 1957, 1961, jelezték.

Festészetének szép fejezete a dunai Lupa-sziget ihlette képek (Lupai Vénusz, Ablakban). Molnár-C. Pál munkásságát 1974-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával, 1980-ban az Accademia delle Arti e del Lavoro aranyérmével ismerték el. „Álmok szenvedélye” címmel Nagy Bozsok József és Czétényi Csilla filmet készített Molnár Csaba rendezésével Molnár-C. Pál életé-

Molnár-C. Pál: Illusztráció

ről. A film szakít az emlékező pályatársakat, művészettörténészeket megszólaltató s közben a művész képeit beinzertáló portréfilmek hagyományával. Az alkotás célja, hogy beilleszkedve Molnár-C. Pál képi és fantáziavilágához, valódi belső utazásban legyen része a nézőnek. Olykor beléphessen egy-egy festménybe, azokon át korszakokba, országokba, városokba. Hangulatok, ritmusok, életesemények, színek, kompozíciók mentén, a múlt – jelen – jövő rétegei között lépdelhessen, mint egy álomban.

Molnár-C. Pál köztéri munkái (válogatás):

Szent Imre és Angyali üdvözlet – oltár és freskó (1933, Budapest, Városmajori templom), Szentháromság – oltár (1935, Battonya, plébániatemplom), mennyezetkép (1938–39, Budapest, Batthyány tér, Szent Anna-templom), Máltai lovagavatás (1942–43, Budavár, Mátyás-templom), Szent József halála – freskó (1949, Váci bazilika altemploma), Négy boldog halál – oltárkép (1949, Budapest, Városliget, Jáki-kápolna), Árpád-házi Szent Erzsébet, Krisztus születése, Szenvedő Krisztus – oltárképek (1955–56, Szombathely, Szent Erzsébet-plébániatemplom).

Munkái közgyűjteményekben (válogatás):

Galéria d'Arte Moderna (Róma), Janus Pannonius Múzeum Modern Képtár (Pécs), Keresztény Múzeum (Esztergom), Museum of Modern Art (New York), Magyar Nemzeti Galéria, Neue Pinakothek (München).

Fontos írása „A képzőművészet iskolája” című könyv, amelyben szerzőként (1941) működött közre. Az 1957-es kiadású kötetet szerkesztette is.

Művészetéről megjelent irodalom (válogatás):

D. Fehér Zsuzsa: Molnár-C. Pál, a grafikus (1990); Csillag Éva: Boldog lelkek; Bizzler István: Molnár-C. Pál, a könyvművész (2006.); Pogány Ö. Gábor: Molnár-C. Pál (Magyar Mesterek sorozat, 1988); Csillag Pálné (Molnár-C. Pál lánya): A boldog művész képeskönyve. Molnár-C. Pál 1894–1981 (1997); P. Szűcs Julianna: Molnár-C. Pál újságrajzai 1922–1929 (1983).

Megemlékezésemet a 120 éve született művésztől Udvardy György püspök úr gondolatával zárom. „A művészet nem indokol, nem érvel, nem meggyőzni akar, hanem megérint. Ez több mint érvelés! Hiszen a Misztérium nem legyőzni, nem megsemmisíteni akar, hanem éltetni.”

Molnár-C. Pál: Menekülés Egyiptomba

Átváltozás

Köszönettel Szenczi Molnár Albertnak

Kellemes nyár éjszaka volt, amikor a sokfogásos vacsora, a testes borok és végül a búcsúztató kupicányi szilvapálinka után jól esik egy kis nyugalmas séta. A nappali rekorddöntőgető forráság még sugároz a falakból, padokról, lámpaoszlopokról, de a levegő már kellemes és az ég fényes lámpásai, a csillagok békésen ragyognak a sarlóként hajló hold körül. A polgármester és társasága vidáman beszélgetve ballagtak az újonnan széppé varázsolt sétálóutca indás virágokat formázó díszkövein. Most nem voltak politikai viták, a nyári szabadságolások előtti záró vacsora emlékei békésen lefedték a hétköznapi csatározásokat. A társaság minden saroknál fogyatkozott, végül, amikor elfordultak a piac felé, már csak az egyik alpolgármester és a jegyző kísérte Ládonyi Ákos polgármestert, akit még az ellenzéke is tisztelt az iparáról és kereskedelméről híres, nagy múltú városban. Ládonyi testőre pár lépéssel mögöttük ment és telefonján beszélgetett a polgármester birtokát őrző társaival. A piac is békésen ontotta a nem mindig kellemes szagokat az esti csendben. Az egyik árusítóasztal alól erőteljes horkolás hallatszott. Garam Benedek alpolgármester lehajolt és gúnyosan nevetve odaszólt a hortyogónak.

– További jó éjszakát, kedves uram!

– Ne piszkáld! Várjatok egy pillanatra – Ládonyi megtorpant, majd mosolyogva mondta: – Mi lenne, ha szerezniék egy kis meglepetést ennek az embernek? Kardos! – szólt a testőrnek –, hívja fel T. Kovácsot, küldje ide gyorsan a terepjárót és vigyék hozzám ezt az embert. A kerti vendégházban helyezték el, fürdessék meg, tegyék rendbe, adjanak rá egy szép pizsamát és a nagy hálóba fektessék le. Reggel majd fog csodálkozni, ha kiheverte már a részegségét.

A társaság beszélgetve, nevetgélve a várható fejleményeken, várta az autót. A piac csendes volt és nyugodt, valamelyik bódéból egy macska nyávogott és az asztal alatt továbbra is gyanútlanul hortyogott a meglepetésre kiszemelt részeg. Ládonyi intett a bekanyarodó kocsinak, hogy hová álljanak. T. Kovács és Kardos a terepjáró hátsó nagy csomagterébe rakták az eszméletlenségig részeg férfit.

– Tégy alá egy darab nejlont, nehogy összehugyozza nekem a csomagteret! Reccsent oda T. Kovács beosztottjának, Kardosnak, mert csak a jól fizető állását szerette, a polgármester alkalmazottjaként, de a velejáró gondokat és a munkatársakat már kevésbé.

– Na, basszus! – nézett körül. – Itt van még a bűdös szatyra is. Ezt is tedd mellé.

Az alkalmazottak, akik már hozzászoktak Ládonyi néha furcsa ötleteihez, fegyelmezetten tették a dolgukat: megfürdették a hajléktalant, aki az ájult részegségből erre sem tért magához. Szárazra törülték, majd bekenték testápolóval, befújták a legújabb divatú parfümmel, végül ráadtak egy anyagában mintás, fehérgalléros kék selyempizsamát, és befektették a máskor díszvendégeknek helyet adó duplaágyba. A negyven körüli férfi nyugodtan hortyogott tovább Manhattan ábrázoló fekete és aranszínű, zöldalma illatú szatén ágyneműben, a több rétegű, kellemesen ruganyos matracon.

Egy nagy, elegáns épületben járt. Talán valahol vendégségben volt? Álmában sem tudta hogyan, de ott állt előtte egy asszony és két gyerek. Lehet, hogy a másik ajtón jöttek be ebbe a furcsa alakú előtérbe vagy szobába? A nagylányt átküldte a másik helyiségbe, vagy talán egy tágas folyosóra? Kinyitotta neki a szépen faragott ajtót, amelynek fejmagasságban volt oroszlán-mintás kilincse. A csinos, magas barna lány mosolyogva ment ki, és megnyugtatóan nézett vissza rá. A lány egész viselkedéséből sugárzott valami erőt adó biztonság. Az asszony, kék szemű szőke nő, akiről úgy gondolta, hogy a felesége volt abban az életében, vagy most lett az, ez sem volt számára egészen világos, egy nagy ablak előtt állt és boldog mosollyal várta a férfit. A kisebbik gyerek, egy három-négy év körüli kislány az ajtó előtt állt, ahol előbb ment ki a nővére és őket nézte. Felszabadult, régen várt örömmel csókolta a nőt ahol érte: arcán, száján, nyakán és a melle között amennyire a ruha kivágása engedte, finom, különleges illatok csaptak az orrába. Nem törődött vele, hogy a kislány látja őket, olyan érzése volt, hogy a gyerekek kifejezetten örülnek az ő boldogságuknak, még akkor is, ha nem ő az apjuk. Az asszony az ablakpárkánynak támaszkodott és miközben a férfi vadul csókolta, lassan lefelé csúszott, a férfi vele és végül ott guggoltak egymást átölelve az ablak alatti öntöttvas radiátornak dőlve. Valami beteljesedett, véget ért egy időszak és egy új kezdődött. A kislány figyelmesen nézte őket. Hirtelen ötlettől vezérelve kinyújtotta balkezét, és a mozdulattal odahívta magukhoz a gyereket. A kislány békésen, szeretettel bújt hozzájuk. Miközben szája az asszonyra tapadt, érezte a nő száján, ahogy elmosolyodik ezen. Egy család voltak. A nagy, díszes barna ajtón kopogtak, lassan elengedte az asszonyt és a gyereket, majd felállt, hogy ajtót nyisson.

Nem is értette miért kopog a nagylány, miért nem jön be, de a kopogást egyre erőteljesebben hallotta, és amikor kinyitotta szemét rögtön be is hunyta. Mi történt vele? Bódító, különösen fi-

nom illatok lengtek körül. Amióta az utcára került, mindig az áporodott, izzadtsággal kevert, koszos ruha és mosdatlan testszag áradt belőle, amelynek nyomán viszkedett állandóan, ennek nyoma sincs. Feküdt egy kényelmes ágyon, csodálkozva nézte felemelt balkarján a kék selyem pizsamát, majd a jobbon is. Benyúlt a takaró alá, megtapogatta magát, pizsamaalsó volt rajta. Hová lett az ütött-kopott és mit tagadjuk undorítón bűdös alsónadrágja? Eltűntek a szakadt farmerjával együtt. Mi ez, mi van velem, hol van? Még mindig álmodik? Hol a nagy szatyrom? Abban volt mindenem! Ha megint ellopták... Ijedten felült az ágyon és nem hitt a szemének. A szobán, a behúzott függönyök miatti félhomályban is látszott, hogy milyen tágas, előkelő és választékosan berendezett: kecses kristálycsillár a mennyezeten, nehéz súlyos asztal a nagyméretű, vastag szőnyegen, széles, kényelmes fotelok, az egyik falon plazmatévé és mindenhol értékes képek, mives, aranyozott keretben. Lenézett az ágy mellé, ahová egy pár szép házipapucs volt odakészítve. Hol van a jó kis bakancsom? Újra felnézett és ijedtében elordította magát. Egy csinos és elegáns sötét hajú nő állt előtte, kezében ezüsttálcával, amelyen gyönyörű teás- és kávéskanna volt, meg cukortartó herendi porcelánból.

Bangó Miklós: Mártélyi öreg fák (tusrajz)

A többit már nem látta az ijedségtől, mert hirtelen kivilágosodott minden, valaki – egy másik csinos nő – elhúzta a két nagyméretű ablak függönyeit.

– Jó reggelt uram! – köszöntötte udvariasan a fekete hajú szépség.

– Remélem jól aludt és kipihente magát? Itt van uram a reggelije. Az ágyban fogyasztja el, vagy kiül az asztalhoz? – nézett rá továbbra is megnyerő mosollyal.

A férfi morgott valamit köszönés helyett és továbbra is bambán bámult hol az egyik, hol a másik nőre, aki történetesen szőke volt. Hirtelen lenézett a meztelen lábára, emlékezett ápolatlan, mocskos lábára, a hónapok óta nem vágott körmeire, amelyek görbén és az alátapadt kosztól feketén hajoltak lábujjaira, mint egy sűrűn vadászó karvalynak. Már éppen maga alá akarta húzni lábait, amikor meglátta szépen ápolat körmeit, önkéntelenül összecsiszolta a két talpát: bőre még a sarkán is finom sima volt, mint egy babáé. Értetlenül, buta arccal nézett a papucsra, mintha még nem látott volna olyat. Hol vagyok? Mi történt velem? Mi ez az egész? Valaki szórakozik velem? Vagy tényleg álmodom? Cikáztak benne a kérdések. A csinos szobalány még mindig ott állt előtte és rendületlenül mosolyogva várta választát.

– Talán az asztalra tegye – nyögte ki végre érdes hangon.

Belebújt a mappabőr papucsba és felállt. Riadtan nézett végig magán, úgy érezte a vékony selyem pizsamában, mintha meztelen lenne. De hová lettek a ruhái? Értetlenül, aggódó mozdulatokkal tapogatta magán az elegáns pizsamát. A sötétítőfüggönyt elhúzó szőke lány félreértette a mozdulatát.

– Jaj! Ne tessék haragudni! A köntösét teljesen elfelejtettem odakészíteni – szabadkozott ijedten.

A szobalány gyorsan megfordult, majd az ajtó melletti beépített szekrényből elővett egy elegáns, sötétkék bársony köntösöt és segített feladni a férfira, aki egyik csodálkozásból a másikba esett. Így már leülhetett az asztal mellé, hogy reggelizzen. Az ezüsttálcán minden volt: forró kávé és gőzölgő tea, illatos narancslé, lágy tojás, vörös-lő sonkaszeletek, az ovális paradicsom gerezdekre, a zöldpaprika szépen csíkokra vágva. Egy külön tányéron többféle sajt, és vaj egy kristály vajtartóban. Damaszt szalvétával letakart kosárkában zsömlé, sóskifli, fehér és barna kenyérszeletek. Kis üveg tálkákban különböző lekvárok. Álom lesz ez mégis, villant át rajta, majd újra rá bámult az ínycsiklandó választékra, és nem tudta melyikhez nyúljon először, végül mohón neki látott. A két nő kiment. Mire befejezte az evést, a szőke szobalány újra megjelent és bevezette a

fürdőszobába, ahol két fiatalember szakértő mozdulatokkal megborotválta, levágta a haját, és felöltöztette a legújabb divat szerint. Hiába kérdezgette őket, azok csak mosolyogtak, igazítottak még valamit az öltözékén, majd továbbra is némán, de udvariasan meghajolva távoztak. Most egy másik magas, jól öltözött férfi lépett be a hálószobájába és udvarias mozdulattal, némán az értésére adta, hogy menjen utána a házból. Gyönyörűen ápolt kertben találta magát, a rózsalugas közepén egy kis szökőkút felszökkenő vize röppe-nő kristályként csillogott a napfényben.

Nem értette továbbra sem mi történik vele, valószínűleg tovább álmodik, de a szép szőke asszonyt, akit csókokkal halmozott el, és a lányokat sehol nem látta eddig. De minden úgy jó, ahogyan van. Hát most éppen ez van! Milyen jó lenne, ha mindig ilyen életet élhetne, de talán ezután már így lesz. A rózsák közt megjelent újra a magas férfi és intett, hogy kövesse. A feje még nagyon fáj és ólmos lassúsággal mozdult, mint egy gólem. Magas, szépen nyírt, örökzöld bukszus sövények közt haladtak, majd kiértek egy fás, ligetes részre, ahol a fehér kavicsos út végén sárgára és fehérre festett barokk kápolna állt. A jólöltözött, magas férfi is bement a kápolnába, már voltak odabenn sokan, ő előre ülhetett egy még szabad helyre. Némán, engedelmesen követte a szertartást. Ismeretlen, de nem barátság-talan arcok vették körül. Egyszerre figyelmes lett az evangélium felolvasott szavaira: „Amint a farizeusok közül való írástudók látták, hogy bűnösökkel és vámszedőkkel eszik együtt, szóltak a tanítványainak, hogy a vámszedőkkel és bűnösökkel eszik. Amikor ezt Jézus meghallotta, így szólt hozzájuk: »Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek; nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem hogy a bűnösöket.«” (Márk 2, 16–17) Az egész mise alatt ez a pár szó zengett benne. Igen, hibáztatni lehet másokat a helyzetéért és mindenkire haragvó, vad gyűlölettel nézni a tőle ridegen elzárkózó környezetére. Azért, amiért szorgalmas munkával, az állása mellett, a nehezen összerakott házat a váláskor elvesztette és elkeseredett földönfutó, majd munkanélküli lett belőle, aki azóta egyik részegségből a másikba zuhan, és alkalmi munkákból tengődik. De Ő, talán érte is jött, a nem igazért, hanem a bűnösért, aki maga is hibás az életéért. De vajon bűnös ő abban, ami történt vele? Vagy rosszkor hozott rossz döntéseknek következményeit nyögi? Mert megsértődött, hogy akik látszólag szerették, azok egyik napról a másikra cserbenhagyták, sőt elítélték. Megharagudott a hálátlan világra. És én kivel szemben voltam hálátlan? Állt fel benne a kérdés, miközben keresztet vetett a szertartás végétével.

Bangó Miklós: Erdészportré (monotípiia)

A mise után magára hagyták a szépen gondozott kertben. Egy ideig sétált, nézte a szellőtől fényeket szitáló fák üdén zöld lombjait, majd az illatozó rózsák, dáliaák nemes szépségét, alakját csodálta, mint eddig még soha az életében. Végül leült egy padra, fájó fejét a nap felé fordítva hagyta, hogy átjárja a gyógyító melegség. Örült, hogy egyedül lehet. Nem is akarta tudni miként került ide, csak élni akart a lehetőséggel és élvezni a pillanatot. Távolabbról fel-felcsendülő nevetés és élénken zajló beszélgetés foszlányai jutottak el hozzá. A napfénytől vörös majd zöldes színben káprázott lehunytt szeme és ebben az erős, jólesően meleg fényben szeretne volna újra átélni az ébredés előtti álmot, de nem sikerült, még mindig az előbbi gondolatok bujkáltak benne. Lassan szakadt ki mindenből, ami addig körülvette: munkahely, barátok az egész, addig jól működő kapcsolatrendszer fokozatosan elkoptak körülötte. Eljött a városkából ahol született, ide az ország másik felére, ahol eddig még nem találkozott a régi ismerősök közül senkivel. A munka hiányzott a legjobban, a rendszeresség és az érzés, hogy szükség van rá, mert hasznos, amit elvégez. Miért van mégis egyedül és miért kellett ide jutnia? Az ezerszer feltett kérdésre most sem tudott megfelelő választ. A nap fokozódó ereje, a madárdalos békesség, amely átölelte fokozatosan kiszívta belőle a háborgást és a keserűséget, ami évek óta marcangolta nap,

mint nap. A mise, amin részt vett, gyermekkorára emlékeztette, újra érezte azt a régi biztonságot és erőt, ami akkor az élet volt. Kellene valami cél, el kellene indulni valamerre. Újra az ébredése előtti álom derengett fel, a nő és a gyerekek, akik nem is hasonlítottak régi családjára, de érezte viselkedésükben a feléje áradó vonzalmat és szeretetet. Aztán elaludt a padon, de most nem álmodott. A tegnapi részszegségtől még tompán fájó fejét szinte simogatta az egyre magasabban járó Nap melegsége.

Az ebéd, amit a jóleső alvás utáni séta után szolgáltak fel, nagyszerű volt. Tobzódott az illatokban, ízekben. Csodálkozott, hogy nem undorodott, mint máskor az odakészített zamatos pálinkától, amely jó helyet készített elő a forró, fokhagymás pirítóson ragyogó velőnek. A húsleves, zöldségekkel és eperlevél tésztával, gyógyító simogatás volt gyomrának, a főtt húsok tormával egyenesen fenségesek voltak a foszlós fehér kenyérrel. Nagyot szusszant, és már csúszott is lefelé a poharat bepárásító száraz vörösbor. Remek volt minden, úgy látszik, az álom folytatódik, gondolta és egyre bátrabban emelgette a kellemesen hűvös borospoharat. A zöldséges rizst és a kellemesen köményes, egybesült húsból vágott szeleteket is eltüntette, de már többet nem bírt enni. A tejszínes eper már hiába kellett kacéran magát a kristály kehelyben. A bor még jólesett és elégedetten dőlt hátra a kényelmes, párnás széken. Mire valami gondolata támadhatott volna, nagyokat pislogva és szuszogva a jóllakottságtól, ülve elaludt.

Az asszony elégedetten nézte magát a kirakat tükröződő üvegében. Nem volt az a divatosan karcsú, de mindig eltalálta az egyéniségéhez illő ruhákat, kiegészítőket. Ez a nyári ruha is úgy állt rajta, hogy az előbb még az egyik tetőről is lefüttyentettek neki, pedig a nagylány jövőre érettségizik. Sóhajtott egyet és élvezte a Nap melegét és a fényt, ami kiemelte szépségét. Jó lett a haja, és ez az új szín – a vöröses barna – is jól áll. Mit is akartam még? Hát persze! Kellene valaki a kertbe, meg a ház körüli munkára, aki nem kér sokat és megbízható. Hol élsz te anyám? Szokta ilyenkor a barátnője kérdezni, hát nem ismered még az embereket? Nem volt elég a férjed, aki végül addig hajkurászta a nőket meg a kis csajokat, míg elment azzal a húszévevel? Hát igen! Ennek már négy éve, és itt maradt rá minden, de az addig nem ismert felelősség is. Mert mindent a férje intézett, a gyerekek dolgait kivéve.

A forgalmas főutcáról befordult a piac felé. A szembejövők karjukon friss kenyérrel és tömött szatyrokkal jöttek elégedetten sietve. Már elérték, amit akartak. Az utca túlsó felén egy bezárt üzlet széles kirakat párkányán ült egy férfi tiszta arccal, frissen vágott hajjal, ápolt kezekkel, aho-

gyan innen látta, de a ruhája koszos, ápolatlan és rongyos volt. Ült ott a párkányon, néha idegesen fészkelődött és bambán bámult maga elé. Hogyan került ide? Melyik volt az álom? Az élet álom vagy álom az élet? Nem tudta a választ, de undorral telve érezte, hogy milyen visszataszító a ruhája szaga, és az anyagba beleivódott kosz most szinte égette tisztára mosott, ápolt bőrét. Tehát mégsem volt álom, amit átélt, de miért csinálna ilyet bárki? Mi értelme volt az egésznek? Egy asszony átvágott a nyüzsgő tömegben, és hirtelen megállt előtte. A hajléktalan, koszos ruhájú férfi felemelve fejét döbbenetesen nézett bele az asszony kék szemébe. Addig bambának tűnő tekintete egy villanás alatt kitisztult.

– Mondja jóember! Lenne kedve egy kis kerti munkához? Fűnyírás, bozótirtás, favágás lenne a feladat először. A fizetségben megegyezünk, kap enni, inni...

Hallotta a nő kellemesnek tűnő hangját, de már nem is figyelt rá. Még mindig nem tudott megszólalni, csak elmerült az asszony kék szemének mélységében, és mint egy gyerek, bólogtatt némán.

Bangó Miklós: Horgászok (filctoll)

Bárdos István

„Ég és Föld között”

Lábik János életmű kiállításáról
(Dunaszerdahely, Csallóközi Múzeum)

E kiállítás méltatása során írhatnánk Lábik János életútjáról, művészetszervező tevékenységéről, Esztergom és Párkány képzőművészeti életében játszott szerepéről. Elemezhetném, hogy melyik mesterétől mit, mikor és hogyan tanult.

Az „Ég és Föld között” című életmű kiállítás kapcsán azonban nem az előbbieket, hanem az alkotásokat a fontosak.

Most azokról a művekről kell írni, amelyek révén szépként, fenségesként vagy éppen líraian kedvesként élhetjük meg mindazt, ami a számunkra az ismert, vagy ismeretlen környezetből arra érdemes.

Lábik művei hitelesek, nem hagynak kétséget a felől, hogy alkotójuk együtt lélegzik a fákkal, a bokrokkal, az éggel, a földdel és a vízzel. Bármerre fordulunk, a képeken felcsillan az élet forrása, a mindeneket megtisztító, megújító éltető víz. A folyóvizek, a felettük átívelő hidakkal, kapcsolatot teremtenek a két part, az országok és az emberek között.

Talán azért is nevezik őt a vizek festőjének, mert a folyók zegzugos öblei, partjai, s az azokat övező táj változatossága vonzóvá és megnyugtatóan széppé válnak alkotásain. Számára a folytonosan megújuló, dús vegetációjú természet maga a talány, maga a mítosz. Művei láttán bizonyossággá válik, hogy számára a fák, a csalitosok és az erdők, hangsúlyozottan az élet központjai, a patakok, folyók forrásvidékei pedig a tudás, az élet és a szakralitás otthonai.

Témái között a vizek mellett kiemelkedő szerepet kapnak az erdővel borított hegyoldalak, a sétányok, a tájba simuló települések éppen úgy, mint a zordon hegyek égbemeredő sziklái.

Alkotásai többnyire a szelíd Pannon vidék erdőit, facsoportjait, olykor a közöttük megbúvó települések házait idézik. Festményein, akvarelljein, grafikáin felcsillannak a Duna, az Ipoly, a Garam hullámai. Pompázó mezővé, rétté, ligetté, válnak az örök változásban élő tájak, melyek a képen az évszakok színeivel, fényeivel és árnykaival válnak teljessé és kedvessé.

Lábik gazdag, pasztelles árnyalatú koloritjai mellőzik az expresszív harsányságot, a kiélezett kontrasztokat. Posztimpreszionizmus jegyében készült alkotásai líraiak, romantikusak, békét, szeretet, harmóniát sugároznak. Még jeges, havas, deres téli tájképein is megcsillan lelkének melege, ott rejtőzik derűs tekintete, nyugodt, barátságos jelleme.

Piktúrája révén, még zajos és zaklatott világunkban is, megélhetjük a természet csendjének minden varázsát. Megszerethetjük azt a csendet, amelyet csak a víz és a szél fúttá fák levelének zizegése tör meg.

A tájak világából kilépve, olykor portrék készítésére is vállalkozik. Ezek éppoly kifejezőek, mint a magányos házikók, porták, városképek, jellegzetes épületek, utcarészletek, műtárgyak. Ez utóbbi képeinek jellemzője, hogy az ember, mint teremtmény, csak ritkán jelenik meg a maga valóságában. Jelenlétét, szerepét, az általa létrehozott, és általa használt eszközök – csónakok, megművelt rétek, legelők – érzékeltetik.

Aki ezek után azt gondolja, hogy Lábik János benragadt a hagyományos tájképfestészet világában, téved. Az 1990-es évek közepétől egyre ritkábban vállalkozott arra, hogy vérbeli plein air festőként járja a természetet.

Mind többet és többet alkotott műtermében. Útja a skiccektől a konkrét tájbrázolásokon át olykor a minden konkrét kötődésre utaló részletet elhagyó művek létrejöttéhez vezetett. Figyelmet érdemel, hogy absztrakt művei is megőrizték kedvelt kompozíciós formáit, a horizontális, centrális képszerkesztést, a belső egyensúlyokra épülő szimmetriát.

A festőiség jegyében létrejött művei csak látszólag kerültek távolabb a természettől. Csak látszólag, mert színviláguk, belső lüktetésük, felületkezelésük, kompozíciójuk felszabadítja vizuális fantáziánkat és felidézi bennünk a tájak fényeit, hangulatait, olykor még illatait is.

Aki látta ezt a 156 művet felsorakoztató életmű kiállítást, szívébe fogadhatta a Lábik János változatosan szép festői világát.

Lábik János: Lélekfüggöny (akvarell)

A pelsőci templom XIV. századi falképei

A mai Szlovákia területén, az Alacsony-Tátra déli lejtőjén elterülő Gömör vidékének meglepően gazdag középkori képzőművészeti emlékanyaga 2012-ben új feltárásokkal bővült. A terület kitűnő mezőgazdasági adottságai, nemesércben és vasban gazdag bányái már a középkorban privilegizált helyzetet teremtettek számára. A bőségesen ellátott falvak és mezővárosok birtokosai a budai királyi udvarban gazdag tisztségeket viseltek és birtokaikon is kifejezésre juttatták eme kiváltságos helyzetüket. Erről árulkodnak a területen álló várromok és kolostorok, valamint a nagyméretű és gazdagon díszített templomok és kápolnák sokasága.

A területen folytatott legújabb kutatások több, eddig még ismeretlen freskóegyüttest tárta fel az európai falfestészet fénykorából, a XIII–XV. századból.¹ Ezen kutatások egyik legfrissebb és legmeglepőbb felfedezése a pelsőci templom szentélyének falképdíszítése, amely teljesen új oldaláról világíthatja meg a Gömör vidékének falképfestését.

A templom építésének ideje és freskóinak pontos datálása már régóta foglalkoztatja a kutatást. Elsőként Lux Kálmán foglalkozott behatóbban a templomépület vizsgálatával és művészettörténeti elemzésével,² akinek megfigyeléseit Csányi Károly és Lux Géza összegezte egy tanulmány keretein belül.³ Az épület részletes elemzésével találkozhatunk a Marosi Ernő által szerkesztett 1987-es áttekintésben,⁴ valamint a korai szlovák szakirodalomban Milan Togner és Jiří Josefík 1977-es tanulmányában.⁵ A Dušan Buran által szerkesztett *Gotika* c. katalógusban, bár érintőlegesen, de megjelenik a templom építéstörténetének rekonstrukciója és a szentély freskódíszítésének elemzése.⁶ A kutatás pontosításához elengedhetetlen áttekinteni szlovák történészek és régészek legújabb kutatásait, melyek nagyrészt a jelenleg is zajló felújítási, restaurálási munkálatok keretén belül íródtak. Monika Skalská a gömöri területek középkori történetével foglalkozó műveiben, több ízben is kitér Pelsőc település történetére, részletesen foglalkozik a templom építéstörténetét érintő kérdésekkel.⁷ A 2009-ben kezdődő munkálatok első fázisában készült a templom történetét érintő kutatása, amely a régészeti feltárás alapjául szolgált.⁸ A templom építésének különböző fázisaival, a régészeti és történeti kutatás együttes értékelésével foglalkoz-

zik Jozef Tihanyi, aki leírásában összesíti a pelsőci templom történetét tárgyaló szakirodalmakat, és összeveti a régészeti feltárás eredményeivel.⁹

A szentély freskódíszítésével Prokopp Mária¹⁰ és Milan Togner¹¹ foglalkozott behatóbban. Leírásaikban részletes művészettörténeti elemzésnek vetették alá az 1977-ben feltárt falképeket. Tanulmányaik kitűnő alapot jelentenek a szentély egészét díszítő freskóciklus vizsgálatához. A 2012 szeptemberében befejeződött feltárás során előkerült freskóciklus kiemelkedő fontosságú felfedezés, amely nagy mennyiségű új anyaggal bővítette Gömör vidékének gazdag képzőművészeti anyagát. A jelen tanulmány célja ezen új eredmények bemutatása, valamint a freskók művészettörténeti vizsgálata és ikonográfiai rekonstrukciója, amely a kutatás kezdeti fázisának első lépcsőfoka lehet.

Pelsőc a volt Gömör-Kishont vármegyében, a Sajó és a Csetnek-patak találkozásánál fekszik, Rozsnyótól 15 km-re délnyugatra. A település vélhetőleg már a XI. században lakott volt, ám egészen a XIII. század közepéig nem tett szert kiemelkedő jelentőségre.¹² Domonkos bán fia, Bors comes¹³ halála után a terület királyi adomány gyanánt 1243-ban az Ákos-nemzetség birtokába került.¹⁴ Az adománylevél szerint I. Detre és Fülöp IV. Bélának és Kálmán hercegnek is kiemelkedő szolgálatot tettek,¹⁵ így birtokukba kerültek a berzétei, pelsőci és csetneki területek.¹⁶ Az ezt követő időszakban, miután Fülöp utód nélkül halt meg, a területek többsége I. Detre fiainak és unokáinak kezére került. Erre az időszakra tehető a nemzetség két részre szakadása, mely során 1320-ban I. Miklós, I. János, Péter és László a csetneki birtokokat kapta, I. Domonkos pedig a pelsőci területek ura lett.¹⁷ I. Domonkos halála után a terület vélhetőleg fiaihoz, pelsőci Bebek Istvánhoz¹⁸, valamint Bebek Györgyhez¹⁹ került. A birtok ezután István fiaira szállt. Az ezt követő adatok alapján Pelsőc területét a XIV. század végén I. János²⁰ birtokolta, akinek fiai II. István és II. Miklós az 1430–40-es években komoly harcokat vívtak a területre betörő huszita csapatokkal.²¹ A terület a XVI. század végén komoly hanyatlásnak indult, mivel folyamatosak voltak a török betörések és rablóhadjáratok.²² A XVII. századra a település szinte teljesen elveszítette a jelentőségét, így az évszázadokkal korábbi virágzásáról már csak a fennmaradt történeti adatok tanúskodnak.

A pelsőci református templom

A település központjában álló, eredetileg római katolikus, Mária és Szent György tiszteletére fel-

szentelt templom a XIV. század első felére datálható.²³ Az építési munkálatok vélhetőleg az 1320-as években kezdődtek, majd egészen a XIV. század közepéig tartottak. Ebből az időszakból áll a rendelkezésünkre egy, a templomot és építtetőjét közvetlenül érintő forrás, melyben Bebek György 100 napi búcsút kér az általa alapított Szent György-templom számára.²⁴ Az épület a pelsőci Bebek család nemzetségi templomaként épült egy már korábban fennálló, minden bizonnyal a XIII. század végén elpusztult templom helyén.²⁵ A jelenleg is álló gótikus, egyhajós építményhez a nyolcszög három oldalával záródó szentély csatlakozik. A hajót és a szentélyt félköríves záródású diadalív választja el egymástól. Az épület síkmennyezettel fedett. A szentély és a hajó kívül támpilléres, amelyek arra utalnak, hogy a belső teret eredetileg boltozták.²⁶ A templom belső terében a hajó boltozati beosztását a padlószinten látható falpillérlábazatok jelzik, valamint erről árulkodik az északi fal teljes magasságáig felnyúló két csonka falpillér.²⁷ A XV. században a hajó északi falához későgótikus kápolnát emeltek, amely a mai napig a magyarországi gótikus építészet egyik ékköve. A kápolna datálása bizonytalan, ám a legújabb kutatások építését I. Bebek Jánoshoz kötik.²⁸

A pelsőci templom freskódíszítése

A templom vélhetőleg a XIV. század közepén kapta kiemelkedő kvalitású freskódíszítését, amely magát a szentélyt, illetve a hajó egy részét érintette.²⁹ A templom külső falán is megtalálhatóak a gótikus freskódíszítés nyomai. A mai napig jól kivehető Szent László és Szent István álló alakja a hajó külső, déli falán.³⁰

A XVI. században az épület nagy károkat szenvedett. A boltozatos mennyezet és a hajó déli fala szinte teljesen leégett egy tűzvész alkalmával. 1617-ben a templom a református egyház kezébe került. Ekkorra tehető az épület első komoly átalakítása.³¹ A templom gótikus boltozatát síkmennyezettel pótolták, a gótikus ablakokat átalakították, és az eredeti épületből származó elemekkel bővítették.³² Az átalakítás során a déli kapu elé egy négyzet alaprajzú előteret kapcsoltak, valamint a hajó nyugati oldalán nyíló középkori bejárat is ekkor kerülhetett befalazásra.³³ A felújítás dátumát egy, a diadalíven látható felirat őrzi: „*A Pelsőci ref. Szent Egyház ezen ősrégi temploma hajdani romladozásából fel épített 1617, meg újított 1861-ik esztendőben*”.

1627-ben a hajó nyugati oldalában kerül elhelyezésre a reneszánsz faempórium, melynek festett ornamentális díszítése a mai napig kiemelkedő emléke a terület lokális művészetének. A templom freskódíszítését a református egyház

szellemében ezen felújítás során festették le, így az épület belső tere homogén színezetet kapott.

A freskók egy részének feltárására 1977-ben került sor. Erre az időszakra tehető a szentélyben és a hajóban megvalósuló, Milan Togner, Jiří Josefík és Székely László által végzett falkutatás, valamint két kiemelkedő falkép feltárása és restaurálása is. Az 1978-ban befejezett munkálatok során sikeresen restaurálták a szentély déli falán található Utolsó vacsora és Keresztrefeszítés ábrázolásokat.

A szentély freskódíszítésének feltárása 2012 augusztusában ért véget.³⁴ A feltárás során a későbbi mészszerű vakolatrétegek alól ismét napvilágra kerültek a XIV. századi ábrázolások. A Peter Koreň restaurátor által vezetett munka során sikeresen feltárták a szentély teljes díszítését egészen a lábazati zónától a falkorona felső magasságáig, valamint szondákat nyitottak a hajó északi falán.³⁵

A szentély falképeinek művészettörténeti vizsgálata

A pelsőci templom szentélyében a 2011–2012-es feltárások során egy összefüggő ikonográfiai ciklus került elő. Tíz ábrázolásból álló komplex program tárult fel, amely egy pontosan körülhatárolható krisztológiai ciklus részét képezi. A szentélyben található ábrázolások folyamatosságát három eredeti gótikus ablak bontja meg, melyek között 18 szent alak került elhelyezésre.³⁶ A feltárt ábrázolások a szentélyt négy horizontális sávra osztják. Az első sáv a lábazati zóna részét képezi, amelyben főképp ornamentális díszítés figyelhető meg. A lábazati zóna felett húzódó két sáv a krisztológiai ciklus magvát adja, a Bemutató a templomban jelenettől egészen a Keresztrefeszítés impozáns ábrázolásáig.

A legfelső sáv a freskóciklus kérdéses része. A XVI. század elején bekövetkezett tűzvész károsította a boltozatot és vélhetőleg a falkorona felső részét is, így kizárólag az első ábrázolás töredékes része maradt ránk. A többi ábrázolás esetében kizárólag hipotetikus találgatásokba bocsátkozhatunk. A felső sávban megmaradt ábrázoláson két ruhaalj látható, melyek között egy olvasópult alsó része körvonalazódik. Az alakok ruháit a művész lendületes mozgásban ábrázolta. Az első alak térdel, míg a második alak az olvasópult mögött áll. Bár az ábrázolásnak kizárólag az alsó része maradt ránk, mégis jól kivehetőek az **Angyali Üdvözet** jellegzetes megjelenítési formulái. A felső sáv többi ábrázolása nem maradt ránk. Vélhetőleg 2-2 különálló falkép borította a szentély északi és déli falának felső sávját, melyek Krisztus gyermekségét ábrázoló jelene-

1. kép: Bemutatás a templomban
(részlet, Peter Koreň felvétele)

tek lehettek.³⁷ Ez kizárólag feltevés, ám a ciklus további képeinek vizsgálata alátámasztja a hipotézist.

A szentélyt tagoló harmadik sáv első jelenete a ciklus egyik legjobb állapotban ránk maradt ábrázolása. A **Bemutatás a templomban (1. kép)** jelenetet ábrázoló kép a festő kiemelkedő kvalitásairól tesz tanúbizonyságot. A festő a jelenetet egy keresztboltozattal fedett, négyzet alaprajzú templomtérbe helyezte. Az épület előterét kazettás síkmennyezettel fedte, és díszes oszlopokkal három részre osztotta a teret. Az előtér központi részében egy nagyméretű oltár látható, amely mögött jól kivehetően Simeon áll kezében a gyermek Jézussal. A jelenet bal oldalán Mária kitárt karral várja vissza gyermekét.³⁸ Mellette József alakja látható, aki kezében két galambot tart. A jobb oldalon egy fiatal nőalak áll kezében mondatszaggal. Az alak vélhetőleg a Bemutatás a templomban jeleneteken oly gyakran megjelenő Anna prófétasszonyt megszemélyesítő figura lehet.³⁹

A narratíva következő ábrázolása a **Krisztus megkeresztelése (2. kép)** jelenetet ábrázolja.

A kép középpontjában Krisztus ünnepélyes, erőteljes alakja áll. Alakja a bal oldali sziklás parton álló Keresztelő Szent János felé fordul. János teveszór ruhája fölé borított bíbor színű köpenye a művész kolorista érényeit tükrözi. A kompozíció jobb oldalán két fehér ruhás alak látható, akik Jánoshoz hasonlóan egy sziklaszirten állnak. Az alakok a falkép sérülése miatt kevésbé kivehetőek.⁴⁰

A Krisztus megkeresztelését ábrázoló falkép után a **Bevonulás Jeruzsálembe (3. kép)** jelenet rajzolódik ki. A kompozíció középpontjában Krisztus számárháton lovagló alakja áll. A figura felemelt, áldást osztó kézzel, oldalnézetben jelenik meg. Mögötte, vonuló alakok csoportja látható, ám az ábrázolás sérülése miatt az alakok nehezen azonosíthatóak. Az ábrázolás jobb oldalán jól kivehetőek Jeruzsálem falai, bástyái és a város kapuja. A városfal kialakításánál a Bemutatás a templomban jelenet szinte geometrikus pontossággal kialakított templomtere köszön vissza. Az ábrázolás alja erősen sérült.

A harmadik sáv jelenetei a szentély déli falán folytatódnak. A következő kép erősen sérült. A kompozíció középpontjában két dicsfény nyoma látható, melyek közül az egyik az ábrázolás középpontjában, míg a másik nem sokkal fölötté jobbra jelenik meg. A kompozíció alsó részén ruhaaljak, láb és cipőábrázolás töredékei figyelhetőek meg. A krisztológiai ciklusok vélt sor-

2. kép: Krisztus megkeresztelése
(részlet, Peter Koreň felvétele)

rendje alapján az ábrázolás a **Lábmosás** jelenetére utal.⁴¹ Vélhetőleg a tisztítás és a restaurálás további fázisaiban a jelenet egyes részletei jobban körvonalazódnak majd.

3. kép: Bevonulás Jeruzsálembe (részlet, Peter Koreň felvétele)

A szentély harmadik sávjának narratívája az **Utolsó vacsora** jelenetével zárul. A falképet 1977-ben tárták fel és restaurálták. A jelenetet a művész egy dekoratívan kialakított szobabelsőbe helyezte. A kompozíció közepén elhelyezett hosszú asztal mögött 11 alak látható, fejük körül dicsfényel. Az asztal előtt a többi szereplőtől elkülönülve, a szemlélőnek háttal foglal helyet a 12. alak. Az apostolok elrendezése dekoratív, az alakok mozdulatai lendületesek, élénken élnek a térben. Az eredeti ábrázolás dinamikus összhatásából azonban nagyban elvesz a színek fakósága és a korai restaurálás szemmel látható nyomai.

A szentély északi falán a lábazati zóna feletti sávban folytatódik a ciklus. A **Krisztus az Olajfák hegyén** jelenet középpontjában a Megváltó alakja térdel. Fejét lehajtja, szemében félelem tükröződik. A kompozíció jobb oldala erősen sé-

rült, kizárólag a jeleneteket elválasztó keret maradt ránk. A kompozíció bal oldalán jól láthatóak a Krisztus felé igyekvő sisakos alakok. Az ábrázolás felső részében a fáklyákkal, dorongokkal és lándzsákkal felfegyverzett tömeg jelenik meg. A vonuló embertömeg fegyvereinek és fáklyáinak részletes és érzékletes kidolgozása a művész kiváló kvalitásairól tesz tanúbizonyságot.

A következő jelenet **Krisztus elítélését** ábrázolja.⁴² Az ábrázolás erősen sérült, kizárólag a felső rész vizsgálható. A művész a trónoló főpapot vagy helytartót dekoratívan kialakított baldachinnal fedett épületrészbe helyezte. A trónoló alak elmosódott körvonalai előtt Krisztus alakja áll, melyből jól kivehetően megmaradt a fejét övező dicsfény és az arc egyes jellegzetes részei.

Krisztus szenvedéstörténetének jelenetei a következő kompozíciókban is folytatódnak. A **Vesszőzés** kompozíció közepén jól kivehető Krisztus félmeztelen, álló alakja. A figura lábait szétvetve, összekötözött kezekkel áll. Jobbján egy alak körvonalai láthatóak. Az ábrázolás alsó része jó állapotban őrződött meg. Ezen a részen két alak dinamikus mozdulatban ábrázolt lába látható. Érdekes az egymás mellett elhelyezett lábfejek kontrasztja. Míg Krisztus lába csupaszon, szinte megfeszülve jobbra fordul, addig a mellette álló katona Krisztussal párhuzamosan elhelyezett lábán hegyes orrú cipőt visel. Az ábrázolás sajnos töredékes, ezért teljes egészében nem vizsgálható.

A szentély déli falán lévő jelenet ugyancsak kérdéseket vet fel. A kompozíció egyetlen épen maradt része egy csapat alakot ábrázol, durva arcki-fejezéssel, fejükön nagyméretű fejfedővel és kúpos sisakkal. Az alakok feltételezéseink szerint a

4. kép: Keresztvitel (részlet, Peter Koreň felvétele)

krisztológiai ciklusok narratíváját tekintve a **Keresztvitel (4. kép)** jelenetében a Krisztust elítélő tömeg tagjai lehetnek.

A templom szentélyében ábrázolt krisztológiai ciklus a **Keresztrefeszítés** jelenetével zárul. A jelenetet az Utolsó vacsora ábrázolásával egy időben, 1977-ben restaurálták. A falkép központjában a keresztrefeszített Megváltó alakja látható, amely a kép egész magasságát betölti. Szétfeszített karjai alatt két kisméretű angyal látható, kezükben kehellyel. Krisztus két oldalán esetlen rövidülésben a két lator megfeszített szenvedő alakját jelenítette meg a művész. Karjaik a kereszt fája köré csavarodnak, lábuk térdből hajlított. A kompozíció bal oldalán lévő tömegben egy kitekintő oroszlanfej látható, melynek megjelenítése az analógiák hiányában kérdéses. Krisztus jobbán, a sirató alakok közt jeleníti meg a festő a három Mária alakját. A drámai kompozíciót erősíti a három alak térdeplő, összeboruló együttese. A kereszt lábánál Mária Magdolna megtört, térdeplő alakja látható. A kompozíció jobb oldala erősen sérült, a Krisztust elítélő tömeg egyes alakjai azonban érzékletesen kirajzolódnak. A tömegben fellelhető néhány fejfedőben ábrázolt szakállas alak, akik nem tekintenek a Megfeszített alakjára, sőt ellenkező irányba fordítják fejüket. A kereszt tövében Evangélista Szent János térdel. Fejét kétségbeesetten kezébe temeti, így tekint fel Krisztusra. Krisztus alakjának zárt, mozdulatlan tömege, a háttérbe vesző alakok, a két lator dinamizmusa, valamint a sirató asszonyok drámai kompozíciója teszi valóban élővé és egyben expresszívvé az ábrázolást, amely ezzel méltó lezáró képe lesz a szentély egészét elfoglaló krisztológiai ciklusnak.

A pelsőci falképek és az itáliai trecento művészet

A templom szentélyében feltárt falképek vizsgálata során óhatatlanul is szemünkbe tűnik az itáliai trecento művészethez kötődő stílusgyakorlat. Ezt mind a freskók technikai kivitelezése, mind az alakok kiemelkedő művészi megformálása, mind pedig az egyes jelenetek kompozíciója indokoltá teszi. Az itáliai trecento vonal kérdésének vizsgálatához és az elképzelés bizonyításához, miszerint valóban itáliai mester dolgozott volna Pelsőcön, több tényezőt is vizsgálnunk kell.

A templom középkori falképgyűjtésének festéstechnikája

A freskók technikai kivitelezése a XIII–XIV. századi itáliai freskók metódusát követi, és nagyban különbözik a gömöri területen elterjedt technikai formuláktól. Hasonló jellegű anyaghasználattal és kivitelezéssel a középkori

Magyarország területén még Esztergomban és Százdon (Sazdice) találkozhatunk. Cennino Cennini *Il libro dell' arte* című művében részletesen leírja a freskók anyagát és felviteli metódusát érintő kötelező eljárásokat.⁴³ A könyv harmadik része az alap felvitelét írja le. Elemzi, hogy az alsó vastag vakolatra, az ún. *ariccio*-ra felvitt habarcsban található homok és mész arányának 2:1-hez kell lennie. A vakolat és a mézsfesték megkötése után az alárajzolás vörös okker színnel ún. *sinopiával* történik. A legfelső réteg, az *intonaco* felhelyezése után a freskót ezután kisebb adagokban, *giornate*, viszik fel a felületre.

A pelsőci freskóknál az alakok feje körül reliefszerű dicsfényeket alakítottak ki. Cennininél részletes leírásokat olvashatunk a glória kialakítását illetően.⁴⁴ A pelsőci freskók esetében az összes alak feje körül 23 cm átmérőjű dicsfény került kialakításra.

A feltárás során megállapíthatóvá vált a pelsőci freskók esetében alkalmazott eljárás mód. A Krisztus az Olajfák hegyén jelenet feltárása során megvizsgálták az alkalmazott technikát. A falkép egy részén hiányzik a felső réteg (*intonaco*), így pontos vizsgálatnak vehették alá az alsó vakolatot (*ariccio*), amelyen jól látható az alakok vörös okker alárajzolása. A falképen nyomon követhető, hogy a mester az itáliai technikával megegyező módon, részletekben alakította ki a freskót. Az Olajfák hegyén jeleneten látható kék színű, égboltot ábrázoló részt korábban festette, mint az alatta látható alakokat. Bizonyítják ezt a kék festékcseppek az alatta lévő rész alsó, vastag vakolatán (*ariccio*), az alakok melletti hiányos részen. Hasonló kialakítást láthatunk a Krisztus ostromozása falképen, ahol a felső festékréteg kopása miatt részletesen kirajzolódik a harmadik réteg (*intonacio*) részletekben való felvitele az alsó vakolatra. A festő minden alakot külön festett meg, így a díszes keretben megfestett jeleneteket több, egymáshoz kapcsolódó részből alkotta meg.⁴⁵

A freskók technikai vizsgálatát tekintve az itáliai kapcsolat közvetlennek tűnik. Peter Koreň vizsgálatából és helyszíni tanulmányaimból kiindulva megállapítható, hogy hasonló technikai jegyekkel csak elszórtan találkozhatunk a középkori Magyarország területén. Fontos kiemelni, hogy a gömöri emlékek közül egy sincs, amely ilyen kiemelkedő technikai jelleggel bírna. Mindemellett Itáliában a XIII. század közepétől a freskótechnika használata gyakorlatban van, fénykorát pedig az itáliai reneszánsz művészetben élte.⁴⁶ Technikája az ókortól kezdve szinte semmit sem változott, bizonyítja ez rendkívüli tartósságát.

A Bebek család tevékenysége. A megrendelő kérdéséhez.

A falképek vizsgálata során felmerül a kifestés idejének kérdése, valamint a megrendelő személye. Sajnálatos módon nem maradt fenn írásos említés a megrendelőről és a kifestésben részt vevő mesterről vagy mesterekről, így kizárólag a templom építésének ideje, illetve a stíluskapcsolatok adhatnak némi támpontot.

Az építés idejét illetően a pápai kérvénykönyvek anyagában pontos utalásokkal találkozhatunk. Bebek György avignoni tartózkodása során 1345-ben 100 napi búcsút kér a templom számára.⁴⁷ Ez az adat arra enged következtetni, hogy 1345-re már elkészülhetett a templom, ám a kérvénykönyvekben egy olyan forrásra bukkanunk, amely arra utal, hogy az épület még nem készült el teljes egészében.⁴⁸ Ezek alapján nem állapítható meg pontosan a templom elkészülésének ideje, ám vélhetőleg legkésőbb az 1350-es évekre az egész épület állhatott. Komolyabb kérdés, hogy mikor kezdhették meg a templom kifestését. Az építető személye ismert, Bebek György volt, aki elrendelte a régi családi temetkezőhely újjáépítését, és kutatásaim alapján ő lehetett, aki megrendelte a templom falfreskókkal való díszítését. A Bebek György által beadott kérvények alapján jól körvonalazódik a templom fontossága, valamint az építető mély vallásossága. Épp ezért feltételezhető, hogy a templomnak nemcsak az építését, de dekorációját is sajátos módon, az általa megfogalmazott és meghatározott programmal rendelte meg. A pápai kérvénykönyvek elárulják, hogy György 1345-ben még Avignonban teljesített szolgálatot.⁴⁹ A források alapján 1347-ben már Észak-Itáliában lovagol Vásári Miklós nyitrai püspök oldalán, 1350-ben pedig már a második nápolyi hadjáratban, Nagy Lajos hű támogatójaként jelenik meg. Bebek Györggyel újfent 1373-ban találkozhatunk, még hozzá Padovában, ahol Nagy Lajos küldötteként Carrara Ferencsel tárgyal a békéről. Minden bizonnyal a freskók datálását illetően ez a legfontosabb adatunk, mivel tudjuk, hogy a várt béke megkötött, és György még ugyanebben az évben hazatért. A következő adatunk már 1390-es halálára vonatkozik.

A pelsőci falképek vélhetőleg Bebek György megrendelésére készültek. Ő volt ugyanis az, akinek kapcsolatai, szándéka és főképp anyagi lehetőségei adottak voltak ahhoz, hogy egy ilyen nagyszabású és a vidéken egyedülálló freskóegyüttessel díszítse az általa építtetett templomot. A Padovában eltöltött időszak alatt vélhetőleg több templomot, kápolnát is meglátogatott, amely alatt értem az épp abban az időszakban megújuló Szent Antal-bazilikát, a mel-

lette található Szent György-kápolnát, a Dómot és a Keresztelőkápolnát, valamint a kor legmeghatározóbb mesterművét, a Giotto freskóival díszített Scrovegni-kápolnát.⁵⁰ Az utóbbi vélhetőleg olyan nagy hatást gyakorolhatott rá, hogy a kápolna falán látható egyes jeleneteket a pelsőci nemzetiségi monostorban is viszont szerette volna látni. Könnyen elképzelhető, hogy György az ott tartózkodása alatt nemcsak az egyes jeleneteket választotta ki, és hozta haza magával birtoka központjára, Pelsőcre, hanem egy itáliai mestert is hívott, aki a megrendelő elképzeléseit megvalósította. Minden bizonnyal tehát nem véletlenek a pelsőci freskók itáliai analógiáira való utalások és a kompozíciók eredetére vonatkozó egyéb találatások.

Az itáliai mester kérdéséhez. Padova a XIV. században⁵¹

A feltevés, miszerint valóban itáliai mester készítette volna a pelsőci templom szentélyének falképeit, kizárólag a stíluskapcsolatok és az itáliai párhuzamok vizsgálata által erősíthető vagy cáfolható meg, mivel semmiféle írásos feljegyzés nem maradt a festőt illetően. Ahhoz, hogy bárminemű megállapításra juthassunk a freskókat készítő művész személyét illetően, a legfontosabb, hogy áttekintsük a kortárs észak-itáliai falfestészet emlékeit, különös tekintettel a XIV. század végi padovai falfestészetre, valamint Giuliano és Pietro da Rimini munkásságára.

A XIV. század elején elbukott a majdnem 150 évig fennálló Padovai Köztársaság. 1318-ban a városnak egy új, virágzó időszak kezdődött a Carrarák uralma idején, akik biztosították Padova függetlenségét, és komoly gazdasági és kereskedelmi központtá tették a nem kevés küzdelmet megélt észak-itáliai várost.⁵² A gazdasági fellendülés nagy hatással volt az építészetre és művészetre egyaránt. A gazdag nemesek és iparosok sorra építtették a családi kápolnákat és nemzeti temetkezőhelyeket, melyek a trecento építészetének impozáns emlékei. A kápolnákat a korszak legjelentősebb festői és szobrászai dekorálták. A korszak legkiemelkedőbb emlékei a Carrara családhoz köthetőek: a Carrara palota Guariento freskóival és táblaképeivel, a Francesco da Carrara által családi mauzóleummá alakított Keresztelőkápolna Giusto de Menabuoi festményeivel, valamint a San Giacomo Maggiore-kápolna, melyet Altichiero da Zevio freskói díszítenek.⁵³ Bonifacio Lupi, a Carrarák hadvezére 1372–1377 között a Szent Antal-bazilikába sírkápolnát építtetett, melyet Altichiero freskói díszítenek. Altichiero, több nagyszabású mű-

vet is készített a Lupi család részére, ilyen a Szent Antal-bazilika mellett található Szent György-oratóriumban látható Szent György, Szent Katalin és Szent Luca életének jeleneteivel díszített falképegyüttes.⁵⁴

Padova városának XIV. századi művészete, freskófestészete, kiemelkedő mestereinek és műveinek vizsgálata véleményem szerint teljes mértékben alátámasztja a feltevést, miszerint a freskók készítőjét az említett körökben kell keresnünk. Ebből az alapfeltevésből kiindulva a freskók tisztítását és részletes feltárását követően mindenképp érdemes megvizsgálni az egyes stílusbeli jegyeket, melyek közelebb hozhatnak bennünket a freskókat készítő mester személyéhez.

A pelsőci templom szentélyét díszítő freskóciklus összetett ikonográfiai programja és kiemelkedő kvalitásai révén messze túlmutat a gömöri területek falképfestészetén. A freskók vizsgálata során az elsődleges feltevés, miszerint az itáliai trecento stílusgyakorlata valósult meg a falképeken, véleményem szerint a stílusbeli kapcsolatok és az általam hozott párhuzamok vizsgálata alapján komplex egészszé nőtte ki magát. A tanulmány alap gondolata és felvetései minden bizonnyal kiindulópontként szolgálhatnak majd a témát érintő jövőbeli vizsgálódások, valamint elsődleges forrását képezik majd a templommal kapcsolatos kutatások számára.

Jegyzetek

¹ 2012 júliusában kezdődött meg Kövi (Kameňany) község evangélikus templomának kutatása és feltárása. A templom szentélyében vélhetőleg XV. századi freskók kerültek elő.

² A Lux Kálmán által készített felmérések, rajzok, rekonstrukciók és feljegyzések a templom középkori épületéről és a Bebek-kápolnáról. (Budapest, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Lux hagyaték)

³ CSÁNYI Károly – LUX Géza: *A pelsőci református templom*. In: *Technika* 2. 1940.

⁴ *Magyarországi művészet 1300–1470 körül*. Szerk. MAROSI Ernő. Budapest, Akadémia Kiadó, 1987. 307, 661, 663.

⁵ TOGNER, Milan – JOSEFÍK, Jiří: *Komplexný uměleckohistorický a restaurátorský průzkum objektu Plešivec (evangelický ref. kostel)*, Praha–Olomouc, 1977.

⁶ *Gotika. Katalóg výstavy Dejiny slovenského výtvarného umenia*. Szerk.: BURAN, Dušan, Bratislava, Slovenská Národná Galéria, 2003. 643, 644, 687.

⁷ SKALSKÁ, Monika: *K dejinám horného Gemera do konca 13. storočia*. Historický zborník 19. 2., 2008.; SKALSKÁ, Monika: *K dejinám ranostredovekých sakrálnych stavieb v Gemeri*. Monumentorum tutela 22. 2010.

⁸ SKALSKÁ, Monika: *Kostol reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci*. Archívno-historický výskum. Publikálatlan anyag, 2009.

⁹ TIHANYI, Jozef: *Analýza vývoja a vyhodnotenie výskumu kultúrnej pamiatky*. Publikálatlan anyag, 2012.

¹⁰ PROKOPP Mária: Gömöri falképek a XIV. században. *Művészettörténeti Értesítő*, 16. 1967. 139–140.

¹¹ TOGNER, Milan: *Slovensko a Taliansko v stredoveku. K percepcii trecentných italizmov v stredovekej nástennej maľbe na Slovensku*. In: *Problémy dejín výtvarného umenia Slovenska*, Bratislava, Veda, 2002. 54–78.

¹² ILA Bálint: *Gömör megye*. III. kötet, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1946. 170.

¹³ NAGY Iván: *Magyarország családai*. I. kötet, Pest, Beimel J. és Kozma Vazul, 1857. 257.

¹⁴ ILA, 1946. 171.

¹⁵ A király mellett vonultak harcba a tatárok ellen. I. Detre jelen volt Sopron várának ostrománál, míg fivére Fülöp Kemlék várát védte. KARÁCSONYI János: *A magyar nemzetségek a IV. század közepéig*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1900. 114.

¹⁶ KARÁCSONYI, 1900. 124.

¹⁷ A nemzetség így csetneki és pelsőci Bebek ágra válik szét. A jelen tanulmány az I. Domonkos által alapított pelsőci ág középkori történetét érinti. KARÁCSONYI, 1900. 125.

¹⁸ 1360–69 között Nagy Lajos király országbírója; MIHÁLYFALUSI FORGON Mihály: *Gömör-Kishont vármegye nemes családai*. Somorja, Méry Ratio Kiadó, 1997. 96.

¹⁹ 1358 lipői főispán, 1361–1391 királynéi tárnokmester; NAGY, 1857. 258.; ENGEL Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. II. kötet, Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1996. 26.

²⁰ 1397–1401 lovászmester, 1410–1419 tárnokmester, gömöri ispán; ENGEL, 1996. 27.

²¹ Monika SKALSKÁ: *Kostol reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci*. Archívno-historický výskum, Červený kameň, publikálatlan anyag, 2009. 23–24.

²² 1570-ben a betörések során a helyiség teljesen leégett. Ekkorra tehető a templom gótikus boltozatának megsemmisülése. ILA, 1946. 172.

²³ PROKOPP Mária: *Középkori freskók Gömörben*. Somorja, Méry Ratio Kiadó, 1997. 28.

²⁴ BOSSÁNYI Árpád: *Regesta Supplicationum. A pápai kérvénykönyvek magyar vonatkozású okmányai. Avignoni korszak.VI. Kelemen pápa 1342–1352*. Budapest, Stephaneum nyomda R.T., 1916. 195.

²⁵ A korai templomot vélhetőleg még I. Detre építtette a XIII. század első felében. Anjoukori okmánytár III. Szerk. Nagy Imre, Nagy Gyula. Pest, Magyar Tudományos Akadémia, 1883. 7–8. Az I. Detre által építtetett templomot említi Erdélyi László is, az Ákos nemzetség leírásánál. ERDÉLYI László: *A Magyar lovagkor nemzetségei 1200–1408*. Budapest, Szent István Társulat, 1932. 37. Ezt az elméletet támasztják alá a Ján Tirpák által 2009-ben elvégzett geofizikai kutatások, amelyek során egy korábbi épület alapfalaira bukkantak. Ján TIRPÁK: *Plešivec-Poloha: ranogotický kostol Reformovanej kresťanskej cirkvi*, Odborný

posudok nedeštruktívneho archeologického výskumu geofyzikálnym meraním, Nitra, 2009.

²⁶ CSÁNYI – LUX, 1940. 45. Ezt az elméletet támasztja alá Peter Koreň falkutatása, amely kimutatta, hogy a szentély freskódíszítése a jelenlegi mennyezet fölött folytatódott. Dušan Buran leírásában említi a hajóban található pillérlábazatokat, amelyeket a valamikori keresztboltozattal fedett belső térhez köt. BURAN, 2003. 643.

²⁷ CSÁNYI – LUX, 1940. 45.

²⁸ Milan Togner a stíluskapcsolatok és az építészeti részletek vizsgálata alapján a kápolnát az 1550-es évekre datálja. TOGNER – JOSEFÍK, 1977. 27. Monika Skalská véleménye szerint azonban a kápolna építése a 15. század elejére tehető. Az elmélet azért is helytálló, mivel 1437-től a területen a huszita csapatok garázdálkodnak, így kétséges hogy a kápolna építése az 1440-es években kezdődött volna II. Bebek Miklós és II. Bebek István uralma alatt. SKALSKÁ 2009. 14–15.

²⁹ PROKOPP, 1997. 28.

³⁰ A magyar királyok megjelenéséről a templomok külső homlokzatain: KERNY Terézia: *Magyar szent királyok középkori kompozíciói a templomok külső falain*. In: *Omnis creatura significans. Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára*. Szerk. Tüskés Anna. Budapest, CentrArt Egyesület, 2009. 81–88.

³¹ TICHY Kálmán: *Phileciumtól Pelsőcig: részletek Pelsőc történetéből*. Rozsnyó. Gömöri Nyomda, 1932. 292–293.

³² A templom hajójának külső falán végzett falkutatások során több, az eredeti épület freskódíszítéséhez tartozó másodlagosan beépített kőelemet tártak fel. Régészeti feltárás – Peter Bednár és Zuzana Poláková, 2010.

³³ TICHY 1932. i. m. 294.

³⁴ A templom falképeinek feltárását és restaurálását 2009–2012 közt végző szakemberek: Peter Koreň, Juraj Gregorek, Martin Vojtko; A 2010 szeptember–november közötti régészeti feltárást végző szakemberek: Peter Bednár, Zuzana Poláková.

³⁵ Peter KOREŇ: *Návrh na reštaurovanie nástenných malieb, omietok a muriva kostola Reformovanej kresťanskej cirkvi v Plešivci*. Publikálatlan anyag, 2009.

³⁶ Az ablakok körül megjelenő férfi és női szentek pontos meghatározása komoly probléma. Az alakok kialakítása különböző, nemi hovatarozásuk meghatározható, attribútumként azonban csak egy könyvet tartanak a kezükben. (Peter Koreň szóbeli közlése alapján.)

³⁷ Feltételezéseink alapján a felső sávban az Angyali üdvözlet, Vizitáció, Születés és a Három királyok imádása jeleneteket ábrázolhatták. A padovai Scrovegni-kápolna Giotto által készített krisztológiaiciklus adja az azonosítás kiindulópontját. A pelsőci képek padovai freskóciklussal való összehasonlítása és az előképek vizsgálata azonban nem e tanulmány feladata.

³⁸ Mária alakja erősen megrongálódott, kizárólag az arc, a ruházat és a kezek egy része, valamint a feje körül megjelenő dicsfény látható.

³⁹ Hasonló megoldást láthatunk a Scrovegni-kápolna Bemutatás a templomban ábrázolásán. Ebben az esetben viszont idős asszony alakjában jelenik meg. PROKOPP Mária: *Giotto freskói a padovai Aréna-kápolnában*. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 1988. 30.

⁴⁰ Az analógiákat tekintve angyalokról vagy Krisztus két tanítványáról lehet szó. PROKOPP 1988. i. m. 32–33.

⁴¹ Kizárólag az analógiák alapján következtethetünk az eredeti jelenetre. PROKOPP 1988. i. m. 41.

⁴² A trónon helyet foglaló alak erősen megrongálódott, így nem tudjuk megállapítani Pilátusról vagy Kajafás alakjáról lehet-e szó.

⁴³ CENNINI, Cennino: *Kniha o umění stredoveku*, Praha, VI. Žikes Nakladatelstvo, 1946. 133.

⁴⁴ Cennini, 1946. 133.

⁴⁵ Peter Koreň szóbeli közlése alapján – Fontos, hogy a Pelsőcön dolgozó mester nem kartont használt, hanem az alakokat külön-külön dolgozta ki, és vitte fel a felületre.

⁴⁶ MOLNÁR C. Pál: *A képzőművészet iskolája I.*, Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1977. 119–130.

⁴⁷ BOSSÁNYI, 1916. 171.

⁴⁸ BOSSÁNYI, 1916. 195. – Bossányinál olvasható megjegyzés, kérdés mire utalhat. A templom szentélye már kész lehetett, ám a hajó még befejezésre várt volna?

⁴⁹ BOSSÁNYI, 1916.

⁵⁰ I. m. Prokopp, 1988.; I. m. Zuffi, 2012.

⁵¹ BANZATO, Davide: *L'insegnamento di Giotto e lo sviluppo della pittura del Trecento a Padova*. In.: *Giotto e il Trecento*. Szerk.: TOMEI, Alessandro. Milano, Skira Editore, 2009. 265–379.

⁵² I. m. Prokopp, 1988. 9–10.

⁵³ *Padova*. Venezia, Storti Edizioni, 2010. 80–82.

⁵⁴ *Padova*, 2010. 90.

ó, olívia, máris könnyed gyengédséggel támad a szél, bő sejtéseket sodortatva szegélyén, párkány felé, harsogás erezte, kiáltón fakadó, pillákra sodródón zenél... mikor messze hullámok ömlenek, emelkedő frissbe keresztül, ahogy hasító dobódásuk fülekbe gyűl, s örökülő kéregként a szomjúzókra feszül... lásd omló holdfény onnan, párát ömleszt feléd... ó, olívia kishúgom gyere, már ránk nyargal az éjfél... és fátyolozódó arcod íve, álmatagtba huppanva nyugodjon végre...

ó, charles bátyám, feledtető álom erre nem andalogat, puhába szárnyaló homályt, kiömleni akaró dagályosodások gátolják, csukódásra éhes nézése, e festmények mellett... mikor erre fele eveznek, égből lefele, bőrünkre hegyezve, hold világi vékony karcolatok ránk süppedve... és végre, ránk dagadó hintések is melegítőn nyakunkat ölelik, a kilangyosodott éjszaka kivágató percein

ó, olívia, csúcsosodott érdeklődésed, öröömre kezdődik... kongó cseppjeid, könnyeden kifeszültek az éji légbe..., figyeld e képet, mily bőséggel hemperegnek rajta a színek, áldozatot teremtő lélekben, fogak, karmok nincsenek, de kondultató csapódásaikkal, mégis letepernek, erre tartó tömörülő

hajlatokra remegtetnek, a természet folytonosba, lebegtető perceiben, fakulatlan szálldosások, örvényülnek a figyelmekben... szunnyadóból kigörgetve, betörő morajlás ez, éber szendergésbe küldés... majd tágasba támadó elmerítettés, mintha függöny szabódna köréje, s fáklyaként szakít fel-felziszszentve... érinti most már az egész látóhatárt, s úzi, úzi, arcokról leragasztva végleg, a néha odavitorlázó magányt

ó, charles... ragadó hullások-e színek, nyíló éj üvegén taszítanak feléje, felriasztott ösvényeken, szinte keblünkre csattognak..., míg kialudhatatlan erdők szellői tapadnak, illatozó szóródással, hajunkra... és ugyan még csak toporogva, de ez igyekvő haladások egyszerre hozzád érnek... majd látásodban égnek, akár

magas égből hulló vezérletek, mik a sötét éj bőréből kilélegzenek... ernyetegségről itt most már szó sem lehet, teljes szélességben zihál lényed, ó emeld fel te is kezed, kanyaríts vele egyet, s lásd keringőbe zizzen minden, a múlt órákkal is szökkenhetetlen, s e felsejlő dalok, nyúlnak fuvallat borította, tompulatlan fordulatokon... és összeszorított mozdulattal, újba heverő buggyanatokba túrsz, merengő forgataggal rád hajlón... aztán rád ütemző harangozásban,

rejtve viszed hazafele, frissen kapott oltalmazásod és a tapadó ösvényeken, utadat övező faárnyak, fürkészik hátad..., simogató találkozás ez, jegenyék, füzek, költöznek, haladó ölelésbe... ó, tudod, hogy odaérsz holnapra, mikor erősbe éled a kora délután repte, s horpasztva, taposásodban összeér, a naptakarás szalmakazlak, mezőfényes vetületén, hová bensőséges talpak érnek, sosem cipőben, s lágyba tapadsz, a talpadat bélelő, szá-lakra...

majd, a nemrég még távolba szunnyadt kapura szállingózol, a már térdepelő fényhajlattól kísérvé, az alkonyt váró, enyhébe lépő, égi omlatagba és most már csökkenő oszlopként, csak halványba burkol homloka

ó, olívia, magadat feszülőbe láncolva, kiáltásaiddal, most légy erős, vidd végig, vesd szét, városunk utcáin, e képek szívet dagályosító forgatag ízét... rengeteg harsanatban kiáltsd szerte... emberek! – gyertek, e helyre, itt ragad rátok medréből kicsapódó, csillogások vére, nedve... az elhagyatott bezárkózottak is, kilobognak, kivillanón tisztára mosott gallérjaikkal, mohos kunyhójuk ajtaján, s arrébb szippantja őket a táguló lég, a margaréta illatot súroló szemeregetetés felé... és csapódó pazarsággal, sápadtságukból beléjük merül, a körbelengő gőzölgő takarás, a települő fátyolozódás lüktető, előesti karzatán...

ó, charles... és hidd el, ekkor már tömören leng rájuk, az elő-előtűnő, kékbe reszkető, győztesbe áttetsző homály habja, s szorítólag zokogja lángját, csóváját tova-tovanyújtván... eddig tar álmaim tomboló felületbe olvadnak, érzem már a küszöbön magamat, rám kanyarodó mezsgyék ragadnak orcámra, s visszhangozzák az eddig számúzott derűt ajkamra, s az erre vetődések tükrén, hatalmasba ömlik a parttalanodó vágyakból folyó, lágy ütés... és himbálózó karéjba hajlik minden fordulat, öblös ösvényekből kifakadva

e tárulkozások áhító haladásán, végre partot érhetünk,
charles

ó, olívia, hangod sodrása olvatag völgyként, hálát dob rám, leplezetlen tüstént, fedezéket ad, mint sötétből kihaladónak a gyújtott gyertya, kanóccal ringatag, s tapad a láng, kesergőből csúcsra hágott sötétet vesztett falakra és a nesztelen tűnődések is tovább halmozódnak, hintőleg hatva áhító szívek lebegő sokasodására...

ó, charles, mint friss kaszálat füvei, simulnak bennem, rég verődő oltalmaim, ránk égő hangot szántanak most keringve, látod, milyen jó, hogy

eljöttünk, hanyatló tekinteteinknek nyugvó heveretet keresve, múlhatatlan fuvolával lelkeinkben induljunk, ébredésünk kezdve bontó erdejébe, gyere, charles, menjünk...

jó, olívia, apadhatatlanul, most még ma, ránk rezzen minden, hajók, országutak felhevülésében, s mögöttünk, bennünk e képekkel, szél sodorta hódolatunk elégtételével, haladunk tovább, a ránk töltődő sétány üde hamván

Elhangzott Dunaszerdahelyen, a Csallóközi Múzeumban, 2014. szeptember 25-én, Lábik János „Ég és Föld között” című kiállításának megnyitóján.

Lábik János: Vihar előtt (akvarell)

áprilisi történet

rázakatolt...
artúrra haladón, a
szellő, megtalálva
őt,
örvénylőn
terebélyesedőn
a felszínt is
lobogtató mezsgyén
április
estején

s ahogy ez lenni
szokott –
megindult..., magasból,
bomlón szórt
nyomokon...

lebegőn kísérték –
odaillanón
ömlő
dallamok
elmerülőn
rezzenetként
marta, a
csatlakozó
vágy –
leánykérés
gondolatára
ragadtán

igen...
messze koszorúzódó
szemöldökével
sebtiben –
testét borító ruházatára
terelődött,
nézése...

a nadrág kissé
rövid, jóval
boka fölött
csüng –
zénótól kapta hét
éve, s azóta ott
hunyorít térde
kalácsától nem
messze, alsó
kerek pereme
széle,
kissé viseletesen
lefele... a

baj, nem is itt
nagy, hanem a
zokninak híja

van..., noha
lábszára, fegyelmezetten
tisztá... nemcsak a fűre
lecsapódó pára, vagy
eső
mossa, hanem
minden reggel
fürdetve van, a
pipacsos
lavórban...

súrolódtatná az anyát, ki
mindig a lányka
árnyékában, fontoskodón
szaladgál...

dús sodrásban,
ily gondolatok
szusszannak,
szavakba foglalva
ajkáról
leragadva, „a

bakter zoknija
kibérelhető, két
esti órára, addig
zárt ajtó mögött,
maradhat ő –
melegedőn, hová
be nem tér, a
hűvösödő
levegő...
hisz a vasút derék
embere, kicsit koros már
ezzel mértékkel
kell bánni, ilyentájt
április idusán,
alkonyodás
után”

a bolt hamar
megkötöttetik,
frissbe rándult
arccal
artúr iramodik...

mégsem lépett, az
anya, ki csak a
csekély időt húzta,
noha a felálló
búcsúzásra
szeme mégis
megakadt, a
láb alján nyújtózó
elegánsra...

így nem volt vitás, a
bérleményre pillantás
akár szomjas nézés
húzódott, az anyósjelölt
erénygazdagságot
súgó
tekintetén

soká tartott a
vizit, tovább, mint
gondolta, a válasz
mégis, holnap lesz
postára adva,

na de most már
sűrűsödnek, a
percek, mutatón
dúsuló

menetben –
bakter kinn áll, s
nézi a vasút
óráját, s
mosolyog, alig
egy fél zseb
dióhámozás, s
kamat csapja
markát, a bérleti
idő

kiszaladtán, hisz
tanúnak ott van,
kéményseprő, gyepmester, a
településről, két
megvesztegethetetlen
ember

artúr szól, merre
egy kutya lebegtet –
elapadhatatlan
szőrzetet,
szelek mélyülő
medriben... gyere,
gyere, hátadra kötöm
e test alsó végét
melengető, két
mintás kötöttet, mi
egy óra, ötvenhat percig
lábamat bélelte,
de mostanra, felesleges
lett... na de, az

eb morogja, máris
hamarosba, „ó, artúr,
te érted mindent
megteszek, mi e földi
létben, okoz neked
kellemest, de
fáj a
tappancsom, ha gyorsba
vonultatom, méhecske
szúrta, mikor inni
mentem, tegnap a
folyóra”

„na most mi legyen,
késedelmi díjat nem
teljesíthetek, csak egy a
rézpénzem... három és
fél perc telhet csak el,
s arra szalad sok-sok
méter, diadal

lenne, ha minden
erőmet kilehelve, bakter elé
tenném, a bokám még most
védő
szövetét”

erre az eb visszamordul,
„nézd, artúr, a szerencséd
arra gyúl”

valóban...
a sirám tapad,
egy csapódón arra járó
kandúrra
kiszűrődik szőre
szép fénye
a holdvilági
sárgás
szürkeségbe

„artúr, ne szenderegj
feleslegbe, én
is érted, mindent
megteszek, te is bő
26 hete, már fázósba
hajlott októberi
reggelen, megosztottad
velem, finom tejbe-
rizsedet
zizzentsd le
a darabot, húzd végig
lábujjodon... és fogaim
közé szorítom
finoman... ne félj
nem hagy lukat, foltot –
erőm nem apad
száguldozón... és
visszaadom a bakternek
gyorsba

úgy is lett... kéményseprő,
gyepmester, hitelesítette, két
másodperc még maradt, így
késelem
címen,
bakter semmit sem
vághatott
zsebre, de
vigaszként, valamit a
sors neki dukált
két nap múlva
megtudván, artúr
menyegzőjére, a
bérlet újra
fennáll...

hát így telt, az
esküvő előtti
látogatás, és a
késedelmi díj
elmaradás
április
idusán

Lábik János: Olvadás (olaj)

Konyhakalendárium

Befőzünk!

Házi ketchup. Hozzávalók: 1 liter házi paradicsomital vagy 1 liter 100%-os dobozos paradicsomlé, egy piros színű, húsos zöldpaprika fele, egy kis fej vöröshagyma, 2 evőkanál olaj, egy szál zellerzöld (ízlés szerint egy karika csípős paprika). Fűszerek: 2 evőkanál 8-10%-os ecet, 2 evőkanál kristálycukor, egy kis doboz sűrített paradicsom, fél mokkáskanálnyi reszelt szerecsendió és őrölt szegfűbors, só.

Az olajon megpároljuk az apróra vágott vöröshagymát, feleresztjük a paradicsomlével és a zöldségekkel együtt, lassú tűzön fél órát forraljuk. Ezután a fűszereket összekeverjük, beletesszük a lébe és 5 percig tovább forraljuk, készre főzzük. Hűlés után tésztaszűrőn átszűrjük. Hűtőben tartva 2 hét alatt elfogyasztjuk.

Marinált szőlőszemek. A recepthez fehéres színű, közepes nagyságú, keményszemű szőlőt használunk. A fürtöket alaposan megmossuk, lecsurgatjuk. A szemeket 8 dl-es, csavaros tetejű befőttes üvegbe rakjuk és nyakig öntjük hideg vízzel. Ezt az ún. felöntővizet tálba átöntjük, beledobunk üvegenként 2-3 szegfűszeget és kardamom magot vagy szegfűborsot. Ízesítjük pici sóval, mézzel és cukorral, 8-10%-os ecettel. Kellemes ízű legyen! Ráöntjük a szőlőre és egy napig érleljük a hűtőben. A maradék levét elteszszük, tálaláskor ráöntjük. Sült húskok mellé tálaljuk. Hűtőben 2-3 hétig eláll.

Salátakáposzta. Hozzávalók: 1 kg fejes káposzta, 10 dkg sárgarépa, 1 dkg só, káposztalevelek.

A káposztát legyaluljuk, a sárgarépát lereszeljük. Sóval meghintjük, összegyúrjuk és leszorítjuk. Fél órát állni hagyjuk, majd apránként egy ép zománcú fazékba nyomkodjuk, amíg feljön a leve. Ezután az előzőleg leszedett káposztalevelekkel beborítjuk, rárakunk egy felfordított kistányért, majd erre egy tiszta nehezéket (pl. egy alaposan megsikált nagyobb kavicsot). A fazekat fedővel lefedjük és langyos helyre (fűtőtest közelébe) tesszük. Naponta ellenőrizzük, fogyott-e a leve. Ha igen, egy-két dl enyhén sós vízzel felöntjük. Egy hét múlva kisebb üvegekbe rakjuk, lekötjük és hűvös helyen (hűtőszekrényben) tartjuk.

Többféle salátát készíthetünk belőle, pl. préselt olajjal meghintjük, hagymát szeletelünk bele, vagy borsozzuk. Főzésre úgy használjuk fel, mint a hordós káposztát. Azonnal fogyasztható!

Cukorkörte, cigányalma savanyúság. Hozzávalók: kétliteres üvegre számított gyümölcs. A felöntőléhez: 10-12 dkg cukor, 1 dl 10%-os ecet, másfél liter víz, tartósítószer.

A gyümölcsöt alaposan megmossuk és egészben belerakjuk az üvegbe. A felöntőlevet elkeverjük, ráöntjük az almára vagy a körtére és a tetejét szalicillal megszórjuk. Az üveget lekötjük és dunsztolófazékban, a forrástól számított 20 percig gőzöljük. Húskok mellé tálaljuk, de desszertnek is igen finom.

Hamis fügelekvár (zöldparadicsomból). Hozzávalók: nagyon kemény zöldparadicsom, víz, kristálycukor (1 kg paradicsomra számítva kb. fél kg), darabos fahéj, szegfűszeg, citromhéj.

A zöldparadicsomot megmossuk és annyi vizet öntünk rá, hogy ellepje. Óvatosan megfőzzük, hogy a bogyók egészben maradjanak. Ezután a vizet leöntjük róla, a paradicsomot mixerrel szétzúzzuk és átpasszírozzuk. Lassú tűzön felére forraljuk, és ízlés szerint fűszerezzük, cukrozzuk. Állandóan kevergetve sötétbarnás-zöldes színűre főzzük. Üvegekbe töltjük, kristálycukorral megszórjuk. A lezárt üvegeket egy napig száraz dunsztba tesszük.

Olajos paradicsom. Hozzávalók: 2 kg apró, kemény (piros) paradicsom, 3-4 fej apró hagyma, egy szál torma.

A felöntőléhez: 1 liter víz, 2,5 dl 10%-os ecet, egy evőkanál kristálycukor, 2 dkg só, mustármag és fél dl étolaj.

A paradicsomot megtisztítjuk, megmossuk és belerakjuk az üvegbe. Közéteszük a hagymát és a tisztított, hosszában elhasított tormát. A felöntőlevet a mustármaggal felforraljuk, kihűtjük és a paradicsomra öntjük, majd a tetejére csurgatjuk az étolajat. A lezárt üveget dunsztolófazékban forrás után 5 percig gőzöljük. Ha kihűlt, hideg helyen tároljuk.

Olajos paprika. Hozzávalók: 6 kg megtisztított, hosszában félbevágott piros és sárga töltenivaló paprika, 2,5 liter víz, 30 dkg kristálycukor, 6 dl 8-10%-os ecet, 2 dl étolaj, egy csomag KOPRO savanyúságtartósító (Párkányban kapható).

A felöntőlevet a fűszerekkel összeforraljuk. Egy-egy maréknyi paprikát 2-3 percig főzünk, a főtt paprikát szűrőkanállal kiszedjük és üvegekbe rakjuk. Az üveg alján meggyűlt levét visszaöntjük, a felöntőlevet újból felforraljuk és ráöntjük a paprikára. Lekötjük és egy napra száraz dunsztba tesszük.

A 2014/3 szám szerzői

A. Bak Péter festőművész, művészeti író, Lábatlan
Bangó Miklós festőművész, Esztergom
Bárdos István, dr., művelődéstörténész,
Esztergom
B. Tóth Klára restaurátor, költő, Budapest
Buják Ágnes képzőművész, Taksonyfalva
(Szlovákia)
Czirok Ferenc képzőművész, író, Zell am See
(Ausztria)
Horváth Gáborné, dr., szerkesztő, Esztergom
Horváth Ödön költő, Kismaros
Körtvélyesi Klaudia, dr., kulturológus,
Komárom (Szlovákia)
Lábik János festőművész, Párkány (Szlovákia)
Marosi Károly költő, Dunakeszi
Matúš Mészáros szerkesztő, Pozsony (Szlovákia)
Mezey László Miklós író, kritikus, irodalomtör-
ténész, szerkesztő, Budapest
Pauló Eszter kommunikátor, Salgótarján
Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár
Surányi Dezső történelmi-ökológus, botanikus, az
MTA doktora, Cegléd
Szakálos Éva művészettörténész, múzeumpedag-
ógus, Szógyén (Szlovákia)
Szulényi Mária Valéria nyugalmazott gyógyszer-
ész asszisztens, Párkány (Szlovákia)
Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)
Wernke Bernát költő, Esztergom

Támogatók

Spori Print Vincze Kft., továbbá magánszemélyek
és személyi jövedelemadójuk 1%-a

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat
www.evid.hu

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu, www.evid.hu
Felelős kiadó: Ruda Gábor

Főszerkesztő: Filemon Béla
Szerkesztők: Horváth Gáborné, Németh Gabriella,
Szűcs Katalin, Tátyi Tibor

Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor

A címlapon és a 30–31. oldalon Bangó Miklós
„Házak” című olajfestménye, ill. „Geometrikus
formák a térben” című pasztellképe látható

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor
Nyomdai előkészítés: Trajan Kft.
Nyomdai munkák: Spori Print Vincze Kft.,
Esztergom

Megjelenési gyakoriság: negyedévente
Példányszám: 100
Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)
Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)

A pelsőci református templom (Ruda Gábor felvétele)

ESZTERGOM és VIDÉKE
Városi és megyei érdeklődés közlönye
1986. január 6-14.

ESZTERGOM és VIDÉKE
Kulturális tájékoztató
1987. január

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988. november
Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi töltés

ESZTERGOM és VIDÉKE
1988. Karácsony-korunk
Meghitt karácsonyi ünnepeket!
Bérel, békét, békességet
hozzon az új év népeinknek, egész magyar nemzetünknek!

ESZTERGOM és VIDÉKE
1991. január 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 19,50 Ft

AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI
A Város, Úram rockparádái és a Szani szalon Napos rendezvényeiről - a +6. oldalán!
ESZTERGOM és VIDÉKE
3006 június 16. - 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • Ára: 50 Ft

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A Szent Korona Esztergomban

ESZTERGOM és VIDÉKE
ÓRÓNCAPTÁR
HÁBORÚK ÉS HÉBEK KÖZÖTT
1683 - 1820

ESZTERGOM és VIDÉKE
a nemzeti egység hírnöke, jelképe és csillaga!

ESZTERGOM és VIDÉKE
POLGÁRI HETILAP
A képről készült 2000. évi utcai kiállítás

Esztergom és Vidéke
Városi tulajdonba került a Fürdő Szálló épülete

SWIFT
Kuzuhiban már gyártják a Swift

Esztergom és Vidéke
Mediánus vendéglátási épít
a Prima-origon